

Tatiana Jamrichová
Michal Úradník
(eds.)

AKTUÁLNE
OTÁZKY
PRÁVNEJ VEDY
A APLIKAČNEJ
PRAXE

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

Právnická fakulta

AKTUÁLNE OTÁZKY PRÁVNEJ VEDY A APLIKAČNEJ PRAXE

Recenzovaný zborník vedeckých príspevkov

Tatiana Jamrichová
Michal Úradník
(eds.)

Banská Bystrica

2024

Zostavovatelia (Editors) : JUDr. Tatiana Jamrichová, PhD.
JUDr. Michal Úradník, PhD.

Recenzenti (Reviewers) : doc. JUDr. Vierošlav Júda, PhD.
doc. JUDr. et PhDr. mult. Libor Klimek, PhD., Dr. h. c.
doc. JUDr. Soňa Kubincová, PhD.
doc. JUDr. Ivana Šošková, PhD.
JUDr. Miloš Levrinc, PhD.
JUDr. Ľubica Saktorová, PhD., LL.M., MA.

Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.

Za obsahovú a jazykovú stránku textu sú zodpovední autori publikovaných príspevkov.

ISBN 978-80-557-2211-5

EAN 9788055722115

<https://doi.org/10.24040/2024.9788055722115>

Recenzovaný vedecký zborník príspevkov „*Aktuálne otázky právnej vedy a aplikačnej praxe*“ je publikovaný a šírený ako open access publikácia na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (uviedenie autora).

OBSAH

OPĀTOVNÉ VYUŽÍVANIE VÔD

WATER REUSE

Martina Bočko Pallerová 6

TEÓRIE TRESTANIA A ÚČEL TRESTU

THEORIES OF PUNISHMENT AND THE PURPOSE OF PUNISHMENT

Bianka Fabová 16

KRIMINALIZÁCIA HIV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

HIV CRIMINALISATION IN SLOVAK REPUBLIC

Dušan Ivan 27

SPORNÉ OTÁZKY PRÁVNEJ ÚPRAVY DANE Z POZEMKOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

PROBLEMS IN LEGISLATIVE REGULATION OF LAND TAX IN SLOVAK REPUBLIC

Tatiana Jamrichová 37

CEZHRANIČNÉ PREMIESTNENIE SÍDLA OBCHODNÝCH SPOLOČNOSTÍ

CROSS-BORDER TRANSFER OF THE REGISTERED SEAT OF COMPANIES

Elena Júdová 47

PERFORMATÍVNE PRAVIDLÁ V OBLASTI REGULÁCIE TECHNOLOGÍÍ S OHLĀDOM NA GDPR

PERFORMANCE-BASED RULES IN THE REGULATION OF TECHNOLOGIES WITH REGARD TO GDPR

Mária Kevická 56

PRIENIKY PRÁVA A NEUROVIED – NOVÉ HORIZONTY UVAŽOVANIA O PRÁVE

INTERSECTIONS OF LAW AND NEUROSCIENCE – A NEW HORIZON IN LEGAL THINKING

Miroslava Klečková 66

RÉTORIKA A ARGUMENTÁCIA V PRÁVE THE RHETORICS AND ARGUMENTATION IN LAW Michael Krajňák	77
HIV DIAGNÓZA, KTORÁ JE VÝZVOU PRE PRÁVO HIV DIAGNOSIS – A CHALLENGE TO THE LAW Martin Píry, Anna Schneiderová	85
PÁD KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V ČESKOSLOVENSKU A JEHO PRÁVNE DÔSLEDKY THE FALL OF THE COMMUNIST REGIME IN CZECHOSLOVAKIA AND ITS LEGAL CONSEQUENCES Martin Skaloš	95
AUTOMATICKÁ VÝMENA INFORMÁCIÍ V OBLASTI DANÍ A JEJ APLIKAČNÉ PROBLÉMY AUTOMATIC EXCHANGE OF INFORMATION IN THE FIELD OF TAXATION AND ITS APPLICATION PROBLEMS Andrea Szakács	106

PREDHOVOR

Právna teória, ako aj aplikačná prax neustále reagujú na vývoj spoločnosti, a tomu zodpovedajúce otázky. Zámerom vedeckého zborníka „*Aktuálne otázky právnej vedy a aplikačnej praxe*“ bolo preto vytvoriť publikačný priestor, a to ako reakciu na vybrané aktuálne právne otázky, a tým podporiť diskusiu v tejto oblasti na vedeckej úrovni.

Banská Bystrica, december 2024

Editori

OPÄTOVNÉ VYUŽÍVANIE VÔD

WATER REUSE

Martina Bočko Pallerová¹

Abstrakt

Článok sa venuje problematike ochrany a šetrenia vzácneho prírodného zdroja, ktorým je voda. Analýzou a porovnaním právnych predpisov Slovenskej republiky, Českej republiky a Európskej únie poukazuje na nedostatočnosť právnej úpravy opätovného využívania vody v podmienkach SR a tiež na nedostatočnú resp. neexistujúcu podporu pre tento systém šetrenia vody.

Kľúčové slová

opätovné využívanie vôd, sivá voda,

Abstract

The article focuses on conserving and protecting a precious resource: water. It analyses and compares legislation in The Slovak Republic, the Czech Republic, and the European Union. This analysis and comparison show that the legal framework in the Slovak Republic is insufficient in terms of water reuse and support for this water conservation system.

Keywords

water reuse, grey water recycling, legal framework

Introduction

The right to a healthy environment, which includes the protection of natural resources, is a human right belonging to all. This fundamental right is defined by Article 44 of the Constitution of the Slovak Republic. The Constitution also declares in Article 2 that groundwater, natural medicinal springs, and watercourses are natural resources and property of the Slovak Republic. The republic should strengthen and protect these natural assets. Natural heritage must be efficiently and conservatively used to benefit the citizens and future generations.²

§ 1 Article 1 of the Act No. 364/2004 Coll. on Water and Amendments to Act No. 372/1990 Coll. of the Slovak National Council on Misdemeanours, as amended, also

---

¹ Mgr. Bc. Martina Bočko Pallerová, 3rd-year student of the external Master's degree at the Faculty of Law of Matej Bel University and graduate of the Faculty of Political Science and International Relations of Matej Bel University in the field of International Relations and Diplomacy.

² Act no. 460/1992 Coll. The Constitution of the Slovak Republic as amended

known as the Water Act defines water as a vital part of the environment. According to this legal provision, water is the natural wealth and irreplaceable raw material of strategic importance to the state's safety. It also states that water scarcity may jeopardise the health and lives of the citizens or the fulfilment of fundamental functions of the state.³

Water resources in the Slovak Republic are grappling with a dual challenge of growing shortage and deteriorating quality. The escalating demands of urban development, agriculture, and industry, coupled with the adverse effects of climate change, unpredictable weather conditions, droughts, and water pollution, are exacerbating the problem of freshwater availability.⁴ This situation calls for immediate and effective measures to conserve and protect our water resources.

The Slovak Republic is a member of the European Union and is therefore bound by the Treaty on the Functioning of the European Union. According to this Treaty, the EU's environmental policy should contribute to maintaining, safeguarding, and improving the quality of the environment and prudent and rational utilisation of natural resources. Last but not least, it should combat climate change. The EU legislation proposes water reuse to achieve the objectives of good qualitative and quantitative status of groundwater and surface water resources.⁵ The legislation demands the reuse of treated wastewater whenever it is appropriate.⁶ Each decision to not reuse water should be duly justified and regularly reviewed.⁷

Moreover, the political representation of the Slovak Republic declared a will to specifically protect water by, among other things, adopting the constitutional ban on water exports.⁸

Despite politicians and legislation declaring interest in protecting scarce natural resources, namely water, potable water is used for purposes where non-potable water will suffice⁹. This is a wasteful use of potable water. The threat of the climate crisis and environmental degradation also endangers it. Potable (drinking) water is intended for human consumption and must meet the highest quality requirements. The estimated potable water consumption per person per day is around 100 l compared to when it was as high as 300 l per person per day.¹⁰ An assumption can be made that this is caused by

---

³ Act No. 364/2004 Coll. on Water and on Amendments to Act No. 372/1990 Coll. of the Slovak National Council on Misdemeanours, as amended (Water Act).

⁴ VOULVOULIS, N. Water reuse from a circular economy perspective and potential risks from an unregulated approach.

⁵ Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council.

⁶ Directive 91/271/EEC of the Council.

⁷ Regulation (EU)2020/741 of the European Parliament and of the Council.

⁸ TASR. Government approves constitutional ban on water exports.

⁹ Flushing (3 - 8 l to flush a toilet or 1 - 2 l to flush a urinal), laundry (30 - 60 l for one load of laundry), irrigation. (PERÁČKOVÁ, J. a VRANAJOVÁ, Z. Budú sa na Slovensku využívať systémy s upravenou sivou vodou)

¹⁰ PERÁČKOVÁ, J. Nová európska legislatíva pre systémy využitia zrážkovej a sivej vody v budovách.

changes in consumer behaviour and improved efficiency of appliances¹¹. Therefore, the potential for saving water this way is presumably exhausted. There is a potential for saving water by using non-potable or utility water that may be produced by reusing water for specific purposes. It could save approximately 50 % of potable water consumption per person daily¹². This could further reduce water consumption even in households already implementing water-saving behaviours and installing efficient home appliances.

Rainwater collection is at least partially implemented in the Slovak Republic, and subsidies also encourage it to some extent.¹³ Using collected rainwater is just one of the possible methods to save water. However, it depends on the amount of precipitation and is therefore endangered by climate change and prolonged droughts. Its usability is limited in critical times (such as summer heat waves with prolonged droughts) and places with low annual precipitation.

Even for droughts or places where annual precipitation is low, or rainwater collection is not possible, a usable method exists but is seldom used in the Slovak Republic. It is water reuse – collecting, treating to acceptable quality and then reusing water already used once. This saves potable water and, therefore, protects this valuable natural resource. Moreover, water reuse can significantly reduce the strain on water resources, mitigate the effects of droughts, and contribute to the sustainability of agriculture and industry. This method can be implemented individually by installing greywater¹⁴ recycling systems in single-family houses and more significant buildings¹⁵. It can also be implemented on a larger scale by reusing wastewater after wastewater treatment facilities process it. This treated wastewater can be used for agriculture or industrial uses.

This article analyses the Legal System of the Slovak Republic and compares it to the legislation of the Czech Republic and the European Union. It aims to show the insufficiency of Slovak legislation regarding water reuse and the need for more subsidies to encourage it.

This article aims to highlight the insufficiency of Slovak legislation and inspire possible future amendments regarding water reuse. It provides arguments supporting subsidies that encourage the implementation of water reuse.

---

¹¹ Switching off the water while teethbrushing, showers instead of baths, using water efficient programs in washing mashines and dishwashers, etc.

¹² PERÁČKOVÁ, J. Nová európska legislatíva pre systémy využitia zrážkovej a sivej vody v budovách.

¹³ Subsidy scheme House renovation financed by Recovery and resilience plan of the Slovak Republic. (Obnov dom: Opatrenia, na ktoré môžete získať príspevok)

¹⁴ Lightly contaminated water produced when showering, handwashing or washing loundry. Other waste water, that is more contaminated (toilet water) is called black-water and is not suitable for collection and treatment at individual houses and should be collected by sanitary sewage. (PERÁČKOVÁ, J. a VRANAJOVÁ, Z. Budú sa na Slovensku využívať systémy s upravenou sivou vodou)

¹⁵ Ideal use case scenario is lodging accomodation such as hotels, that produce large quantities of greywater (guests' showers and washbasins, hotel's loundry facilities) and present opportunities for large consumption of white-water (greywater after treatment) to flush toilets, irrigation, etc.

Water reuse

The analysis of legislation regarding water reuse can be focused either on individual water reuse in buildings before wastewater collection by sanitary sewage or on large-scale water reuse after wastewater treatment of wastewater collected by sanitary sewage. Both of these methods can be analysed from two angles - first, protecting the environment by protecting valuable natural resources, such as water, and second, protecting public health from potential damage caused by using wastewater. These two angles can safeguard public health from possible damage caused by an unhealthy environment caused by using wastewater in harmful ways. All of this can be found in legislation regarding the quality requirements for water and the specification of the purposes for which water of certain quality can be used.

European legislation contains several provisions on water protection and rational water use, which can be characterised as both legislation on protecting the natural resource of water and legislation setting out requirements for water quality. Examples include Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy; Council Directive 91/271/EEC of 21 May 1991 concerning urban waste-water treatment; Directive 2006/7/EC of the European Parliament and of the Council of 15 February 2006 concerning the management of bathing water quality; Directive 2006/118/EC of the European Parliament and the Council of 12 December 2006 concerning the protection of groundwater against pollution and deterioration in quality.

The most representative example of a legislative regulation that addresses the issue of water reuse after its discharge into the sewerage system from both perspectives (from the point of view of protecting public health and the environment) is Regulation (EU) 2020/741 of the European Parliament and of the Council of 25. This Regulation applies where treated urban wastewater is used for agricultural irrigation under Article 12(1) of Directive 91/271/EEC.

The reuse of wastewater in the way envisaged by Regulation (EU) 2020/741 of the European Parliament and of the Council is not allowed in the conditions of the Slovak Republic or the Czech Republic. Still, these are in the minority within the EU, as up to 16 Member States allow the reuse of reclaimed water from sewers (although in Germany, it is limited in specific locations), 2 Member States have not yet taken a decision on whether they will legislate to allow this type of reuse, and only 9 Member States, mainly from Central Europe, do not allow such reuse¹⁶.

The application of this Regulation makes it possible to save drinking water as well as raw water (water directly from a natural source, the treatment of which produces

---

¹⁶ Freshwater Information System for Europe WISE. Water Reuse (as of June 2023)

drinking water¹⁷) since water from these sources is currently also used for agricultural purposes and, by applying the procedures laid down in the Regulation, it is possible to use treated wastewater, i.e. water that was already potable and has already been used for other purposes. At the same time, the Regulation also sets out the requirements for the quality of this water. It considers legislation on the safety of food and other agricultural products, thereby protecting public health from the potential risks of wastewater pollution if used without the necessary treatment.

If the irrigation of crops for human consumption (food) is unacceptable to consumers, this is not a reason why recycled water cannot be used in agriculture. In agriculture, irrigation is needed for crops intended for feed purposes or technical recovery, such as crops destined for biogas plants, additives in the petrochemical industry and many others for which drinking or raw water is also used today. The regulation lays down specific requirements for reclaimed water quality for each crop category. Also, it considers the possibility of reusing water for industrial, amenity and environmental purposes.

The Slovak legislation does not regulate the use of treated municipal wastewater for agricultural purposes; the laws only allow sewage sludge from sewage treatment plants to be fertilisers.¹⁸

In the legislation of the Slovak Republic, we can find the legal definitions of drinking water, domestic hot water, raw water, and wastewater¹⁹. However, if we wanted to find a definition of drinking water as water intended for reuse, we would not find it in the law. However, such a definition is essential for promoting individual water reuse systems in buildings (so-called greywater recycling systems). On the contrary, in the conditions of the legislation of the Czech Republic, the definition of drinking water has also been included in the law, namely in Article 3(7) of Act No 258/2000 Coll. on the Protection of Public Health and Amendments to Certain Related Acts, as amended. Under this provision, *“Usable water means rainwater or grey water that is treated and sanitary. Grey water means wastewater from sinks, showers and baths. Usable water can be used for flushing toilets and urinals, laundry, cleaning, vehicle washing, irrigation, water features or road sprinkling. The implementing legislation shall determine the level of treatment and sanitation required and the demonstration method.”*²⁰

In the Slovakian context, the definition of grey water and the requirements for treating rainwater or grey water for its further use can only be found in STN EN 16941 Local water systems, Part 1: Systems for the use of rainwater, which entered into force in

---

¹⁷ Act No. 442/2002 Coll. on public water supply and public sewerage and on amendment and supplementation of Act No. 276/2001 Coll. on regulation in network industries, as amended.

¹⁸ Act No. 188/2003 Coll. on the application of sewage sludge and bottom sediments into the soil and on supplementing Act No. 223/2001 Coll. on waste and on amending and supplementing certain acts, as amended.

¹⁹ Act No. 364/2004 Coll. on Water and on Amendments to Act No. 372/1990 Coll. of the Slovak National Council on Misdemeanours, as amended (Water Act), as amended.

²⁰ Act No. 258/2000 Coll. on the Protection of Public Health and on Amendments to Certain Related Acts, as amended.

Slovakia in 2018, and Part 2: Systems for the use of treated grey water, which entered into force in Slovakia in 2021.

In addition to legislation, an essential step in achieving water conservation and saving is to encourage the introduction of measures to this end, which may be a necessary intermediate step before such measures can be mandated for new projects in the future. Energy efficiency measures are being introduced similarly. Initially, support was introduced for energy efficiency improvement projects in existing buildings and new buildings achieving high energy efficiency.²¹ In addition to support for such measures, high energy efficiency is already the standard for new buildings²² and a mandate for retrofitting existing buildings is being considered at the EU level²³.

There is no support for introducing greywater recycling systems in the Slovak Republic. On the contrary, in the Czech Republic, the „Rainfall“ programme has been in operation since 2017, allowing subsidies for family and apartment building owners for rainwater harvesting systems and greywater recycling and reuse systems.²⁴ Such support continues to be provided in the Czech Republic by the New Green Savings programme for the renovation and construction of residential and family houses. For municipalities and public buildings, similar support is provided by the Operational Programme Environment. The Operational Programme Technologies and Applications for Competitiveness offers such support for commercial and business buildings.²⁵

It is also important to point out that potential solutions to water scarcity also lie in negative measures, such as raising water prices to encourage consumers to conserve water or prohibiting its use for specific purposes in times of drought and scarcity.²⁶ Such solutions may not ultimately have the desired effect and may, on the contrary, exacerbate disparities between different socio-economic groups of the population. The higher socio-economic strata will be able to afford a higher price for the primary raw material, possibly even fines for using water for prohibited purposes. The lower socio-economic strata would be hit harder by such measures. Still, the savings on their side would be insignificant, as

---

²¹ For example, pursuant to Act No. 555/2005 Coll. on the Energy Performance of Buildings and on Amendments and Additions to Certain Acts, as amended.

²² V zmysle § 4b Národný plán ods. 1 písm. b) musia všetky nové budovy od 31.12.2020 byť budovami s takmer nulovou potrebou energie (Zákon č. 555/2005 Z. z. o energetickej hospodárnosti budov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.)

²³ Zmušková, B. Ďalšie zelené bojisko: Časť starých budov sa má povinne rekonštruovať.

²⁴ Pro větší využívání užitkové vody je třeba definovat parametry její nezávadnosti, uvedla aliance Šance pro budovy [online]. Prague: ČTK, 2021 [cit-2023-12-13]. <https://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/zpravy-zd/je-treba-definovat-uzitkovou-vodu.usetrit-by-se-dalo-az-40-procent-pitne-vody-vedla-aliance-sance-pro-budovy>

²⁵ Splachovat nebo zalévat zahrádky užitkovou vodou? Její využití má stavebníkům usnadnit nová legislativa [online]. Prague: Ministry of the Environment, 2021 [cit-2023-12-13]. https://www.mzp.cz/cz/news_20210514_Vyuziti-uzitkove-vody-usnadni-stavebnikum-nova-legislativa

²⁶ E.g. lawn watering bans such as those used in areas of the USA affected by extreme drought. (OZAN, A. Lin; ALSHARIF, A. Kamal. The effectiveness of water irrigation policies for residential turfgrass)

they are unlikely to use water for the purposes that waste it most (filling swimming pools, watering ornamental gardens and lawns, etc.).²⁷

It is the support and promotion of water reuse systems at the individual level, or the capture and use of rainwater that has the potential to be an example of a positive solution to water scarcity that does not deepen the divisions between the different socio-economic strata of society and, on the contrary, can bring them closer together. Suppose there is support for the introduction of such systems. In that case, the higher socio-economic strata will be motivated to rethink their water consumption and introduce one of these systems, thus saving drinking water, which will improve its availability for essential purposes also for the lower socio-economic strata, which cannot afford the higher initial costs of such systems and probably have insufficient use for them.

Conclusion

As a strategic resource, water should be a priority in any government's long-term vision. A significant risk to humanity's future is the decreasing availability of drinking water due to climate change, pollution, and overuse—especially for purposes for which drinking water is not needed. One way to increase the availability of drinking water is to conserve this precious resource by reducing water consumption and using rainwater and, last but not least, by recycling and, therefore, reusing water.

Despite demonstrable declarations by political representatives about efforts to protect water, e.g. by enacting a ban on the export of water abroad, Slovak legislation still lacks sufficient legislation that would regulate and, in particular, promote the conservation of drinking water through its recycling and subsequent use, whether in buildings (both for residential and business purposes) or for agricultural or industrial purposes.

Water discharged to the sewerage system that could subsequently be treated and reused in agriculture or industry is not possible in Slovakia, although it is allowed in most EU countries.

STN EN 16941, Local systems for drinking water, Part 1: Systems for the use of rainwater, which entered into force in Slovakia in 2018, and Part 2: Systems for the use of treated grey water, which entered into force in Slovakia in 2021, provides a framework applicable to water recycling needs at the individual site level (i.e., before discharge to the sewer) to some extent.

Although a particular framework and technologies for water recycling exist, in the Slovak Republic, such installations are rare due to higher initial costs, lack of public awareness and, therefore, interest, and especially the lack of regulation at the national

---

²⁷ SOTO RIOS, P. C., DEEN, T. A., NAGABHATLA, N. a AYALA, G. Explaining Water Pricing through a Water Security Lens.

level, which causes uncertainty among consumers. Last but not least, there is a lack of support from the state.

Inspiration for legislative regulation and state support for these systems can be found in the Czech Republic, which, despite the same initial state of legislation after the division of the common republic thirty years ago and also joining the European Union at the same time, has outpaced our legislation and state support for these types of systems in this issue by several years.

Suppose the effort to protect the precious drinking water resource does not remain only at the level of political declarations. In that case, it is necessary to at least enshrine in national legislation at the level of law the essential legal framework for the application of water reuse systems, for example, based on inspiration from Czech legislation. This means at least defining the concept of drinking water and the purposes and conditions for its use in Act No 355/2007 Coll. on the protection, promotion and development of public health and on amending and supplementing certain acts, as amended, which already defines drinking water and domestic hot water.

It is also necessary to prepare a support system for citizens, public administration entities and business entities that decide to install such systems and thus motivate them to use them more. Whether such support will be financed from the state budget or EU funds.

However, the most effective way forward would be to legislate for the installation of water reuse systems in all new buildings (after a reasonable transition period, of course, during which architects, designers, and, not least, the suppliers of the systems themselves can prepare for the change). Such an obligation could be imposed under Act 201/2022 on construction, as amended, which already includes an obligation for all new buildings to meet energy performance requirements under Act No 555/2005 on the energy performance of buildings and on amendments to certain acts, as amended, as well as an obligation for designers to design buildings under this Act.

The introduction of wastewater reuse systems on a large scale, i.e., by treating wastewater discharged into the sewerage system and its subsequent use, appears to be legislatively, technically, and financially challenging in the conditions of the Slovak Republic for the time being. Therefore, it deserves deeper investigation and consideration for its gradual introduction in the future.

REFERENCES

Act No. 188/2003 Coll. on the application of sewage sludge and bottom sediments into the soil and on supplementing Act No. 223/2001 Coll. on waste and on amending and supplementing certain acts, as amended.

Act No. 258/2000 Coll. on the Protection of Public Health and on Amendments to Certain Related Acts, as amended.

Act No. 355/2007 Coll. on the Protection, Promotion and Development of Public Health and on Amendments and Additions to Certain Acts, as amended.

Act no. 364/2004 Coll. On water and amendment of the Act of Slovak National Council no. 372/1990 Coll. on offences as amended (Water Act).

Act No. 442/2002 Coll. on public water supply and public sewerage and on amendment and supplementation of Act No. 276/2001 Coll. on regulation in network industries, as amended.

Act no. 460/1992 Coll. *The Constitution of the Slovak Republic* as amended.

Act No. 555/2005 Coll. on the Energy Performance of Buildings and on Amendments and Additions to Certain Acts, as amended.

Consolidated version of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union 2016/C 202/1

Council Directive 91/271/EEC of 21 May 1991 concerning urban waste-water treatment.

Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy.

Directive 2006/7/EC of the European Parliament and of the Council of 15 February 2006 on the management of bathing water quality.

Directive 2006/118/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 concerning the protection of groundwater against pollution and deterioration in quality.

Dotace na využívaní šedé vody [online]. Odolena Voda: Ekologie v praxi, z.s., 2022 [cit-2023-12-13]. <https://www.komunalniekologie.cz/info/dotace-na-vyuzivani-sede-vody>

Freshwater Information System for Europe WISE. Water reuse. *WISE Freshwater* [online]. Copenhagen: EEA, 2023 [cit-2024-01-15]. <https://water.europa.eu/freshwater/europe-freshwater/water-reuse>

Obnov dom: Opatrenia, na ktoré môžete získať príspevok [online]. Bratislava: The Slovak Environmental Agency, 2023 [cit. 2023-12-13]. <https://obnovdom.sk/opatrenia.php>

OZAN, A. Lin; ALSHARIF, A. Kamal. The effectiveness of water irrigation policies for residential turfgrass. In: *Land Use Policy* [online]. Elsevier, 2013, vol. 31, 378-384 [cit-2024-01-15]. ISSN 0264-8377. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2012.08.001>

PERÁČKOVÁ, J. Nová európska legislatíva pre systémy využitia zrážkovej a sivej vody v budovách. *ASB Architektúra stavebníctvo biznis* [online]. Bratislava: JAGA, 28.6.2018 [cit-2023-12-13]. <https://www.asb.sk/stavebnictvo/realizacia-stavieb/nova-europska-legislativa-pre-systemy-vyuzitia-zrazkovej-a-sivej-vody-v-budovach>

PERÁČKOVÁ, J. a VRANAJOVÁ, Z. Budú sa na Slovensku využívať systémy s upravenou sivou vodou?. *ASB Architektúra stavebníctvo biznis* [online]. Bratislava: JAGA, 12.4.2021 [cit-2023-12-13]. <https://www.asb.sk/stavebnictvo/technicke-zariadenia-budov/budu-sa-na-slovensku-vyuzivat-systemy-s-upravenou-sivou-vodou>

Pro vě tší využívání užitkové vody je třeba definovat parametry její nezávadnosti, uvedla aliance Šance pro budovy [online]. Prague: ČTK, 2021 [cit-2023-12-13]. <https://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/zpravy-zd/je-treba-definovat-uzitkovou-vodu.usetrit-by-se-dalo-az-40-procent-pitne-vody-uvedla-aliance-sance-pro-budovy>

Regulation (EU) 2020/741 of the European Parliament and of the Council of 25 May 2020 on minimum requirements for water reuse.

SOTO RIOS, P. C., DEEN, T. A, NAGABHATLA, N. a AYALA, G. Explaining Water Pricing through a Water Security Lens. In: *Water* [online]. MDPI, 2018, vol. 10, issue 9, 1773 [cit-2024-01-15]. ISSN 2073-4441. <https://doi.org/10.3390/w10091173>

Splachovatnebozalévatzahrádkyúžitkovouvodou?Jejívyžitímástavebníkůmusnadnitnová legislatíva[online].Prague:MinistryoftheEnvironment,2021[cit-2023-12-13].https://www.mzp.cz/cz/news_20210514_Vyuziti-uzitkove-vody-usnadni-stavebnikum-nova-legislativa

STN EN 16941 *Miestne systémy na úžitkovú vodu. Časť 1: Systémy na použitie dažďovej vody.*

STN EN 16941 *Miestne systémy na úžitkovú vodu. Časť 2: Systémy na použitie upravenej sivej vody.*

TASR. Government approves constitutional ban on water exports. *SME INDEX* [online]. Bratislava: Petit Press, 20 August 2014 [cit-2023-12-13]. <https://index.sme.sk/c/7342109/vlada-schvalila-zakaz-vyvozu-vody-v-ustave.html>

VOULVOULIS, N. Water reuse from a circular economy perspective and potential risks from an unregulated approach. In: *Current opinion in Environmental Science & Health* [online]. Elsevier, 2018 vol. 2, 32-45 [cit-2024-01-15]. ISSN 24685844. <https://doi.org/10.1016/j.coesh.2018.01.005>

ZMUŠKOVÁ, B. Ďalšie zelené bojisko: Časť starých budov sa má povinne rekonštruovať. *Euractiv* [online]. Bratislava: Europa s.r.o., 17.3.2023. updated 20.3.2023 [cit.-2024-01-15]. <https://euractiv.sk/section/budovy/news/dalsie-zelene-bojisko-cast-starych-budov-sa-ma-povinne-rekonstruovat/>

TEÓRIE TRESTANIA A ÚČEL TRESTU

THEORIES OF PUNISHMENT AND THE PURPOSE OF PUNISHMENT

Bianka Fabová¹

Abstrakt

Príspevok analyzuje problematiku trestania a chápanie účelu trestu v jednotlivých časových obdobiach od minulosti až po súčasnosť. Prostredníctvom komparácie jednotlivých teórií významných filozofov autorka poukazuje na osobitosti základných teórií trestania. Zároveň autorka v rámci príspevku analyzuje súčasné chápanie účelu trestu a spôsob a podmienky pre ukládanie rôznych druhov trestov v podmienkach Slovenskej republiky.

Kľúčové slová

účel trestu, teórie trestania, trest, páchatel'

Abstract

This paper analyses the issue of punishment and the understanding of the purpose of punishment in different time periods from the past to the present. Through a comparison of the theories of prominent philosophers, the author points out the peculiarities of the basic theories of punishment. At the same time, the author analyses the current understanding of the purpose of punishment and the method and conditions for imposing different types of punishment in the Slovak Republic.

Keywords

purpose of punishment, theories of punishment, punishment, offender

Úvod

Trest, ako následok trestného činu je prostriedkom štátneho donútenia, ktorý štát využíva pri plnení svojich funkcií. V súčasnosti možno považovať za hlavný účel trestu ochranu spoločnosti pred páchatel'mi trestnej činnosti.

Účel trestu sa v jednotlivých historických obdobia menil a súčasne s účelom trestu sa menili aj samotné tresty. Trestanie v minulosti bolo charakteristické prísnosťou a krutosťou trestov, ktoré by v súčasnosti predstavovalo porušenie základných hodnôt demokratickej

---

¹ Mgr. Bianka Fabová, externá doktorandka na Katedre trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

spoločnosti. V mnohých dielach významných právnikov, teológov a filozofov sa dočítame, ako vnímali účel trestu oni samotní.

V súčasnosti rozlišujeme nielen to, aký trest za spáchaný trestný čin na základe zákona má byť páchatel'ovi trestného činu uložený, ale je potrebné prihliadnuť aj nato, kto je páchatel'om daného trestného činu a pri uložení trestu túto skutočnosť zohľadniť. Znakom trestu je, že sa ním spôsobuje určitá ujma, ktorá spočíva v zásahu do inak chránených práv páchatel'a, preto je potrebné zabezpečiť optimálnu mieru represie. Ani príliš mierny, ale ani príliš prísny trest by nedokázal zabezpečiť účinné splnenie účelu trestu. Ujmu, ktorá má byť trestom páchatel'ovi spôsobená nemožno pokladať za cieľ, ktorý sa má trestom dosiahnuť, ale predstavuje len nevyhnutný prostriedok na dosiahnutie účelu trestu.

Teórie trestania a účel trestu z pohľadu filozofie práva a jej predstaviteľov

Účel trestu predstavuje konečný výsledok, ktorý chce štát dosiahnuť v procese aplikácie súdom uloženého štátneho donútenia voči osobe, ktorá sa dopustila trestného činu. Na účel trestu zameralo svoju pozornosť viacero významných filozofov, teológov či právnikov, ktorí vo svojich dielach priblížili jednotlivé teórie účelu trestu. Jednotlivé teórie trestania je možno rozdeliť na tri základné teórie: absolútne, relatívne a zmiešané teórie. Z troch typov základných teórií následne vznikli aj viaceré ďalšie, odvodené teórie.

Prvou zo všeobecných filozofických koncepcií je teória, ktorá vníma trest ako odplatu. Absolútnu teóriu považujeme z historického hľadiska za najstaršiu teóriu. Vychádza z idey „*punitur, quia peccatum est*“ (*trestá sa, lebo bolo spáchané zlo*).² Absolútna teória, tiež nazvaná aj retributívna teória s trestom nespájajú žiadne ďalšie ciele, účel trestu je naplnený trestom samotným. „*Trest sa chápe ako spravodlivá odplata za spáchaný trestný čin.*“³ Zástancami absolútnej teórie boli viacerí významní filozofi. Jedným z nich bol bezpochyby Immanuel Kant. Podľa neho nutnosť trestať zločin je daná samotným faktom, že zločin bol spáchaný. Kant považuje trest za záležitosť spravodlivosti, ktorá musí byť vykonaná štátom v záujme práva, nie v záujme páchatel'a, či obete. Nepotrestanie páchatel'a je nespravodlivosťou a ak sa spravodlivosť neuplatní, potom ani sám zákon nemôže byť determinovaný. Trest, ako uplatnenie spravodlivosti má absolútny význam. „*Kto chce účel, chce aj prostriedok, čo je preň nevyhnutne potrebný, ktorý je v jeho moci.*“⁴ Zločin, nie je len útokom na jednotlivého občana a jeho slobodu, ale je útokom na všeobecnú slobodu a teda porušuje požiadavku kategorického imperatívu. Kategorický imperatív, nie je podmienený vonkajšími vplyvmi, ale je záväzný sám osebe. Ak človek chce vedieť, ako má konať, zjavuje sa mu tento nepodmienený zákaz konať svojvoľne.⁵ „*Kategorický*

² IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. 2. vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR. s.r.o., 2021, s. 370

³ JUDA, V. *Teória práva 2. doplnené a podstatne rozpracované vydanie*. Banská Bystrica: Belianum, 2020, s.338

⁴ KANT, I. *Základy metafyziky mravov*. Bratislava: Kalligram, spol.s.r.o., 2004, s. 43

⁵ KRŠKOVÁ, A. *Dejiny politickej a právnej filozofie*. Bratislava: IURA EDITION, spol.s.r.o., 2011, 443-445 s.

imperatív je iba jeden jediný, a to tento: konaj iba podľa tej maximy, o ktorej zároveň môžeš chcieť, aby sa stala všeobecným zákonom.“⁶

Zástancom absolútnej teórie bol aj vrcholný predstaviteľ nemeckej klasickej idealistickej filozofie Georg Wilhelm Friedrich Hegel, ktorý teóriu odplaty priblížil vo svojom diele *Základy filozofie práva*. Porušením práva je zločin, ktorým sa niečo mení a vec existuje v tejto zmene. Avšak táto existencia je opak samotnej veci a preto je ničotná. Právo považuje za absolútne neprekonateľné (téza), prejav zločinu (antitéza) je sám o sebe ničotný. Trest je manifestáciou zločinu, druhou polovicou, ktorú prvá nutne predpokladá. Trest považuje za negáciu negácie práva, teda obnova porušeného práva (syntéza).⁷ Práve vo forme tézy- antitézy- syntézy chápal Hegel vzťah medzi páchatelom, bezpráviom a trestom.

Odplata je sociálna pomsta. Cieľom odplaty je uložiť trest, ktorý čo najviac zodpovedá spáchanému trestnému činu, alebo inak povedané vytvoriť rovnaké a proporcionálne vzťahy medzi previnením a trestom. Tento prístup sa zaoberá len o to, aby trest zodpovedal trestnému činu. Ďalším účelom trestu sa absolútna teória nezaobrá. Absolútna teória je v súčasnej dobe prekonaná. V demokratickej spoločnosti, ktorá sa usiluje o rešpektovanie ľudských práv a základných občianskych slobôd by predstavovali tresty založené na „vyrovnávaní si účtov“ rozpor s hodnotami takejto spoločnosti.⁸ Ak v súčasnosti hovoríme v súvislosti s trestom za spáchaný trestný čin o odplate, ide skôr o určenie spravodlivej miery trestu. O odplate preto hovoríme pre zdôraznenie závislosti trestu k spáchanému trestnému činu a jeho nebezpečnosti pre spoločnosť.

V rámci druhej teórie je trest chápaný ako liečenie, ktoré odsúdenému zabráni páchať trestné činy v budúcnosti. Relatívne teórie trestania sú založené na myšlienke „*punitur, ne peccetur*“ (trestá sa preto aby nebolo páchané zlo). Tieto teórie pripúšťali možnosť vplyvu trestu na občanov, teda na rozdiel od absolútnych teórií, ktorých cieľom bolo len uloženie trestu, ktorý čo najviac zodpovedá spáchanému trestnému činu, cieľ relatívnych teórií je širší.⁹

Za otca moderného pozitivizmu (utilitarizmu) je považovaný Jeremy Bentham. Domnieva sa, že „*ľudské správanie možno usmerňovať uvalením sankcie*“.¹⁰ Ľudia sa budú dopúšťať protispoločenského konania, ktoré pre nich predstavuje určitý prospech, preto je potrebné ich od takého konania odstrašiť, tým že dôsledky takého konania budú pre páchatel'a dostatočne nepriaznivé. Považuje za potrebné potrestať protispoločenské konania ľudí takým spôsobom, ktorý odradí zločincov od páchania trestných činov a zabráni im spôsobovať ešte väčšie strasti. Šťastie jednotlivca nemôže byť v rozpore s verejným blahom.

⁶ KANT, I. *Základy metafyziky mravov*. Bratislava: Kalligram, spol.s.r.o., 2004, s. 48

⁷ HEGEL, G.W.F. *Základy filozofie práva*. Praha: ACADEMIA, 1992, s. 128

⁸ INCIARDI, J.A. *Trestní spravedlnost*. Praha: VICTORIA PUBLISHING, a.s., 1994, s. 467

⁹ JUDA, V. *Teória práva 2. doplnené a podstatne rozpracované vydanie*. Banská Bystrica: Belianum, 2020, s. 339

¹⁰ KRŠKOVÁ, A. *Dejiny politickej a právnej filozofie*. Bratislava: IURA EDITION, spol.s.r.o., 2011, s. 528

Ďalším predstaviteľom relatívnej teórie je Cesare Beccaria, ktorý vo svojom diele „*Dei delitti e delle pene*“ (O zločinoch a trestoch) vystupuje proti akejkoľvek forme týrania, odmieta trest smrti a propaguje vzdelanosť, ktorú považuje za najefektívnejšiu prevenciu zločinnosti.¹¹

Beccaria rozlišoval dva potencionálne smery pôsobenia trestu. Prvým z nich je individuálne pôsobenie na páchatel'a, prostredníctvom ktorého dochádza k zamedzeniu toho, aby naďalej páchal trestnú činnosť. Druhým smerom je pôsobenie aj na ostatných členov spoločnosti, s cieľom odradiť ich od páchania trestnej činnosti. Spomínané dva smery sú v súčasnosti známe, ako generálna a individuálna prevencia, ktoré spolu s ochrannou funkciou a represívnou zložkou trestu predstavujú hlavný účel trestu. Individuálna a generálna prevencia sa navzájom dopĺňajú, pričom ich cieľom je dosiahnuť čo najefektívnejšiu prevýchovu páchatel'a a odradenie členov spoločnosti od trestnej činnosti.¹²

Medzi relatívne teórie zaradujeme, tiež významnú teóriu psychologického donútenia P.J.A. von Feurbacha, ktorý následne po Beccariovi jasne rozlišuje medzi generálnou a individuálnou prevenciou. Feuerbach staval generálnu prevenciu na popredné miesto. Generálnu prevenciu spájal s hrozbou trestu, ktorá mala vyvolať psychické zábrany k nepáchaniu trestných činov. Samotná aplikácia trestu vyjadrovala, že hrozba trestu je skutočná.¹³

Konečným cieľom trestu je teda ochrana spoločnosti pred trestnými činmi. Ochrana spoločnosti sa realizuje tým spôsobom, že na jednej strane pôsobenie trestu zabraňuje páchatel'ovi v páchaní ďalších trestných činov a na druhej strane pôsobí trest na páchatel'a výchovne a spolu s ďalšími formami spoločenského pôsobenia pretvára jeho ľudský profil a jeho vzťahy k iným ľuďom. K zabráneniu páchaniu trestnej činnosti v budúcnosti prispieva predovšetkým dočasné odstránenie objektívnych podmienok, ktoré páchatel'ovi trestnú činnosť umožňujú alebo uľahčujú. Spôsob, ktorým je páchatel'ovi sťažená alebo znemožnená možnosť dopúšťať sa ďalších trestných činov je izolácia páchatel'a od spoločnosti, prípadne mu môže byť zakázaná činnosť.

Pri zabránení v ďalšom páchaní trestnej činnosti ide súčasne o to, vytvoriť či posilniť psychické zábrany proti ďalšej trestnej činnosti vo vedomí páchatel'a. To je možné docieľiť, nielen nepodmienečným trestom odňatia slobody, ale tiež podmienečným trestom odňatia slobody, peňažným trestom a v zásade aj ktorýmkoľvek iným trestom. Psychické zábrany určitým spôsobom znemožňujú, či sťažujú ďalšiu trestnú činnosť. Vznikajú tak, že trest vyvráti predstavu páchatel'a o beztrestnosti spáchaného trestného činu, čím sa v mysli páchatel'a objaví výstraha a vyvolá sa u neho obava, ba dokonca až strach z ďalšieho možného trestu. Minimálnym poslaním trestu je dokázať páchatel'ovi, že páchať trestné

¹¹ BECCARIA, C. *O zločinoch a trestoch*. Bratislava: KALLIGRAM, 2009, s. 59- 67, 82- 90, 120-121

¹² KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 224

¹³ JUDA, V. *Teória práva 2. doplnené a podstatne rozpracované vydanie*. Banská Bystrica: Belianum, 2020, s. 339

činy je pre neho nevýhodné, respektíve že jeho trestná činnosť sa nevypláca. V prípade, že páchatel' upustí od ďalšej trestnej činnosti z obavy ďalšieho trestu, môžeme hovoriť o tom, že bol cieľ trestu v určitej miere naplnený. Trest nie je len právna, ale aj morálna sankcia.¹⁴

Účelom trestu však nie je len pôsobiť na páchatel'a trestného činu, ale rovnako pôsobiť výchovne aj na ostatných členov spoločnosti. Ukladanie zákonných trestov ovplyvňuje riadnych občanov tým, že ich akoby upozorňuje na nebezpečnosť a trestnosť spáchaných trestných činov, pričom tým má byť upevňované ich vedomie o ochrane občianskych práv, tiež sa tým má posilňovať pocit právnej istoty a ich predstava o autorite zákona.

„Chcete predchádzať zločinom? Dosiahnite, aby zákony boli jasné, jednoduché, aby sa celá sila národa sústredila na ich ochranu a aby ani jedna ich časť nebola použitá na ich zničenie. Dosiahnite, aby zákony menej chránili triedy ľudí než ľudí samotných. Dosiahnite, aby sa ich ľudia báli, aby sa báli len ich. Obava pred zákonmi je prospešná, ale skazonosná a veštiaca zločiny je obava človeka z človeka.“¹⁵

Tretia teória, akoby spojila predošle dve teórie. Nakoľko sa ukázalo, že je optimálne využívať pozítiva absolútnych a relatívnych teórií vznikajú tzv. zmiešané teórie. Zmiešané teórie boli charakteristické pre 20. storočie. Ich snahou bolo vybrať pozitívne znaky predošlých teórií a spojiť ich do jedného celku. Zmiešané teórie spájajú odplatu, ktorá je charakteristickým znakom absolútnych teórií s myšlienkou nápravy zločincov, ktorou sa absolútne teórie nezaoberali, ale do popredia ju stavali práve relatívne teórie.¹⁶

Významný francúzsky právnik a iniciátor francúzskej sociologickej školy Emile Durkheim vychádzal z myšlienky, že trestná reakcia štátu nemá byť čisto utilitárnou. Charakteristickou črtou zmiešaných teórií je odmietanie krajnosti v podobe absolútneho či relatívneho trestania. Za ciele trestu na ich základe sú považované zastrasovanie a odplata, polepšenie páchatel'a, rovnako, ako aj individuálne a generálne preventívne postupy.

Trest, ako ochranná reakcia nemôže ochrániť spoločnosť pred trestným činom, ktorý bol spáchaný. Avšak môže, ako odpoveď na minulý čin demonštrovať autoritu zákona a tak odvrátiť rovnaké, alebo obdobné trestné činy hroziace v budúcnosti. Pre úplnosť, v prípade zmiešaných teórií nehovoríme o obetovaní páchatel'a pre poučenie ostatných potencionálnych páchatel'ov, akoby tomu mohlo byť v prípade absolútnych teórií. Po spáchaní trestného činu sa v prvom rade vyžaduje pôsobenie na samotného páchatel'a trestného činu a to do tej miery, aby mu bolo, čo najefektívnejším spôsobom zabránené v páchaní ďalšej trestnej činnosti. Nakoľko obrana musí byť primeraná útoku, tak v tomto prípade trest musí byť primeraný spáchanému trestnému činom. Trest, ako ochranná reakcia spoločnosti na trestný čin vyžaduje určitú primeranosť k spáchanému trestnému činom. Primeranosť trestu je najdôležitejším prejavom základného atribútu každého trestu, ktorým

¹⁴ NOVOTNÝ, O. *O trestu a väzeňství*. Praha: ACADEMIA, 1969, s. 12- 21

¹⁵ BECCARIA, C. *O zločinoch a trestoch*. Bratislava: KALLIGRAM, 2009, s. 116

¹⁶ IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR. s.r.o., 2021, s. 371

je spravodlivosť. Trest, ktorý možno považovať za spravodlivý, nemôže byť ani prísnejší, ani miernejší, než je nutné na ochranu spoločnosti pred trestnými činmi. Nespravodlivý trest nielen nechráni spoločnosť pred trestnými činmi, ale tiež narušuje spoločenské vzťahy, na ktorých je spoločnosť založená.¹⁷

Už z doposiaľ uvedeného je zrejmé, že účel trestu sa postupne určitým spôsobom vyvíjal, modifikoval a menil aj s ohľadom na ideológiu charakteristickú pre dané časové obdobie. Obsahom vykonávaného trestu je určitá ujma na inak chránených základných právach a slobodách páchatel'a. Ujma nie je cieľom trestu, ale je iba nevyhnutným prostriedkom na dosiahnutie účelu trestu. V trestnom zákonodarstve právneho štátu, nie je trest sám osebe účelom, nepredstavuje odplatu za spáchaný trestný čin.

Tresty v právnom poriadku Slovenskej republiky

V súčasnosti je regulácia poriadku v rámci štátu prostredníctvom trestnoprávných sankcií nevyhnutnou súčasťou pre udržiavanie rovnováhy a právnej istoty občanov v spoločnosti. Trestné sankcie, nie sú jediným a výlučným nástrojom na udržanie poriadku v spoločnosti, avšak sú dôležitou súčasťou pri vytváraní sociálneho poriadku v spoločnosti. Medzi prostriedky sociálnej kontroly zaradíme súdy, prokuratúru, políciu, ale tiež sem možno zaradiť aj neformálne inštitúcie, ktorými sú rodina, škola, pracovný kolektív, širšia verejnosť či médiá.¹⁸

Trestné právo a súčasne aj jeho sankčné mechanizmy sa od iných nástrojov sociálnej kontroly podstatne odlišujú, no napriec tomu pôsobia v spojení s nimi. Na rozdiel od ostatných kontrolných mechanizmov pri trestnoprávných sankciách dominuje monopol štátneho donútenia.

V rámci Slovenskej republiky vychádzame z bipartície trestných sankcií, pričom podľa Trestného zákona bipartícia pozostáva z trestov a ochranných opatrení. Špecifickou skupinou sankčných prostriedkov sú výchovné opatrenia, ktoré sa uplatňujú iba vo vzťahu k mladistvým. Tresty, ochranné opatrenia a výchovné opatrenia zaradíme medzi hmotnoprávne nástroje, avšak medzi nástroje trestnoprávnej sociálnej kontroly zaradíme tiež procesnoprávne prostriedky, ktorými sú väzba, odňatie vecí, domová či osobná prehliadka, ktoré možno v trestnom konaní využiť voči obvinenému.

Uloženie trestnoprávných sankcií musí byť v súlade so zásadou subsidiarity, to znamená, že ich možno uplatniť v prípade, keď na ochranu spoločnosti nestačia miernejšie prostriedky. Spoločnosť sa prostredníctvom trestného práva bráni proti zločinu, ktorý ju ohrozuje a poškodzuje.

¹⁷ NOVOTNÝ, O. *O trestu a väzeňstvi*. Praha: ACADEMIA, 1969, s. 11- 12, 27- 31

¹⁸ IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. 2. vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR. s.r.o., 2021, s. 354

System trestov je potrebné chápať, ako výpočet jednotlivých druhov trestov, ich vzájomné usporiadanie a tiež vzťahy medzi nimi. System trestov v Slovenskej republike vychádza z princípov humanizmu. Táto zásada vychádza priamo z čl. 16 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky: „*Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.*“ Humanizmus je jedným z typických znakov demokratických spoločností. Prejavom humanizmu je aj skutočnosť, že trest smrti je v podmienkach Slovenskej republiky neprípustný.

Pre zachovanie zákonnosti je potrebné jednotlivé druhy trestov vymedziť v zákone. Jednotlivé druhy trestov sú v zákone usporiadané podľa závažnosti, podľa postihovaných záujmov, a tiež podľa vzájomných vzťahov medzi jednotlivými trestami. Jednotlivé tresty odzrkadľujú mieru, v akej je určitý trestný čin pre spoločnosť nebezpečný, resp. mieru v akej zasahuje do chránených práv a slobôd. Nato, aby bol trest zákonný a spravodlivý musí spĺňať určité podmienky: obsahovať určitý počet trestov rôznej intenzity, má obsahovať druhy trestov, musí zabezpečiť ochranu jednotlivca a spoločnosti pred páchaním trestných činov, vo svojej podstate musí vyjadrovať vzťah k miere spoločenskej závažnosti trestného činu, ujma ktorá je obsiahnutá v treste má postihovať každého odsúdeného, tiež má byť táto ujma čo najviac obmedzená na osobu páchatel'a, trest nesmie svojou podstatou ponižovať ľudskú dôstojnosť, výkon trestu nemá byť pre odsúdeného prekážkou, aby sa po jeho výkone včlenil do života, tresty majú byť podľa možnosti reparabilné pre prípad justičného omylu.¹⁹

Alternatívne tresty

„*Tresty, ktoré bez toho, aby boli spojené s odňatím slobody, zaručujú splnenie účelu trestu rovnako, ako keby bol na odsúdenom vykonaný nepodmienečný trest odňatia slobody.*“²⁰

V rámci európskeho priestoru zhruba od druhej polovice 20. storočia dochádza k rozvoju restoratívnej koncepcie trestania a aj k častejšiemu ukladaniu alternatívnych trestov. Pojem „restoratívna koncepcia trestania“ (z anglického „*restore*“ – obnoviť, navrátiť do pôvodného stavu) možno vykladať, ako určitý koncept zaobchádzania s páchatel'mi, rozdielny od klasickej retributívnej koncepcie trestania. K tejto zmene dochádza v súvislosti s tzv. krízou trestu odňatia slobody, ktorá spočíva v nízkej preventívnej a resocializačnej efektívnosti trestu odňatia slobody, ako tradičného retributívneho prístupu trestania páchatel'ov. Restoratívna koncepcia trestania, predstavuje maximálnu možnú mieru uzdravenia a obnovu, trestným činom narušených vzťahov a preto účastníkom umožňuje aj prostredníctvom alternatívnych trestov spoločne identifikovať spôsobené ujmy a vzniknuté potreby a od nich sa odvíjajúce povinnosti a záväzky.

¹⁹ KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 228

²⁰ IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. 2. vydanie.* Bratislava: Wolters Kluwer SR. s.r.o., 2021, s. 374

Cieľom alternatívnych trestov nie je len ponechať odsúdeného na slobode a uložiť mu trest, ktorý bude voči nemu pôsobiť preventívne, chrániť spoločnosť a uspokojovať záujmy obetí trestných činov, ale najmä posilniť zásadu, že nepodmienečný trest odňatia slobody je „ultima ratio“. Alternatívne tresty by mali v páchatel'och upevniť návyky a postoje potrebné k vedeniu riadneho života a preto v mnohých prípadoch pôsobia efektívnejšie na opätovné začlenenie páchatel'ov do spoločnosti. V neposlednom rade považujem za potrebné podotknúť aj nižšie finančné zaťaženie štátu pri uložení alternatívnych trestov v porovnaní s trestom odňatia slobody. Rovnako je nevyvrátiteľná skutočnosť, že odsúdený po výkone trestu odňatia slobody má väčší problém nájsť si zamestnanie, čo predstavuje ďalšie výdavky štátu na sociálnu podporu, čím sa tiež zvyšuje riziko, že páchatel' bude opäť páchať ďalšiu trestnú činnosť.

„Z hľadiska druhov trestov upravených v §32 možno považovať za alternatívne tresty všetky okrem trestu odňatia slobody a vedľajších trestov, t.j. trestu straty čestných titulov a vyznamenaní a trestu straty vojenskej a inej hodnosti. Ide o poňatie alternatívnych trestov v širšom zmysle. Z hľadiska vymedzenia alternatívnych trestov v užšom zmysle sa podľa teórie trestného práva hmotného považujú tie, ktoré nemožno uložiť popri nepodmienečnom treste odňatia slobody.

Alternatívnymi trestami na základe toho sú:

- a) *Trest domáceho väzenia,*
- b) *Trest povinnej práce,*
- c) *Peňažný trest,*
- d) *Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody,*
- e) *Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom,*
- f) *Trest vyhostenia.*²¹

Od alternatívnych trestov treba odlišovať tzv. alternatívy k potrestaniu, ktoré nemožno považovať za súčasť systému trestov. Sú určitými reakciami štátu na trestný čin, avšak tieto nie sú spojené s trestnou sankciou.²² Alternatívy k potrestaniu predstavujú špecifickú kategóriu alternatívnych opatrení, ktoré sú založené na tej skutočnosti, že páchatel'a súd uzná za vinného zo spáchania prečinu, ale trest mu neuloží. Zaraďujeme sem predovšetkým upustenie od potrestania §40 Trestného zákona, upustenie od súhrnného trestu a ďalšieho trestu §44 Trestného zákona, upustenie od potrestania (mladistvého) §98 Trestného zákona, podmienečné upustenie od potrestania (mladistvého) §101 Trestného zákona.

²¹ KLÁTIK, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 157

²² IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. 2. vydanie.* Bratislava: Wolters Kluwer SR. s.r.o., 2021, s. 376-377

Ukladanie trestov

Uloženie trestu je nevyhnutným následkom spáchaného trestného činu, najmä pri snahe vytvárania sociálneho poriadku v rámci spoločnosti, avšak aj z tohto pravidla existujú určité výnimky, alebo inak povedané v rámci trestania je možné využiť rôzne formy potrestania za spáchaný trestný čin, najmä s ohľadom na jednotlivých páchatel'ov trestných činov. V súčasnosti rozlišujeme nielen to, aký trest za spáchaný trestný čin na základe zákona možno uložiť, ale je potrebné prihliadať aj nato, komu má byť trest uložený. Špecifickú úpravu ukladania trestov obsahuje Trestný zákon vo vzťahu k sankcionovaniu právnických osôb, ale tiež vo vzťahu k mladistvým páchatel'om. Tiež je potrebné zdôrazniť, že okrem trestu je možné páchatel'ovi trestného činu uložiť ochranné opatrenie alebo výchovné opatrenie. Špecifikum výchovného opatrenia spočíva v tom, že ho možno uložiť mladistvému páchatel'ovi.

Pri ukladaní trestov fyzickým osobám musia byť dodržané určité zásady, na ktorých je vybudovaný systém trestania fyzických osôb. Tieto zásady nevychádzajú výlučne z Trestného zákona, ale vyplývajú predovšetkým z Ústavy Slovenskej republiky a medzinárodných dohovorov, ktorými je Slovenská republika viazaná. Trestný zákon obsahuje taxatívny výpočet poľahčujúcich a priťažujúcich okolností, ktoré sú podstatné, najmä pri výmere trestu súdom, nakoľko súd je povinný na tieto okolnosti pri ukladaní a výmere trestu prihliadať. Ich význam spočíva v tom, že súd musí prihliadnuť na pomer a mieru závažnosti poľahčujúcich a priťažujúcich okolností.²³

Pokiaľ páchatel' spácha dva alebo viac trestných činov ešte predtým, ako ho súd odsúdi za niektorý z nich, hovoríme o súbehu trestných činov. Pri súbehu trestných činov platia tri špecifické zásady. Konkrétne ide o zásadu kumulačnú, absorpčnú a asperačnú. V našej právnej úprave sú uplatňované absorpčná a asperačná zásada.

Pri ukladaní úhrnného trestu za dva alebo viac trestných činov sa spravuje absorpčnou zásadou. Asperačnou zásadou sa spravuje pri ukladaní úhrnného trestu za dva alebo viac úmyselných trestných činov, z ktorých aspoň jeden je zločinom, spáchaných dvoma alebo viacerými skutkami. V súvislosti s asperačnou zásadou je veľmi podstatná požiadavka primeranosti trestu k spáchanému trestnému činu, od ktorej sa nemožno v nijakom prípade odchyliť. Z toho vyplýva, že aj pri viacčinnom súbehu úmyselných trestných činov, z ktorých je aspoň jeden zločinom, môže byť uložený trest odňatia slobody nad jednu polovicu trestnej sadzby, ktorej horná hranica bola zvýšená o jednu tretinu, len pokiaľ vzhľadom na všetky okolnosti prípadu a pomery páchatel'a má súd zato, že uloženie trestu odňatia slobody nad jednu polovicu trestnej sadzby bude primerané.²⁴

Od súbehu je potrebné odlišovať recidívu, nakoľko pri recidíve je najdôležitejším znakom, že páchatel' už bol za predchádzajúci trestný čin právoplatne odsúdený. Recidíva

²³ IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. 2. vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR. s.r.o., 2021, s. 426

²⁴ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012

je závažnejšia, ako súbeh a to z toho dôvodu, že hoc už páchatel' bol odsúdený, teda dôrazne varovaný pred ďalším páchaním trestnej činnosti, odsúdenie k náprave daného páchatel'a zjavne nepostačovalo, s ohľadom na tú skutočnosť, že k páchaniu ďalších trestných činov zo strany páchatel'a naďalej dochádza.

Záver

Na záver by som v krátkosti uviedla, že k súčasnému chápaniu účelu trestu viedol dlhý historický vývoj, ktorý ani v súčasnosti nemusí byť konečný a je pravdepodobné, že k určitej modifikácii v budúcnosti znova dôjde. Chápanie významu účelu trestu a jeho následné uplatňovanie v jednotlivých prípadoch je nevyhnutnou súčasťou správneho fungovania systému trestania. Napriek uvedenému si nemyslím, že k naplneniu účelu trestu dochádza v takej miere, v akej by k nemu dochádzať malo a mohlo.

Pre naplnenie účelu trestu pokladám za dôležité najmä to, aby bol každý prípad dôkladne objasnený a to nielen s ohľadom na konanie páchatel'a, ale aj s ohľadom na osobu samotného páchatel'a. Trest má viesť k prevýchove páchatel'a na slušného občana. Častokrát je preto lepšie zvoliť alternatívu trestu odňatia slobody, ktorou môže byť napríklad trest domáceho väzenia, ako umiestniť páchatel'a do ústavu na výkon trestu odňatia slobody, nakoľko väzenské prostredie môže mať v mnohých prípadoch skôr negatívny, ako pozitívny vplyv na odsúdenú osobu. Tým však nechcem povedať, že tomu tak má byť v každom prípade a naďalej zastávam názor, že individualizácia trestu je veľmi dôležitá. Obzvlášť pri mladistvých páchatel'och je potrebné, aby súd kládol dôraz na skúmanie osoby mladistvého páchatel'a, najmä s ohľadom na stupeň rozumového vývoja, ale tiež považujem za dôležité poznať informácie o prostredí, v ktorom mladistvý páchatel' žije, nakoľko aj prostredie, v ktorom mladistvý žije, môže mať vplyv na mieru zavinenia a pohnútku mladistvého páchatel'a.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BECCARIA, Cesare., *O zločinoch a trestoch*. Bratislava: KALLIGRAM, spol. s.r.o. 2009. 128 s. ISBN 978-80-8101-252-5

HEGEL, Georg.Wilhelm.Friedrich. *Základy filozofie práva*. Praha: ACADEMIA, nakladatelství Československé akademie věd. 1992. 380 s. ISBN 80-200-0296-0

INCIARDI, James.,A. *Trestní spravedlnost*. Praha: VICTORIA PUBLISHING. 1994. 795 s. ISBN-80-85605-30-9

IVOR, Jaroslav.,POLÁK, Peter., ZÁHORA, Jozef. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. 2. vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR. s.r.o., 2021. 560 s.

JUDA, Vierošlav. *Teória práva 2. doplnené a podstatne prepracované vydanie*. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela. 2020. 378 s. ISBN 978-80-557-1689-3

KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravov*. Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o. 2004. 96 s. ISBN 80-7149-635-9

KLÁTIK, Jaroslav. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. 449 s. ISBN 978-80-7380-725-2

KRSKOVÁ, Alexandra., *Dejiny politickej a právnej filozofie*. Bratislava: IURA EDITION, spol.s.r.o. 2011. 690 s. ISBN 978-80-8078-385-3

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012

NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a väzeňství*. Praha: ACADEMIA nakladatelství Československé akademie věd. 1969. 253 s.

Zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

KRIMINALIZÁCIA HIV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

HIV CRIMINALISATION IN SLOVAK REPUBLIC

Dušan Ivan¹

Abstrakt

Kriminalizácia HIV na Slovensku nie je na svete ojedinelým javom, má vážne dôsledky pre osoby žijúce s HIV, verejné zdravie a boj proti epidémii HIV/AIDS. Článok skúma, ako sa vyvíjala trestné právo na území Slovenskej republiky od počiatkov epidémie do dnešného dňa. Skúma jeho vplyv na konanie jej nositeľov, na aplikačnú prax a porovnáva kriminalizáciu HIV s inými prenosnými ochoreniami. Apeluje na potrebu dekriminalizácie HIV s cieľom odstránenia prekážok efektívnejšej prevencie a liečby HIV/AIDS.

Kľúčové slová

HIV. AIDS. Kriminalizácia HIV. Priestupok. Ohrozovanie chorobou.

Abstract

The criminalization of HIV in Slovakia is not a unique phenomenon in the world, it has serious consequences for people living with HIV, public health and the fight against the HIV/AIDS epidemic. The article examines how criminal law has developed in the Slovak Republic from the beginning of the epidemic to the present day. It examines its impact on the actions of its carriers, on application practice and compares the criminalization of HIV with other transmissible diseases. It appeals for the need to decriminalize HIV in order to remove obstacles to more effective prevention and treatment of HIV/AIDS.

Keywords

HIV. AIDS. Criminalization of HIV. Offense. Disease threat.

Úvod

HIV, alebo vírus ľudskej imunitnej nedostatočnosti, je vírusom napádajúcim imunitný systém človeka, čoho dôsledkom je znižovanie jeho schopnosti bojovať proti infekciám a chorobám. Jedná sa o prenosné ochorenie, ktorého najčastejším spôsobom prenosu v Európe je pohlavný styk (64% nových prípadov je dôsledkom heterosexuálneho pohlavného styku, 12% prenosom medzi dvomi mužmi), injekčné užívanie drog (14%), iný prenos krvou (menej ako percento), pri takmer 10% prípadov nebol spôsob prenosu

---

¹ Bc. Ing. Dušan Ivan, MBA; Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, študent.

zistený². Celkovo je na svete diagnostikovaných približne 40 miliónov HIV pozitívnych osôb, z toho necelých 77% podstupuje liečbu, mortalita takmer 48%³. Na Slovensku je situácia mierne odlišná. Od začiatku monitorovania do 30.06.2024⁴ evidujeme 1330 prípadov infikovania vírusom HIV, v 93% prípadov došlo k infikovaniu pohlavným stykom (73% homosexuálny a bisexuálny styk, 20% heterosexuálny styk), pri 0,09% bolo príčinou injekčné užívanie drog, 0,05% transfúziou krvi, v zvyšných prípadoch spôsob prenosu nebol stanovený. Evidovaná mortalita je 7,3%.

Ako je z oboch štatistík zjavné, jedným a najčastejším spôsobom prenosu je pohlavný styk, preto je HIV zaradené medzi sexuálne prenosné ochorenia. V 80. a 90. rokoch minulého storočia toto ochorenie spôsobilo pandémiu a taký stav myslenia spoločnosti, že na rozdiel od iných sexuálne prenosných ochorení, si HIV privodilo osobitnú trestnoprávnu úpravu v mnohých štátoch. Je tomu tak aj v podmienkach samostatnej Slovenskej republiky, kde je ohrozovanie vírusom ľudskej imunodeficiencie súčasťou trestných kódexov, ako jedna zo skutkových podstát trestného činu.

Kriminalizácia HIV predstavuje diskriminačné uplatňovanie trestného práva voči osobám žijúcim s HIV, ktoré sú stíhané výlučne na základe ich zdravotného stavu. Trestné zákony sú zákonodarcami v jednotlivých jurisdikciách koncipované k stíhaniu za neúmyselný prenos, prípadne už za potenciálnu expozíciu HIV, či nezverejnenie HIV pozitívneho stavu. Tento globálny fenomén podkopáva základné ľudské práva a ohrozuje verejné zdravie, čím sabotuje úsilie v boji proti HIV/AIDS⁵.

Jadro

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 sa trestnoprávna ochrana pred ohrozením vírusom HIV opierala skôr o všeobecné ustanovenia vtedy platného trestného zákona č. 140/1961 Zb., ako napríklad o trestné činy všeobecného ohrozenia, ublíženia na zdraví alebo ohrozenia života. Právna úprava obsahovala trestný čin ohrozovania pohlavnou chorobou, spočívajúci v čo aj nedbanlivostnom vydaní iného do nebezpečenstva pohlavnej nákazy s trestnou sadzbou do šiestich mesiacov odňatia slobody⁶. V danom období bola evidovaná ročná incidencia niekoľko prípadov, ktoré bolo možné spočítať na prstoch dvoch rúk.

² *HIV/AIDS surveillance in Europe 2024 - 2023 data*. [online]. ecdc.europa.eu, [2024-11-28]. Dostupné na internete: https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/HIV_Surveillance_Report_2024.pdf [cit. 2024-12-09]

³ *Fact sheet 2024 - Latest global and regional HIV statistics on the status of the AIDS epidemic* [online]. unaids.org, [2024-08-02]. Dostupné na internete: https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/UNAIDS_FactSheet_en.pdf [cit. 2024-12-01]

⁴ *HIV/AIDS – Výskyt HIV infekcie v Slovenskej republike k 30.06.2024* [online]. uvzsr.sk, [2024-11-08]. Dostupné na internete: <https://www.uvzsr.sk/web/uvz/hiv-aids> [cit. 2024-12-09]

⁵ *What is HIV criminalisation?* [online]. hivjusticeworld.org, [2023-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.hivjusticeworldwide.org/en/what-is-hiv-criminalisation/#:~:text=HIV%20criminalisation%20describes%20the%20unjust,solely%20on%20their%20HIV%20status.> [cit. 2024-12-09]

⁶ Pozri § 226 zákona č. 140/1961 Zb. Trestného zákona

Zmenu priniesol až zákon číslo 248/1994 Zb., ktorým sa menil a dopĺňal Trestný zákon a zákon o priestupkoch, s účinnosťou od 01.10.1994. V danom období nebolo možné hovoriť na Slovensku o pandémie vírusom HIV, keďže ročná incidencia sa nad počet 10 novodiagnostikovaných dostala až v roku 2002⁷. Celosvetovo však pandémia silnela, aby dosiahla v roku 1997 najvyšší ročný prírastok novoinfikovaných pacientov⁸. Zákonodarca inšpirovaný zahraničnými iniciatívami a trendom šírením ochorenia zmenil znenie spomínaného §226 rozšírením na aj nedbanlivostné vydanie iného do nebezpečenstva pohlavnej nákazy alebo nákazy vírusom ľudskej imunodeficiencie, pričom zároveň zvýšil trestnú sadzbu v základnej skutkovej podstate zo 6 mesiacov odňatia slobody na 3 roky alebo peňažný trest, v kvalifikovanej skutkovej podstate upustil od peňažného trestu a sadzbu stanovil na jeden až osem rokov za predpokladu, že páchatel' vydá predmetným konaním iného do nebezpečenstva smrti⁹.

Na to, aby mohol byť páchatel' v danom čase trestne stíhaný stačilo, že bol HIV pozitívny a inú osobu ohrozil, čo i len z nedbanlivosti tým, že ju vystavil riziku infikovania sa, k samotnému prenosu vôbec nemuselo dôjsť. Kým v niektorých štátoch nebola prijímaná špeciálna legislatíva k trestaniu HIV a trestal sa až reálny prenos vírusu z jednej osoby na druhú, Slovenská republika sa rozhodla trestať aj len samotné ohrozenie. V Českej republike v danom období legislatíva trestala samotný prenos nákazlivým ochorením, Rakúsko ohrozenie prenosným ochorením, Maďarsko formou ublíženia na zdraví, Poľsko, Ukrajina či Rusko zastávali postoj Slovenska a trestali už samotnú expozíciu vírusu¹⁰. Ukrajina spomedzi menovaných krajín v danom období viedla aj v maximálnej výške trestu odňatia slobody, desať rokov, Maďarsko päť rokov, Česko, Rakúsko a Poľsko maximálne tri roky.

V rovnakom znení zákonodarca ponechal §226 až do prijatia nových trestných kódexov. Tu už ale oddelil HIV od iných nebezpečných nákazlivých ľudských chorôb¹¹, ako aj od pohlavných chorôb¹², pričom skutkové podstaty týkajúce sa HIV rozčlenil do dvoch paragrafov, na úmyselnú (§165) a nedbanlivostnú formu (§166). Z pohľadu trestania expozície alebo transmisie ostal zákonodarca pri expozícii, a teda vydaniu iného do nebezpečenstva nákazy vírusom HIV, pričom v úmyselnej forme stanovil sadzbu na tri až desať rokov odňatia slobody, pri nedbanlivostnej jeden až päť rokov. Trestný čin je dokonaný už samotnou expozíciou, stačí tak vyvolanie konkrétneho, reálneho a bezprostredného nebezpečenstva prenosu, pričom platí, že osoba, ktorá bola vydaná do nebezpečenstva je akéhokoľvek pohlavia, tiež HIV negatívna alebo nositeľom iného

⁷ *Výskyt HIV infekcie v Slovenskej republike k 30.06.2015* [online]. uvzsr.sk, [2015-07-28]. Dostupné na internete: <https://www.uvzsr.sk/web/uvz/vyskyt-hiv-infekcie-v-slovenskej-republike-k-30062015> [cit. 2024-12-09]

⁸ *Global epidemiology of HIV* [online]. unaids.org, [2016-01-24]. Dostupné na internete: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4724434/> [cit. 2024-12-09]

⁹ Pozri § 226 zákona č. 248/1994 Zb. ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon a zákon o priestupkoch

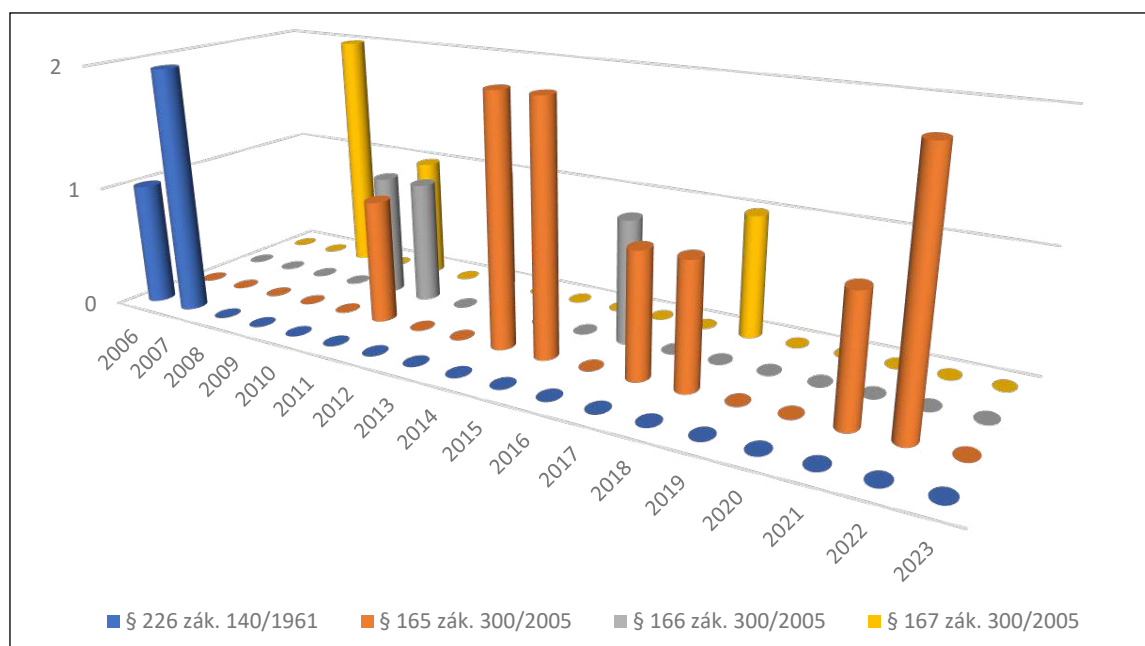
¹⁰ *Criminalisation of HIV transmission in Europe* [online]. sidastudi.org, [2005-04-30]. Dostupné na internete: <https://www.sidastudi.org/resources/inmagic-img/dd1694.pdf> [cit. 2024-12-09]

¹¹ Pozri §163 a §164 zákona č. 300/2005 Zb. Trestného zákona v znení neskorších predpisov

¹² Pozri §167 zákona č. 300/2005 Zb. Trestného zákona v znení neskorších predpisov

druhu HIV ako páchatel'. Rozdielom pri nedbanlivostnej forme je fakt, že páchatel' ešte nemá potvrdenie o svojom statuse, no spolieha sa, že je negatívny. Kvalifikovanej skutkovej podstate v dôsledku spáchania trestného činu závažnejším spôsobom konania alebo na chránenej osobe, v úmyselnej forme priznáva trest sedem až dvanásť rokov, v nedbanlivostnej tri až osem rokov. Ak by páchatel' svojim konaním spôsobil smrť alebo ťažkú ujmu na zdraví, potrestal by sa odňatím slobody na desať až pätnásť rokov pri úmyselnej forme, na štyri až desať rokov pri nedbanlivostnej.

Pri novej trestnoprávej úprave sa zákonodarca rozhodol, že radikálne zvýši trestné postihy súvisiace s vystavením vírusu HIV. Tento krok je vzhľadom na celosvetový vývoj úplne nelogický. Takmer desať rokov pred prijatím nového Trestného zákona, v roku 1995 bola schválená *HAART* antiretrovirálna terapia, v roku 1996 sa táto terapia stala dostupná celému svetu¹³. O rok neskôr sa dostavili výsledky a pandémia dosiahla svoj celosvetový vrchol, v ďalšom období už počet novoinfikovaných pacientov len klesal. Analýzou dostupných dát na Slovensku možno badať skôr opačný trend, kedy počet novoinfikovaných presiahol jednociferné číslo v roku 2002 a následne kontinuálne stúpá až do roku 2008, krátkodobo poklesol a pokračoval v oscilovaní okolo hodnoty 80 až do súčasnosti. Sprísnenie trestných sadziieb v roku 2005 však nemalo žiadny vplyv na pokles incidencie v ďalších rokoch.

Graf č.1: Počty odsúdených osôb v jednotlivých skutkových podstatách trestných činov za vybrané roky. Zdroj: Štatistiky generálnej prokuratúry za obdobia 2006 až 2023¹⁴.

¹³ *A timeline of HIV and AIDS* [online]. hiv.gov, [2024-12-02]. Dostupné na internete: <https://www.hiv.gov/hiv-basics/overview/history/hiv-and-aids-timeline> [cit. 2024-12-09]

¹⁴ *Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za roky 2006 - 2023* [online]. genpro.gov.sk, [2024-03-19]. Dostupné na internete: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky/> [cit. 2024-12-09]

Ak sa bližšie pozrieme na štatistické údaje odsúdených osôb zverejňované každoročne Generálnou prokuratúrou zistíme, že zmenou právnej úpravy sa nezvýšil počet osôb, ktoré boli podľa jednotlivých skutkových podstatí trestného činu oboch zákonov odsúdené. Táto hodnota sa dlhodobo pohybuje v rozmedzí jedno až dve odsúdenia ročne, úmyselná skutková podstata trojnásobne prevyšuje nedbanlivostnú. Graf tiež znázorňuje počty odsúdených skutkovej podstaty podľa §167 zákona č. 300/2005 Zb., ohrozovania pohlavnou chorobou, pre porovnanie k skutkovým podstatám týkajúcich sa HIV, z ktorých vyplýva, že v priebehu 18 rokov bolo na Slovensku za šírenie pohlavnej choroby odsúdených 5 osôb, v rovnakom období spolu za podstaty týkajúce sa HIV v oboch trestných kódexoch bolo odsúdených 16 osôb, teda až trojnásobne viac osôb je na Slovensku stíhaných v súvislosti s ich HIV statusom ako prenosom pohlavnej choroby. Napriek tomu, že trestnoprávna úprava je z pohľadu prísnosti trestov veľmi striktná, sudy priznávali odsúdeným miernejšie formy trestov, v takmer 48% išlo o podmienené formy trestov, v 24% nepodmienené, v 14% došlo k uzatvoreniu dohody o vine a treste, v 5% k upusteniu od uloženia trestu.

Príkladom takejto pohlavnej choroby je syfilis, ktorý v prípade neliečenia poškodzuje dôležité životné orgány a rovnako môže spôsobiť smrť. Liečba je jednoduchšia ako pri HIV a pacient je po krátkom čase úplne vyliečený. Avšak, relaps syfilisu je úplne bežný. Aj vyliečenému pacientovi sa syfilis môže vracat' počas života niekoľko krát a napáchať v jeho tele nezvratné škody. Preto je nutná dispenzarizácia pacienta, ktorá potrvá do konca jeho života. V roku 2022 bolo na Slovensku diagnostikovaných 443 prípadov syfilisu¹⁵, 103 prípadov HIV¹⁶. V roku 2021 sme evidovali 294 prípadov syfilisu, 82 prípadov HIV infekcie¹⁷. Rozdiel medzi HIV a syfilisom by bolo možné zovšeobecniť asi tým, že kým pri syfilise je liečba všeobecne dostupná, pri HIV úplné vyliečenie zaznamenali zatiaľ len v niekoľkých prvých prípadoch¹⁸, preto táto forma liečba ešte nie je tak široko dostupná. Je však k dispozícii liečba antiretrovirotikami, ako aj preventívna, profylaktická liečba, ktoré umožňujú pacientom s HIV plnohodnotný život, zabezpečujú nedetekovateľnosť vírusovej nálože a neprenositelnosť vírusu na inú osobu. Oboma chorobami je možné sa nakaziť pri pohlavnom styku, obe je možné liečiť a viesť pri nich plnohodnotný život, obe svojim nositeľom prinášajú celoživotné obmedzenie vo forme lekárskeho dohľadu do konca života.

¹⁵ *Veľký prehľad pohlavných chorôb: Aké sú príznaky a liečba?* [online]. medirex.sk, [2023-09-11]. Dostupné na internete: <https://www.medirex.sk/blog/velky-prehľad-pohlavných-chorob-ake-su-priznaky-liečba#:~:text=Syfilis%20na%20Slovensku&text=V%20roku%202022%20bolo%20pod%C4%BEa,o%20n%C3%A1rast%2050%2C7%20%25.> [cit. 2024-12-09]

¹⁶ *Výskyt HIV infekcie v Slovenskej republike k 31.12.2022* [online]. uvzsr.sk, [2023-12-04]. Dostupné na internete: <https://www.uvzsr.sk/web/uvz/hiv-aids> [cit. 2024-12-09]

¹⁷ *Výskyt HIV infekcie v Slovenskej republike k 31.12.2021* [online]. uvzsr.sk, [2022-05-27]. Dostupné na internete: https://www.uvzsr.sk/documents/41637/608222/HIV_SR_k_31122021.pdf/e5e02e55-c582-d83f-ef88-8838f23a2213?t=1667121546548 [cit. 2024-12-09]

¹⁸ *A seventh case of HIV cure reported at AIDS 2024* [online]. who.int, [2024-07-25]. Dostupné na internete: <https://www.who.int/news/item/25-07-2024-a-seventh-case-of-hiv-remission-reported-at-aids-2024/> [cit. 2024-12-09]

Napriek tomu je diagnóza HIV démonizovaná, syfilis je privilegovaný a niekoľkonásobne viackrát rozšírený. Trestný zákon nerozlišuje úmyselnú a nedbanlivostnú formu šírenia pohlavnej choroby, ktorou je napríklad spomínaný syfilis, a rovnako ostáva verný len expozícii, t.z. vydaniu inej osoby do nebezpečenstva nakazenia sa pohlavnou chorobou, pričom v základnej skutkovej podstate trestného činu zákonodarca stanovil trest odňatia slobody až do troch rokov, pri kvalifikovanej skutkovej podstate pridáva jeho spáchanie na chránenej osobe a zvyšuje sadzbu na jeden až päť rokov, a pri spôsobení ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti sa sadzba zvyšuje na tri až osem rokov¹⁹. Syfilisom môže páchatel' spôsobiť smrť inému, zákon ho však potrestá tretinovou až polovičnou sadzbou oproti tomu, keby iného nakazil vírusom HIV. Ako vyplynulo z nášho grafu, napriek vyššej ročnej incidencii nových prípadov infikovania syfilisom, odsúdených páchatel'ov v súvislosti so syfilisom je niekoľkonásobne menej. Toto číslo je zároveň ešte viac znížené faktom, že skutková podstata ohrozovania pohlavnou chorobou v sebe zahŕňa aj možnosť trestania iných pohlavných chorôb. Z dostupných štatistík však nie je možné extrahovať, koľkí z piatich odsúdených boli odsúdení za ohrozovanie práve syfilisom.

Trestných činov v súvislosti s HIV je viac ako o 200% viac v porovnaní s trestnými činmi ohrozovania pohlavnými chorobami. Je to však dôsledok mnej zodpovedného správania HIV pozitívnych osôb, ich prenasledovaniu alebo chybné nastavenej legislatívy? Vylúčiť nezodpovedné, spoločensky nebezpečné správanie HIV pozitívnych osôb, nie je úplne možné. Spoločnosť je rozmanitá, pohnútky jednotlivých jej členov nevyspytateľné. Prenasledovanie by bolo čistou, ničím nepodloženou špekuláciou autora. Preto je možné sa zamyslieť len nad stavom legislatívy. Predstavme si, že HIV pozitívna osoba, je spôsobí dopravnú nehodu, pri ktorej sa poraní a ostane v bezvedomí. Iný účastník dopravnej nehody, ktorý má povinnosť poskytnúť prvú pomoc tejto osobe poskytne dýchanie z úst do úst, čím sa bez pričinenia HIV pozitívnej osoby, ktorá je v bezvedomí a neovláda svoje konanie, sám vystaví expozícii vírusu HIV v dôsledku styku s jeho krvou. HIV pozitívna osoba takto môže čeliť trestnému stíhaniu s potenciálnym trestom odňatia slobody až do výšky päť rokov. Napriek tomu, že sa podrobuje liečbe, k prenosu HIV nedošlo, a snaží sa žiť zodpovedne. Napriek tomu nie je pochyb, že trestný čin bol dokonaný. Tento príklad je len jedným z mnohých príkladov, ako existujúca právna úprava trestá jednotlivca už len pre jeho zdravotný stav bez ohľadu na vznik škodlivého následku pre spoločnosť. Pre veľkú časť spoločnosti je samotným trestom už len začatie trestného stíhania, nie len samotné uloženie trestu. Preto je na mieste otázka, či je vôbec na mieste začatie trestného stíhania len preto, že stíhaná osoba má určitý zdravotný status, ktorý je už i tak sám o sebe trestom. Hovoríme o kriminalizácii HIV, kedy právny poriadok tvrdo trestá ľudí aj v prípadoch, keď nedochádza k žiadnemu ublíženiu na zdraví, často z medicínskeho hľadiska ani

¹⁹ Pozri §167 zákona č. 300/2005 Zb. Trestného zákona v znení neskorších predpisov

nemožnosti prenosu z dôvodu efektívnej liečby pacienta, a teda ani potenciálnej možnosti ublíženia na zdraví²⁰.

Expozícia a transmisia vírusu HIV však nie sú jedinými konaniami, ktoré môže právny poriadok trestať. Povinnosťou každého diagnostikovaného HIV pozitívneho pacienta, aj toho, ktorý sa úspešne podrobuje liečbe a je z toho titulu nedetekovateľným, je oznámiť neodkladne ošetrojúcemu lekárovi svoj HIV status²¹. Nesplnením oznamovacej povinnosti sa pacient dopúšťa priestupku až do 1659 EUR. Opätovne sa jedná o sankciu, ktorej úmyslom síce mohlo byť zamedzenie šírenia prenosnej choroby z pacienta na lekára, avšak pri súčasnom stave medicínskom pokroku, je v prípadoch efektívne liečeného pacienta, sankcionovanie nesplnenia si jeho oznamovacej povinnosti, nesprávne.

V roku 2024 došlo k niekoľkým novelizáciám trestných kódexov, ktoré zákonodarca odôvodnil existenciou drakonických trestov v porovnaní s inými štátmi, pri ktorých došlo k úpravám trestných sadziieb mnohých skutkových podstat trestných činov smerom nadol, aj vzhľadom na aplikačnú prax, ktorá prílišne trestala niektoré konania subjektov. Problematiky trestných činov ohrozovania vírusom ľudskej imunodeficiencie sa však novelizácia nedotkla. Zákonodarca nevidel vzhľadom na aplikačnú prax potrebu úpravy tak trestných sadziieb, ako ani samotných skutkových podstat.

Neexistuje žiaden dôkaz potvrdzujúci, že trestné právo pomáha znižovať šírenie vírusu HIV, naopak od zavedenia trestnej úpravy došlo k nárastu ročnej incidencie nových infekcií, k žiadnej zmene v počtoch odsúdených osôb. Namiesto toho sa zvyšuje stigmatizácia spoločnosti o víruse HIV, čo môže pôsobiť tak na samotných pacientov ako aj poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, a môže demotivovať spoločnosť k testovaniu a liečbe, a teda zastaveniu šírenia ochorenia²². Právnym poriadkom prenasledovaní a spoločnosťou stigmatizovaní pacienti tak radšej svoj status neodhalia, alebo sa nepodrobia liečbe, prípadne ju vyhľadajú až príliš neskoro, čo zvyšuje nielen riziko ich prechodu do štádia AIDS, ale zároveň bráni zastaveniu šírenia vírusu na iné osoby. Cestou, ako zabrániť ďalšiemu šíreniu a zbytočným úmrtiam, je využitie vedeckých a lekárskech poznatkov a ich aplikácia na práva HIV pozitívnych osôb, pretože *len ich ochranou chránime seba a náš svet*²³.

²⁰ CSETE, J., Elliot, R., Bernard, E.J.: *So many harms, so little benefit: a global review of the history and harms of HIV criminalisation*. In: The Lancet HIV, roč. 10, 2022, č. 1. ISSN: 2352-3018. s. 1-10.

²¹ Pozri §51 zákona č. 355/2007 Zb. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²² *HIV criminalisation is bad policy based on bad science* [online]. thelancet.com, [2018-09]. Dostupné na internete: [https://www.thelancet.com/journals/lanhiv/article/PIIS2352-3018\(18\)30219-4/fulltext#:~:text=There%20is%20no%20evidence%20that,seeking%20HIV%20testing%20and%20treatment](https://www.thelancet.com/journals/lanhiv/article/PIIS2352-3018(18)30219-4/fulltext#:~:text=There%20is%20no%20evidence%20that,seeking%20HIV%20testing%20and%20treatment.). [cit. 2024-12-09]

²³ *The ten commandments for AIDS law*. AIDSED newsletter no. 2/1991. [online]. michaelkirby.com.au, [1991]. Dostupné na internete: https://www.michaelkirby.com.au/images/stories/speeches/1990s/vol23/861-AIDSED_Newsletter_-_The_Ten_Commandments_for_AIDS_Law.pdf [cit. 2024-12-09]

Záver

Slovenská republika nie je jediným štátom sveta, ktorý sa v snahe boja s epidémiou HIV vírusu uchýlil k aplikácii peňažných sankcií a trestného práva. Túto formu si zvolila už pred tridsiatimi rokmi, avšak i keď už v čase ich zavedenia bolo zrejmé, že kriminalizácia diagnózy boj nad ňou nevyhrá, k revízii svojho postupu do dnešného dňa nielen nepristúpila, ani tak nemá v pláne. Ambicióznemu cieľu organizácie UNAIDS²⁴ k zastaveniu epidémie HIV/AIDS 95-95-95²⁵, znamenajúcemu že 95% HIV pozitívnych osôb bude poznať svoj status, že 95% z nich bude podstupovať liečbu, a 95% z nich bude nedetekovateľných a teda vírus ďalej nešíriacich, ktorého dosiahnutiu bráni práve kriminalizácia HIV, Slovensko opäť žiadnym spôsobom neprispieje.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Literatúra:

BAROŇÁKOVÁ, A.: Syfilis, reinfekcia *Treponema pallidum* a koinfekcia vírusom HIV - kazuistika. In: *Dermatológia pre prax*, roč. 9, 2015, č. 4. ISSN 1339-4207, s. 143-146.

CSETE, J., Elliot, R., Bernard, E.J.: *So many harms, so little benefit: a global review of the history and harms of HIV criminalisation*. In: *The Lancet HIV*, roč. 10, 2022, č. 1. ISSN: 2352-3018. s. 1-10.

GALLETLY, C.L., PINKERTON, S.D.: *Conflicting Messages: how criminal HIV disclosure laws undermine public health efforts to control the spread of HIV*. In: *AIDS and Behavior*, roč. 10, 2006, č. 10, ISSN: 1573-3254. s. 451-461.

JILICH, D., - KULÍŘOVÁ, V. a kolektiv: *HIV infekce. Současné trendy v diagnostice, léčbě a ošetrovatelství*. Praha: Mladá fronta a.s., 2014, 173 s. ISBN 978-80-204-3325-1.

JILICH, D., - KULÍŘOVÁ, V. a kol.: *Infekce HIV*. Praha: Maxdorf, 2021, 175 s. ISBN 978-80-7345-688-7.

ŠEVCOVÁ, K.: *Kapitoly z medicínskeho práva*. Banská Bystrica: Belianum, 2020, 178 s. ISBN 9788055717739

ŠMÍD, M. a kol.: *Právo na rovné zacházení: Deset let antidiskriminačního zákona*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 324 s. ISBN 978-80-7598-850-8.

²⁴ Spoločný program OSN pre HIV/AIDS (UNAIDS) je projekt, ktorý spája úsilie a zdroje 11 systémových organizácií OSN s cieľom zjednotiť svet proti AIDS.

²⁵ *Understanding measures of progress towards the 95-95-95 HIV testing, treatment and viral suppression targets* [online]. unaid.org, [2024-03-11]. Dostupné na internete: https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/progress-towards-95-95-95_en.pdf [cit. 2024-12-09]

Právne predpisy :

Zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 248/1994 Zb. ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon a zákon o priestupkoch

Zákon č. 300/2005 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 355/2007 Zb. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Internetové zdroje:

A seventh case of HIV cure reported at AIDS 2024 [online]. who.int, [2024-07-25]. Dostupné na internete: <https://www.who.int/news/item/25-07-2024-a-seventh-case-of-hiv-remission-reported-at-aids-2024/> [cit. 2024-12-01]

Criminalisation of HIV transmission in Europe [online]. sidastudi.org, [2005-04-30]. Dostupné na internete: <https://www.sidastudi.org/resources/inmagic-img/dd1694.pdf> [cit. 2024-12-09]

Fact sheet 2024 - Latest global and regional HIV statistics on the status of the AIDS epidemic [online]. unaids.org, [2024-08-02]. Dostupné na internete: https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/UNAIDS_FactSheet_en.pdf [cit. 2024-12-09]

A timeline of HIV and AIDS [online]. hiv.gov, [2024-12-02]. Dostupné na internete: <https://www.hiv.gov/hiv-basics/overview/history/hiv-and-aids-timeline> [cit. 2024-12-09]

Global epidemiology of HIV [online]. unaids.org, [2016-01-24]. Dostupné na internete: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4724434/> [cit. 2024-12-01]

HIV/AIDS surveillance in Europe 2024 - 2023 data. [online]. ecdc.europa.eu, [2024-11-28]. Dostupné na internete: https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/HIV_Surveillance_Report_2024.pdf [cit. 2024-12-09]

HIV/AIDS – Výskyt HIV infekcie v Slovenskej republike k 30.06.2024 [online]. uvzsr.sk, [2024-11-08]. Dostupné na internete: <https://www.uvzsr.sk/web/uvz/hiv-aids> [cit. 2024-12-09]

HIV criminalisation is bad policy based on bad science [online]. thelancet.com, [2018-09]. Dostupné na internete: [https://www.thelancet.com/journals/lanhiv/article/PIIS2352-3018\(18\)30219-4/fulltext#:~:text=There%20is%20no%20evidence%20that,seeking%20HIV%20testing%20and%20treatment.](https://www.thelancet.com/journals/lanhiv/article/PIIS2352-3018(18)30219-4/fulltext#:~:text=There%20is%20no%20evidence%20that,seeking%20HIV%20testing%20and%20treatment.) [cit. 2024-12-09]

Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za roky 2006 - 2023 [online]. genpro.gov.sk, [2024-03-19]. Dostupné na internete: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky/> [cit. 2024-12-09]

The ten commandments for AIDS law. AIDSED newsletter no. 2/1991. [online]. michaelkirby.com.au, [1991]. Dostupné na internete: <https://www.michaelkirby.com.au/images/stories/>

speeches/1990s/vol23/861-AIDSED_Newsletter_-_The_Ten_Commandments_for_AIDS_Law.pdf [cit. 2024-12-09]

Understanding measures of progress towards the 95–95–95 HIV testing, treatment and viral suppression targets [online]. unaids.org, [2024-03-11]. Dostupné na internete: https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/progress-towards-95-95-95_en.pdf [cit. 2024-12-09]

Veľký prehľad pohlavných chorôb: Aké sú príznaky a liečba? [online]. medirex.sk, [2023-09-11]. Dostupné na internete: <https://www.medirex.sk/blog/velky-prehľad-pohlavnych-chorob-ake-su-priznaky-liecba#:~:text=Syfilis%20na%20Slovensku&text=V%20roku%202022%20bolo%20pod%C4%BEa,o%20n%C3%A1rast%2050%2C7%20%25.> [cit. 2024-12-09]

Výskyt HIV infekcie v Slovenskej republike k 30.06.2015 [online]. uvzsr.sk, [2015-07-28]. Dostupné na internete: <https://www.uvzsr.sk/web/uvz/vyskyt-hiv-infekcie-v-slovenskej-republike-k-30062015> [cit. 2024-12-09]

Výskyt HIV infekcie v Slovenskej republike k 31.12.2021 [online]. uvzsr.sk, [2022-05-27]. Dostupné na internete: https://www.uvzsr.sk/documents/41637/608222/HIV_SR_k_31122021.pdf/e5e02e55-c582-d83f-ef88-8838f23a2213?t=1667121546548 [cit. 2024-12-09]

Výskyt HIV infekcie v Slovenskej republike k 31.12.2022 [online]. uvzsr.sk, [2023-12-04]. Dostupné na internete: <https://www.uvzsr.sk/web/uvz/hiv-aids> [cit. 2024-12-09]

What is HIV criminalisation? [online]. hivjusticeworld.org, [2023-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.hivjusticeworldwide.org/en/what-is-hiv-criminalisation/#:~:text=HIV%20criminalisation%20describes%20the%20unjust,solely%20on%20their%20HIV%20status.> [cit. 2024-12-09]

SPORNÉ OTÁZKY PRÁVNEJ ÚPRAVY DANE Z POZEMKOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

PROBLEMS IN LEGISLATIVE REGULATION OF LAND TAX IN SLOVAK REPUBLIC

Tatiana Jamrichová¹

Abstrakt

Súčasná právna úprava zdaňovania pozemkov je v platnosti tridsať rokov. Za toto obdobie bola viackrát novelizovaná, avšak aj v súčasnosti v nej nachádzame niekoľko nedostatkov, pričom možno konštatovať, že niektoré z týchto nedostatkov vznikli najmä v dôsledku noviel. Príspevok poukazuje na vybrané nedostatky právnej úpravy dane z pozemkov, a to aj v kontexte možných riešení, ktoré by boli prínosom pre aplikačnú prax.

Kľúčové slová

Daň z pozemkov, daňovník, pozemkové spoločenstvo, predmet dane, základ dane

Abstract

The current legislation on land taxation has been in force for thirty years. During this period it has been amended several times, but even today we find a number of shortcomings in it, some of which can be said to be due mainly to the amendments. The paper highlights selected shortcomings of the land tax legislation, also in the context of possible solutions that would be beneficial for the application practice.

Keywords

Land tax, taxpayer, land community, subject of tax, tax base

Úvod

Zdaňovanie pozemkov má veľmi dlhú históriu. O zdaňovaní pozemkov možno hovoriť už v staroveku². V stredoveku pozemky podliehali zdaneniu³, aj keď dnes možno hovoriť už o inej forme zdanenia. V súčasnosti je zdaňovanie pozemkov vo väčšine štátov

---

¹ JUDr. Tatiana Jamrichová, PhD. je odbornou asistentkou na Katedre finančného a správneho práva na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Zároveň pôsobí ako advokátka.

² K uvedenému bližšie JAMRICHOVÁ, T. : Daň z nehnuteľností. In: KAČALJAK, M. - KUBINCOVÁ, S. - JAMRICHOVÁ, T. - PÍRY, M. - ÚRADNÍK, M. - HLINKA, T.: Daňové právo. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2022. ISBN 978-80-557-2003-6, str. 129

³ K uvedenému bližšie napr. GRÚŇ, L. : Dane včera, dnes a zajtra. Bratislava : EUROUNION, spol. s r.o., 2001. ISBN 80-88984-28-9, str. 22

samozrejmosťou, no právna úprava dane z pozemkov je v jednotlivých štátoch pomerne rozdielna. Táto úprava je rozdielna nielen z hľadiska sadzby dane z pozemkov, ale napr. aj z hľadiska charakteru dane z pozemkov, resp. z hľadiska jej zaradenia v rámci sústavy daní. Na Slovensku v súčasnosti daň z pozemkov spolu s daňou zo stavieb a daňou z bytov a nebytových priestorov tvorí daň z nehnuteľností. Daň z pozemkov, ako súčasť dane z nehnuteľností, je od nadobudnutia účinnosti zákona č. 582/2004 Z.z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady miestnou daňou a zároveň fakultatívnou daňou, ktorú môže ukladať obec všeobecne záväzným nariadením. Obec je súčasne správcom tejto dane a výnos tejto dane plyní do rozpočtu obce. Napriek tomu, že história zdaňovania pozemkov na území dnešného Slovenska je veľmi dlhá, aj súčasná úprava dane z pozemkov obsahuje niekoľko nedostatkov, ktoré sťažujú správu tejto dane v praxi. Tento príspevok poukazuje na niekoľko problémových aspektov dane z pozemkov.

1. Právna úprava daňovníka pri dani z pozemkov a jej nedostatky

Subjekt dane rozlišuje teória daňového práva na oprávnený a povinný⁴. Spravidla oprávneným subjektom je pri dani z pozemkov obec, ktorá zároveň vykonáva správu dane z pozemkov, a spravidla povinným subjektom je daňovník. Úprava daňovníka pri dani z pozemkov je obsiahnutá v ustanovení § 5 zákona č. 582/2004 Z.z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov (ďalej len “zákon o miestnych daniach”)⁵. Daňovníkov dane z pozemkov v zmysle tejto právnej úpravy je možné rozčleniť do piatich skupín, a to vlastníkov pozemkov, správcov pozemkov vo vlastníctve štátu, obce alebo vyššieho územného celku zapísaných v katastri nehnuteľností, daňovníkov, ktorým boli dané pozemky pridelené na obhospodarovanie ako náhradné pozemky, nájomcov a osoby, ktoré pozemok skutočne užívajú. Nakoľko zákon o miestnych daniach obciam neumožňuje vymedzenie daňovníka vo všeobecne záväznom nariadení zmeniť, daňovníkom je vždy niektorá z uvedených osôb. Tieto osoby sa stávajú daňovníkmi v určitom poradí, ktoré musí byť dodržané. Pri určení daňovníka je potrebné najprv vychádzať z § 5 ods. 2 zákona o miestnych daniach.

⁴ K uvedenému bližšie napr. BABČÁK, V. : Daňové právo na Slovensku. Bratislava: Ing. Miroslav Mračko, EPOS, 2015. ISBN 978-80-562-0091-9, str. 123

⁵ Ustanovenie § 5 zákona o miestnych daniach stanovuje: „(1) Daňovníkom dane z pozemkov, ak v odseku 2 nie je ustanovené inak, je a) vlastník pozemku, b) správca pozemku vo vlastníctve štátu, správca pozemku vo vlastníctve obce alebo správca pozemku vo vlastníctve vyššieho územného celku zapísaný v katastri nehnuteľností (ďalej len „kataster”). (2) Daňovníkom dane z pozemkov je a) fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorej boli pridelené na obhospodarovanie náhradné pozemky vyčlenené z pôdneho fondu užívaného právnickou osobou až do vykonania pozemkových úprav, b) nájomca, ak 1. nájomný vzťah k pozemku trvá alebo má trvať najmenej päť rokov a nájomca je zapísaný v katastri, 2. má v nájme pozemky spravované Slovenským pozemkovým fondom, 3. má v nájme náhradné pozemky daňovníka uvedeného v písmene a). (3) Ak nemožno určiť daňovníka podľa odsekov 1 a 2, je daňovníkom osoba, ktorá pozemok skutočne užíva. (4) Ak je pozemok v spoluvlastníctve viacerých daňovníkov, daňovníkom dane z pozemkov je každý spoluvlastník podľa výšky svojho spoluvlastníckeho podielu. Ak sa všetci spoluvlastníci dohodnú, daňovníkom dane z pozemkov zastupuje jeden z nich a ostatní spoluvlastníci za daň ručia do výšky svojho podielu na dani. Ak je pozemok v bezpodielovom spoluvlastníctve manželov, daňovníkom dane z pozemkov sú obaja manželia, ktorí ručia za daň spoločne a nerozdielne.“

Ak žiadna z uvedených osôb neexistuje, tak sa vychádza z § 5 ods. 1 zákona o miestnych daniach a až vtedy, ak ani žiadna z osôb uvedených v § 5 ods. 1 a 2 zákona o miestnych daniach neexistuje, tak sa vychádza z § 5 ods. 3 zákona o miestnych daniach. Napriek tomu, že predmetné ustanovenie sa pri stanovení tohto poradia javí pomerne zrozumiteľné, v praxi, najmä v malých obciach, často dochádza k zásadným pochybeniam pri určení daňovníka. Vzhľadom na uvedené je otázne, či by nebolo možné predmetné ustanovenie viac zjednodušiť, a inšpirovať sa napríklad vymedzením daňovníka pri dani z bytov a nebytových priestorov v bytovom dome (ďalej len “daň z bytov”). Daňovníkom dane z bytov je totiž len vlastník bytu alebo nebytového priestoru alebo správca bytu alebo nebytového priestoru vo vlastníctve štátu, obce alebo vyššieho územného celku⁶. Uvedená otázka vzniká aj v kontexte toho, že niektoré z osôb uvedených v § 5 zákona o miestnych daniach by už de facto nemali ani existovať. Takýmito osobami sú fyzické osoby alebo právnické osoby, ktorým boli pridelené na obhospodarovanie náhradné pozemky vyčlenené z pôdneho fondu užívaného právnickou osobou až do vykonania pozemkových úprav⁷. Zákon o miestnych daniach v súvislosti s týmito osobami odkazuje na § 15 ods. 1 a 2 zákona č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, obvodných pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o pozemkových úpravách“). Predmetné ustanovenie § 15 sa však v zákone o pozemkových úpravách už nenachádza. V dôvodovej správe k vládnemu návrhu zákona, ktorým sa menil a doplňal zákon o pozemkových úpravách (zákon vyšiel v Zbierke zákonov pod č. 571/2007) sa ohľadom vypustenia § 15 uvádzalo: *„Vypustením § 15 sa ukončuje proces ďalšieho vyčleňovania pozemkov vlastníkom do užívania. Postupy upravené v ustanovení § 15 umožňovali tým, ktorí o to požiadali vyčleniť im vlastnícky patriace pozemky alebo pozemky do náhradného užívania na čas do schválenia projektu pozemkových úprav alebo do zániku podniku, ktorý hospodári na pôde bez právneho nástupcu alebo do rozhodnutia o odňatí pozemku z poľnohospodárskeho pôdneho fondu. Štát od roku 1991 zabezpečoval práce súvisiace s vyčleňovaním pozemkov, ako aj finančné náklady s tým spojené. Po 16-tich rokoch možno konštatovať, že oprávnené požiadavky boli už uspokojené. Pokračovanie v ďalšom vyčleňovaní nemá už opodstatnenie a evokuje na špekulácie a zneužívanie tohto zákonom daného práva. Postupy podľa tohto ustanovenia zasahovali do práv vlastníkov, na pozemkoch ktorých sú vyčlenené pozemky do náhradného užívania, čo je dôvodom ich nespokojnosti.“* Náhradné pozemky, ktoré boli v minulosti pridelené, po tejto novele aj naďalej existovali. V roku 2017 však bolo do zákona o pozemkových úpravách vložené ustanovenie § 42v nazvané *„Prechodné ustanovenia k úpravám účinným od 1. septembra 2017“*, ktoré okrem iného stanovilo: *„Vlastníci a užívatelia, ktorým boli vyčlenené pozemky do bezplatného náhradného užívania rozhodnutím o schválení zjednodušeného rozdeľovacieho plánu vykonania urýchleného usporiadania vlastníckych a užívacích*

⁶ § 13 ods. 1 zákona o miestnych daniach

⁷ § 5 ods. 2 písm. a) zákona o miestnych daniach

pomerov podľa § 15 tohto zákona v znení účinnom do 31. decembra 2007, sú povinní do 31. októbra 2019 usporiadať svoje užívacie vzťahy podľa osobitného predpisu. Rozhodnutia podľa § 15 tohto zákona v znení účinnom do 31. decembra 2007 strácajú platnosť 31. decembra 2018, ak nebol podaný návrh podľa osobitného predpisu“. Z uvedeného vyplýva, že v súčasnosti by už fyzické osoby alebo právnické osoby, ktorým boli pridelené na obhospodarovanie náhradné pozemky vyčlenené z pôdneho fondu užívaného právnickou osobou až do vykonania pozemkových úprav, nemali existovať. Ak totiž do 31. októbra 2019 neusporiadali svoje užívacie vzťahy podľa osobitného predpisu, tak rozhodnutia, ktorými im boli dané pozemky pridelené na obhospodarovanie, mali stratiť platnosť dňa 31. decembra 2018. Vzhľadom na uvedené mám za to, že ak by sa vynechalo písm. a) odseku 2 z § 5 zákona o miestnych daniach, nič by sa nestalo. V tejto súvislosti by sa mohol zároveň vynechať aj bod 3 písm. b) odseku 2 z § 5 zákona o miestnych daniach, ktorý taktiež odkazuje na náhradné pozemky. Otázne však je, či by bolo dobré vynechať aj body 1. a 2. písm. b) odseku 2 § 5 zákona o miestnych daniach, podľa ktorých je daňovníkom nájomca, ak nájomný vzťah k pozemku trvá alebo má trvať najmenej päť rokov a nájomca je zapísaný v katastri nehnuteľností alebo ak má v nájme pozemky spravované Slovenským pozemkovým fondom. Napriek tomu, že táto právna úprava môže byť pre niektoré osoby výhodná, v praxi sa často stretávame s tým, že aj keď nájomný vzťah k pozemku trvá viac ako päť rokov, nájomca nebýva zapísaný v katastri nehnuteľnosti (najmä vzhľadom na zbytočnú administratívnu záťaž) a radšej sa prenajímateľ a nájomca dohodnú buď na vyššom nájomnom alebo na tom, že daň z pozemkov bude platiť nájomca potom ako mu prenajímateľ prepošle rozhodnutie o vyrubení dane. Dohoda o tom, že daň bude za daňovníka platiť iná osoba je totiž možná, a to napriek tomu, že takáto dohoda nie je voči správcovi dane právne účinná⁸. Obdobne je to možné aplikovať aj pri nájomných vzťahoch, ktorých predmetom sú pozemky spravované Slovenským pozemkovým fondom. Vzhľadom na uvedené je na zváženie, či by nemalo byť ustanovenie § 5 ods. 2 zo zákona o miestnych daniach vypustené. Čo sa týka ustanovenia § 5 ods. 3 zákona o miestnych daniach, ktoré za daňovníka označuje osobu, ktorá pozemky skutočne užíva, tak možno konštatovať, že na Slovensku je stále pomerne veľa pozemkov, pri ktorých nemožno zistiť vlastníka, a teda predmetné ustanovenie má opodstatnenie. Do úvahy teda prichádza otázka, či by ustanovenie § 5 zákona o miestnych daniach, t. j. vymedzenie daňovníka pri dani z pozemkov, nemohlo byť zjednodušené aspoň do podoby vymedzenia daňovníka pri dani zo stavieb⁹. Domnievam sa, že takéto vymedzenie daňovníka by bolo jednoduchšie a v praxi lepšie aplikovateľné. Na druhej strane do predmetného ustanovenia by malo byť ako daňovník doplnené pozemkové spoločenstvo. V praxi je totiž bežné, že pozemky

⁸ K uvedenému bližšie : KUBINCOVÁ, S.: Daňový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2024. ISBN 978-80-7400-982-2, str. 511

⁹ § 9 zákona o miestnych daniach v ods. 1 až 3 stanovuje: „(1) Daňovníkom dane zo stavieb je *vlastník stavby alebo správca stavby vo vlastníctve štátu, alebo správca stavby vo vlastníctve obce, alebo správca stavby vo vlastníctve vyššieho územného celku (ďalej len „vlastník stavby“)*. (2) *Pri stavbách spravovaných Slovenským pozemkovým fondom, ktoré sú v nájme, je daňovníkom nájomca.* (3) *Ak nemožno určiť daňovníka podľa odsekov 1 a 2, daňovníkom je fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá stavbu skutočne užíva.*“

v rámci pozemkových spoločenstiev sú v spoluvlastníctve veľkého počtu spoluvlastníkov. Ak by mala obec vyrubovať všetkým týmto spoluvlastníkom daň podľa ich podielov, bolo by to administratívne a finančne náročné nielen pre týchto spoluvlastníkov, ale aj pre obec. Okrem toho častokrát nie sú všetci spoluvlastníci známi, a teda sa stáva, že daň za určité podiely pozemkov by obec aj tak vyrubovala pozemkovému spoločenstvu, ktoré daný pozemok užíva. Vzhľadom na uvedené by bolo oveľa jednoduchšie, keby pozemkové spoločenstvá boli ako daňovníci stanovené priamo v zákone a to aj v kontexte toho, že v praxi ich obce za daňovníkov už aj tak považujú a vyrubujú im celú daň za tzv. spoločnú nehnuteľnosť, resp. spoločne obhospodarovanú nehnuteľnosť. Na uvedenú skutočnosť sa už poukazovalo aj v minulosti¹⁰.

2. Vybrané nedostatky v právnej úprave predmetu dane z pozemkov

Predmet dane z pozemkov je v zákone o miestnych daniach vymedzený pozitívnym a aj negatívnym spôsobom. V súvislosti s jeho vymedzením a jeho následným uplatnením v praxi možno poukázať najmä na tri podľa môjho názoru podstatné skutočnosti.

Prvou je skutočnosť, že pozitívne vymedzenie predmetu dane z pozemkov v § 6 ods. 1 zákona o miestnych daniach je taxatívne, t. j. v uvedenom ustanovení sú uvedené všetky pozemky, ktoré sú predmetom dane. Tie pozemky, ktoré v uvedenom ustanovení uvedené nie sú, dani z pozemkov nepodliehajú. V praxi sa však často stáva, že daňovníci podávajúci priznanie k dani z nehnuteľnosti si tejto skutočnosti vedomí nie sú, a preto napríklad aj iné lesné pozemky (ako lesné pozemky, na ktorých sú hospodárske lesy) alebo iné vodné plochy (ako rybníky s chovom rýb a ostatné hospodársky využívané vodné plochy) uvedú v priznaní k dani z nehnuteľnosti a následne zdaňujú, t. j. platia daň aj za pozemky, ktoré nie sú predmetom dane. Obce ako správcovia dane to v zásade pri vyrubovaní dane nekontrolujú. V tejto súvislosti je otázne, či by tieto pozemky, ktoré nie sú predmetom dane (napr. vodné plochy, ktoré nie sú rybníkmi s chovom rýb a ani hospodársky využívanými vodnými plochami) nemali byť spomenuté v negatívnom vymedzení predmetu dane.

Druhou je skutočnosť, že druh pozemkov býva často v katastri nehnuteľnosti zapísaný v registri C-KN a v registri E-KN, a teda je otázne, pod ktorú skupinu pozemkov je potrebné daný pozemok zaradiť. Je zrejmé, že registre C-KN a E-KN sa prekrývajú. Podľa § 70 ods. 2 poslednej vety zákona č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „katastrálny zákon“) platí, že záväzným údajom katastra nie je druh pozemku evidovaného ako parcela registra „E“. Nakoľko však v súčasnosti stále máme množstvo pozemkov evidovaných len v E-KN stave (v C-KN nie je list vlastníctva založený), určenie druhu

¹⁰ Napr.: KUBINCOVÁ, T.: Vybrané teoretické a aplikačné otázky právnej úpravy dane z nehnuteľnosti. In : Reflexie teórie a praxe. Zborník vedeckých prác. Ostrowiec: College of Business and Entrepreneurship in Ostrowiec, 2019, ISBN 978-83-64557-45-3, str. 60 - 61

pozemku len podľa C-KN stavu by bolo veľmi náročné, a to najmä v kontexte toho, že hranice pozemkov v E-KN stave sa spravidla nezhodujú s hranicami pozemkov v C-KN stave. V odbornej literatúre sa v tejto súvislosti uvádza: „Druh pozemku v prípade parcely registra „E“ nie je podľa katastrálneho zákona právne záväzný. Daň z nehnuteľností sa na základe aplikácie tohto zákonného ustanovenia má vyrubiť a daňové priznanie podať podľa záväzného „C“ operátu. V prípade ak svoje vlastníctvo máte evidované v parcelách registra „C“ podanie daňového priznania nie je problém. Problém nastáva ak ste vlastníkom parciel registra „E“ a teda nezáväzného druhu pozemku. Podanie daňového priznania je v tomto prípade veľkou komplikáciou (najmä ak ide o parcely registra „E“, ktoré register „C“ rozdeľuje). V záujme presného podania daňového priznania je v takýchto prípadoch vhodné vyhotovenie identifikácie pozemkov príslušným katastrálnym odborom alebo prostredníctvom znaleckých posudkov.“¹¹ S uvedeným názorom sa na jednej strane možno stotožniť, a to v tom, že druh pozemku evidovaný ako parcela registra „E“ nie je záväzný, na strane druhej sa však domnievam, že nie je možné požadovať od daňovníkov, ktorí sú vlastníkami, resp. správcami, nájomcami alebo užívateľmi parciel registra „E“, aby dávali na všetky tieto parcely vyhotovovať identifikáciu. Okrem toho zákon o miestnych daniach daňovníkom takúto povinnosť priamo neukladá. Vzhľadom na uvedené v dnešnej dobe evidencie nehnuteľností v dvoch registroch nie je možné pri určovaní druhu pozemku pre účely dane z pozemkov vychádzať striktne zo znenia § 70 ods. 1 katastrálneho zákona, ale treba brať do úvahy druh pozemkov podľa obidvoch registrov. Ak by však daňovník mal záujem dať vyhotoviť identifikáciu, napríklad z dôvodu, že by to pre neho bolo priaznivejšie, správca dane by na uvedené mal prihliadať a v takom prípade vychádzať ohľadom určenia druhu pozemku z C-KN stavu (napriek tomu, že na liste vlastníctva by mal zapísanú parcelu registra „E“). Daňovník by však uvedenú skutočnosť mal dostatočne preukázať, t. j. napríklad by mal k podanému daňovému priznaniu vyhotovenú identifikáciu priložiť.

Tretou spornou skutočnosťou, je výklad nedávno zmenenej právnej úpravy. S účinnosťou od 1.9.2023 je totiž možné ostatné plochy zaradiť do dvoch skupín pozemkov, pričom sa rozlišuje, či ide o ostatné plochy, ktoré sa „využívajú na poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo alebo účel spojený s poľnohospodárstvom alebo lesným hospodárstvom“ a ostatné plochy, ktoré sa na takéto účely nevyužívajú. Dôvodom tejto novely bolo zmierniť tvrdosť zákona spočívajúcu v tom, že rovnaká daň sa platila za ostatnú plochu, ktorá bola využívaná komerčne, ako aj za ostatnú plochu, ktorá bola využívaná v súvislosti s poľnohospodárstvom¹². Ak sa ostatné plochy využívajú na poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo alebo účel spojený s poľnohospodárstvom alebo lesným hospodárstvom, tak

¹¹ MOJČOVÁ, K. : Rozdiely medzi „C“ a „E“ parcelami. Ulpianus. [online]. 2019. ISSN 2644-528X. [cit.2024-07-30]. Dostupné na: <https://www.ulpianus.sk/blog/rozdiely-medzi-c-a-e-parcelami> .

¹² K uvedenému bližšie napr. LAZORÍKOVÁ, E. – VARTAŠOVÁ, A.: Vývoj legislatívy dane z nehnuteľností v období pandemickom a postpandemickom. In: V. SLOVENSKO-ČESKÉ DNI DAŇOVÉHO PRÁVA. Daňové právo a nové javy v ekonomike. Recenzovaný zborník vedeckých prác. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2023. ISBN 978-80-574-0269-5, str. 173

ich zaradujeme pod skupinu uvedenú v § 6 ods. 1 písm. a) zákona o miestnych daniach a pre tieto ostatné plochy je stanovená rovnaká sadzba dane ako pre ornú pôdu, chmeľnice, vinice, ovocné sady a trvalé trávnaté porasty. Uvedené by samé o sebe dávalo zmysel, problém však môže nastať pri určení využitia týchto ostatných plôch. Ustanovenie § 6 ods. 1 písm. a) zákona o miestnych daniach síce v tejto súvislosti odkazuje na Prílohu č. 2 k vyhláske Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky č. 461/2009 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov v znení vyhlášky č. 74/2011 Z. z. (ďalej len "Príloha č. 2"). Táto príloha č. 2 však stanovuje 39 spôsobov využívania pozemku, pričom pri niektorých spôsoboch užívania pozemku môže byť podľa môjho názoru sporné, či ide o využívanie pozemku „na poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo alebo účel spojený s poľnohospodárstvom alebo lesným hospodárstvom“ (napr. pri kóde 36 – „Pozemok, ktorý nie je využívaný žiadnym z uvedených spôsobov“ alebo pri kóde 25 – „Pozemok, na ktorom je postavená ostatná inžinierska stavba a jej súčasti“). Uvedené znamená, že je opäť na individuálnom posúdení, pod ktorú skupinu si daňovník pozemok zaradí a samozrejme potom na príslušnom správcovi dane, či takéto zaradenie pozemku bude rešpektovať. Okrem toho pri pozemku evidovanom ako parcela registra „C“ sa údaj o spôsobe využívania pozemku do katastra zapisuje len ak je tento údaj známy a pri pozemku evidovanom ako parcela registra „E“ sa údaj o spôsob využívania pozemku do katastra nehnuteľnosti nezapisuje vôbec, takže pri týchto pozemkoch je ich zaradenie naozaj len na individuálnom zvážení daňovníka, prípadne následne na posúdení správcu dane. Domnievam sa, že takáto svojvôľa pri zaradovaní pozemkov pod jednotlivé skupiny druhov pozemkov nie je správna a ak mal zákonodarca v úmysle, aby sa na ostatné plochy, ktoré sa využívajú na poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo alebo účel spojený s poľnohospodárstvom alebo lesným hospodárstvom, vzťahovala iná sadzba ako na iné ostatné plochy, tak to mal lepšie vymedziť.

3. Základ dane pri chmeľniciach, viniciach a ovocných sadoch

Základ dane z pozemkov je upravený v § 7 zákona o miestnych daniach, pričom už na prvý pohľad je táto úprava pomerne zložitá a neprehľadná. Vo všeobecnosti by sme mohli konštatovať, že základom dane z pozemkov je hodnota pozemkov, avšak táto hodnota sa pri jednotlivých skupinách pozemkov určuje rozdielne.

V rámci právnej úpravy základu dane z pozemkov by bolo možné poukázať na niekoľko aplikačných problémov. Za jeden z najzásadnejších problémov tejto právnej úpravy považujem skutočnosť, že ustanovenie § 7 ods. 1 zákona o miestnych daniach pri určení hodnoty pozemkov podľa § 6 ods. 1 písm. a) zákona o miestnych daniach, t. j. pri určení hodnoty ornej pôdy, chmeľníc, viníc, ovocných sadov, trvalých trávnatých porastov a v súčasnosti aj niektorých ostatných plôch odkazuje na prílohu č. 1, ktorá však stanovuje

len hodnotu ornej pôdy a trvalých trávnatých porastov. V zmysle druhej vety § 7 ods. 1 zákona o miestnych daních sa hodnoty pre ornú pôdu použijú aj pre ostatné plochy. Nie je však zrejmé, aká hodnota sa má použiť pri chmeľniciach, viniciach a ovocných sadoch.

V praxi sa pri týchto pozemkoch v zásade využíva hodnota ornej pôdy, a to pravdepodobne z dôvodu, že vo vyhlásenom znení zákona o miestnych daniach boli tieto pozemky rozdelené na dve skupiny, a to a) orná pôda, chmeľnice, vinice, ovocné sady a b) trvalé trávne porasty. Domnievam sa však, že aj pri takomto rozdelení v prílohe mali byť jasne uvedené aj chmeľnice, vinice, ovocné sady, resp. skutočnosť, že sa použije hodnota pre ornú pôdu, mala zo zákona jasne vyplývať. Okrem toho pri súčasnom delení skupín pozemkov, keď sú všetky tieto pozemky zaradené pod písm. a) ods. 1 § 6 zákona o miestnych daniach, je naozaj otázne, z ktorej hodnoty (či z hodnoty pre ornú pôdu alebo z hodnoty pre trvalé trávne porasty) možno pri chmeľniciach, viniciach a ovocných sadoch vychádzať. Takéto zásadné nedostatky by sa v právnej úprave nemali vyskytovať¹³. V tejto súvislosti možno podotknúť, že tento nedostatok mohol byť ľahko odstránený pri novele, ktorou sa do skupiny pozemkov podľa § 6 ods. 1 písm. a) zákona o miestnych daniach dopĺňali ostatné plochy, ktoré sa využívajú na poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo alebo účel spojený s poľnohospodárstvom alebo lesným hospodárstvom. V rámci tejto novely bola totiž do ustanovenia § 7 ods. 1 zákona o miestnych daniach doplnená druhá veta v znení: *“Základom dane z pozemkov pre ostatné plochy, ak sa využívajú na poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo alebo účel spojený s poľnohospodárstvom alebo lesným hospodárstvom, je hodnota pozemku bez porastov určená vynásobením výmery pozemkov v m² a hodnoty za m² uvedenej v prílohe č. 1 pre ornú pôdu.”* Ak by do predmetnej vety boli doplnené aj chmeľnice, vinice a ovocné sady, tak by táto úprava (§ 7 ods. 1 zákona o miestnych daniach) mohla byť považovaná za jasnú a zrozumiteľnú.

Záver

Zdaňovanie pozemkov má veľmi dlhú históriu a možno predpokladať, že bude mať aj dlhú budúcnosť. Uvedenému by mala zodpovedať aj dostatočne dobrá právna úprava. Napriek tomu, že nedostatky právnej úpravy miestnych daní nie sú v súčasnosti veľmi dávané do popredia, tieto problémy sú zakrývané problematickou úpravou iných (štátnych) daní, aj tejto úprave by sa mala venovať potrebná pozornosť. Príspevok poukazuje na niektoré oblasti úpravy dane z pozemkov. Je nesporné, že úprava daňovníka dane z pozemkov by v súčasnosti (aj vzhľadom na zmeny osobitných právnych predpisov) mohla byť oveľa jednoduchšia, napr. by mohla byť vynechaná osoba, ktorej boli pridelené na obhospodarovanie náhradné pozemky vyčlenené z pôdneho fondu. Okrem toho by táto úprava mohla viac zodpovedať problémom aplikačnej praxe, ak by daňovníkom podľa zákona o miestnych daniach boli aj pozemkové spoločenstvá. Takáto úprava by bola menej

¹³ K uvedenému bližšie aj: KUBINCOVÁ, S., JAMRICOVÁ, T.: Zákon o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-883-2, str. 69

administratívne a aj finančne náročná nielen pre vlastníkov pozemkov, ale aj pre správcov dane. Z hľadiska predmetu dane z pozemkov by bolo možné zlepšiť právnu úpravu napríklad rozšírením negatívneho vymedzenia predmetu dane o pozemky, ktoré nespádajú do taxatívneho pozitívneho vymedzenia predmetu dane. V praxi sa totiž často stáva, že daňovníci uvádzajú v priznaní k dani z nehnuteľnosti aj takéto pozemky a následne je im za ne vyrubená daň. Z môjho pôsobenia ako advokátka môžem konštatovať, že s uvedeným vymedzením majú problém aj niektorí správcovia dane, najmä malé obce. Tiež by v zákone o miestnych daniach malo byť jasne uvedené, či sa pri určení druhu pozemku vychádza z C-KN alebo z E-KN stavu. Uvedená skutočnosť je totiž v súčasnosti aj vzhľadom na ustanovenie § 70 ods. 2 katastrálneho zákona sporná. V tejto súvislosti by stačilo napríklad v zákone o miestnych daniach uviesť, že sa vychádza z druhu pozemku uvedeného na liste vlastníctva. Za sporné považujem aj zaradenie ostatných plôch do jednotlivých skupín pozemkov, pričom by bolo vhodnejšie, ak by zákonodarca ostatné plochy, ktoré sa využívajú na poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo alebo účel spojený s poľnohospodárstvom alebo lesným hospodárstvom, vymedzil jednoznačnejším spôsobom. Z hľadiska základu dane by bolo vhodné, aby zákonodarca jasne stanovil, podľa ktorej hodnoty uvedenej v prílohe č.1 sa bude postupovať pri chmeľniciach, viniciach a ovocných sadoch. Napriek tomu, že uvedené nedostatky môžu byť považované za nepodstatné, resp. malicherné, domnievam sa, že ich odstránením by sa zlepšila právna úprava a najmä by sa zlepšila jej aplikácia v praxi.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Literatúra:

BABČÁK, V. : Daňové právo na Slovensku. Bratislava: Ing. Miroslav Mračko, EPOS, 2015. ISBN 978-80-562-0091-9, s. 750

GRÚŇ, L. : Dane včera, dnes a zajtra. Bratislava : EUROUNION, spol. s r.o., 2001. ISBN 80-88984-28-9, s. 315

JAMRICHOVÁ, T. : Daň z nehnuteľností. In: KAČALJAK, M. - KUBINCOVÁ, S. - JAMRICHOVÁ, T. - PÍRY, M. - ÚRADNÍK, M. - HLINKA, T.: Daňové právo. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2022. ISBN 978-80-557-2003-6, s. 129 - 151

KUBINCOVÁ, S.: Daňový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2024. ISBN 978-80-7400-982-2, s. 1112

KUBINCOVÁ, S., JAMRICHOVÁ, T.: Zákon o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-883-2, str. 723

LAZORÍKOVÁ, E. – VARTAŠOVÁ, A.: Vývoj legislatívy dane z nehnuteľností v období pandemickom a postpandemickom. In: V. SLOVENSKO-ČESKÉDNI DAŇOVÉHO PRÁVA. Daňové právo a nové javy v ekonomike. Recenzovaný zborník vedeckých prác. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2023. ISBN 978-80-574-0269-5, s. 165 - 182

MOĽOVÁ, K. : Rozdiely medzi „C“ a „E“ parcelami. Ulpianus. [online]. 2019. ISSN 2644-528X. [cit.2024-07-30]. Dostupné na: <https://www.ulpianus.sk/blog/rozdiely-medzi-c-a-e-parcelami> .

CEZHRANIČNÉ PREMIESTNENIE SÍDLA OBCHODNÝCH SPOLOČNOSTÍ

CROSS-BORDER TRANSFER OF THE REGISTERED SEAT OF COMPANIES

Elena Júdová¹

Abstrakt

Otázka cezhraničného premiestnenia sídla je v Európskej únii, založenej na slobode pohybu a slobode usadzovania sa, veľmi aktuálna. Vďaka judikatúre Súdneho dvora EÚ je v priestore EÚ možné voľne premiestniť tzv. reálne sídlo spoločnosti. Premiestnenie registrovaného sídla ale nie je možné bez zmeny osobného štatútu spoločnosti a donedávna ani bez straty právnej subjektivity. Tento problém rieši Smernica (EÚ) 2019/2121. Predkladaný príspevok tiež upozorňuje na slovenskú transpozíciu uvedenej smernice a na otázky ktoré zostali v slovenskom právnom poriadku v tejto súvislosti neriešené.

Kľúčové slová

osobný štatút spoločností, *lex societatis*, cezhraničná konverzia spoločností, premiestnenie sídla právnickej osoby

Abstract

The issue of cross-border transfer of the seat is very topical in the European Union based on freedom of movement and freedom of establishment. Thanks to the case law of the Court of Justice of the EU, it is possible to freely move the real seat of a company within the EU. However, the transfer of the registered office is not possible without changing the personal status of the company and, until recently, without losing legal personality. This problem is addressed by Directive (EU) 2019/2121. The present contribution also draws attention to the slovak transposition of the aforementioned directive and to the issues that have remained unresolved in the Slovak legal order in this regard.

Keywords

personal status of companies, *lex societatis*, cross-border conversion of the companies, transfer of the registered seat of the company

---

¹ JUDr. Elena Júdová, PhD., Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie. Príspevok bol podporený z grantu EÚ 80078 – CEPIL – JUST-JCOO-AG-2017.

Úvod

Súdny dvor ES v rozsudku *Daily Mail* konštatoval, že [obchodná] spoločnosť existuje len ako virtuálna osoba, vytvorená na základe právneho poriadku určitého členského štátu a existujúca len prostredníctvom tohto právneho poriadku.² Tento právny poriadok tiež môže ukladať spoločnosti obmedzenia, ak chce spoločnosť premiestniť svoje registrované sídlo alebo ústredie správy na územie iného štátu a ak si chce pritom zachovať právnu subjektivitu podľa práva tohto členského štátu.³ Presun sídla spoločnosti do iného štátu tak môže znamenať stratu subjektivity spoločnosti. To znamená ukončenie platnosti zmlúv ktorých stranou je spoločnosť, zánik jej dodávateľsko-odberateľských vzťahov, pracovnoprávných vzťahov a ďalších, pre spoločnosť životne nevyhnutných väzieb a povinnosť ich znovuvytvorenia, s vopred neistým výsledkom. V priestore EÚ⁴ založenom na idei voľného pohybu je to vnímané ako zásadný problém, blokujúci rozvoj vnútorného trhu.⁵ Na druhej strane SD ES ale konštatoval že spoločnosť založená v EÚ má právo presunúť svoje sídlo do iného členského štátu, ak dôjde zároveň k zmene osobného štatútu spoločnosti.

I.

V slovenskom právnom poriadku upravuje premiestnenie sídla zahraničnej právnickej osoby, založenej za účelom podnikania, na územie Slovenskej republiky, alebo naopak „vysťahovanie“ slovenskej právnickej osoby do zahraničia, § 26 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (ďalej len OBZ.).

Zákonodarca v § 26 použil termín „právnická osoba“, na rozdiel od termínu „iná než fyzická osoba“ použitom v § 22 OBZ upravujúcom posudzovanie právnej subjektivity takejto zahraničnej osoby. Termín zahraničná iná než fyzická osoba je pritom širším pojmom než termín právnická osoba. Pokrýva i neurčitý okruh združení osôb alebo majetku majúcich plnú alebo obmedzenú právnu subjektivitu, ktoré môžu existovať podľa cudzích právnych poriadkov a ktoré nemusia zodpovedať pojmu „právnická osoba“ v zmysle slovenského práva. Takýmto útvarom bez právnej subjektivity (napríklad verejná obchodná spoločnosť podľa nemeckého alebo rakúskeho práva) môže právny poriadok, ktorému podliehajú, priznávať spôsobilosť vystupovať vo vlastnom mene v právnych vzťahoch, alebo byť účastníkom súdneho konania.⁶

² Rozsudok SD ES vo veci C-81/87 *Daily Mail*, bod 19. Vid' tiež bod 20. rozsudku.

³ Rozsudok SD ES vo veci C-210/06 *Cartesio*, bod. 107.

⁴ Viaceré z rozsudkov citovaných v nasledovnom texte boli Súdny dvorom rozhodnuté ešte v čase existencie Európskeho spoločenstva, t.j. pred rokom 2009, vyslovovali sa teda k pôsobeniu spoločností v priestore Európskeho spoločenstva, nie Európskej únie. Pre uľahčenie prehľadnosti a zrozumiteľnosti textu budeme ale jednotne odkazovať len na priestor Európskej únie resp. EÚ, pričom vo vzťahu k označeniu Súdneho dvora budeme používať buď prívlastok ES, alebo EÚ, podľa toho z ktorého obdobia bude príslušná judikatúra.

⁵ Vid' napr. Uznesenie Európskeho parlamentu zo 14. júna 2012 o budúcnosti európskeho práva obchodných spoločností (2012/2669(RSP)).

⁶ Vid' PAUKNEROVÁ, M.: Spoločnosti v mezinárodnom právu soukromém. Praha: Karolinum, 1998, s. 143-146. Pozri tiež PELIKÁNOVÁ, I.: Úvod do srovnávacího práva obchodního. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 121 a nasl.

Existencia právnej subjektivity zahraničnej⁷ inej než fyzickej osoby a jej rozsah, najmä existencia spôsobilosti na práva a/alebo spôsobilosti na právne úkony, sa v európskych štátoch posudzuje buď podľa práva založenia, alebo podľa práva sídla takejto entity.⁸ Sídлом sa ale myslí nie sídlo registrované (štatutárne), ale tzv. sídlo reálne. Určenie reálneho sídla závisí na kritériu, ktoré právne predpisy štátu uplatňujúceho tento prístup, alebo ich konštantný výklad v judikatúre, považuje za nosné. Môže to byť miesto, kde sa nachádza sídlo riadiacich orgánov inej než fyzickej osoby, centrum jej prevádzky a podobne. Princíp sídla používajú z európskych štátov napríklad Nemecko, Rakúsko, Francúzsko, Belgicko. V prípade, že iná než fyzická osoba premiestni svoje reálne sídlo na územie štátu, ktorý vychádza z princípu sídla, je potrebné, aby bola znovu založená v súlade s právom ktoré sa premiestnením sídla stalo jej novým osobným štatútom. Pritom takáto iná než fyzická osoba vôbec nemusí zmeniť svoje zaregistrované sídlo, tak ako sa to stalo v nižšie uvedenom prípade *Überseering*.

Slovenský právny poriadok (rovnako i právny poriadok ČR) používa na určenie spôsobilosti na práva a/alebo právne úkony, právo založenia. V zmysle §-u 22 OBZ je potrebné vychádzať z právneho poriadku, podľa ktorého bola zahraničná iná než fyzická osoba založená. Spravidla je to právo štátu na území ktorého bola takáto osoba založená, len výnimočne umožňujú právne poriadky jednotlivých štátov založiť na ich území právnickú osobu podľa cudzieho právneho poriadku (porovnaj § 24 ods. 2 OBZ, tiež § 30 ods. 3 českého zák. č. 91/2012 Sb. o MPS), a tiež miesto, kde bola právnická osoba alebo iná než fyzická osoba zapísaná do registra, ak sa registrácia vyžaduje. Toto je takzvaný „inkorporačný princíp“ (inkorporácia – založenie). Výhodou tohto princípu je že spoločnosť nestráca svoju identitu ani keď sa menia spoločníci, alebo keď presunie svoje aktivity do iného štátu.

Súdny dvor ES v rozsudku z 5.11.2002, vo veci C-208/00 *Überseering*, konštatoval, že nemecký súd, ktorý odmietol priznať právnu spôsobilosť a procesnú spôsobilosť spoločnosti založenej v inom členskom štáte, na ktorého území mala stále svoje registrované sídlo, s odôvodnením, že reálne sídlo tejto spoločnosti bolo v dôsledku nadobudnutia obchodných podielov uvedenej spoločnosti osobami z Nemecka, premiestnené do Nemecka, konal v rozpore s článkami 43 a 48 Zmluvy o založení ES (dnes články 49 a 54 Zmluvy o fungovaní EÚ). I keď tieto podmienky platia len vo vzťahu ku spoločnostiam založeným v inom členskom štáte a nevyžaduje sa aby dotknuté členské štáty absolútne opustili teóriu sídla, podporuje väčšie využívanie inkorporačnej teórie, resp. jej prvkov, v európskych právnych poriadkoch.

Na účely §-u 26, ale i ďalších ustanovení Hlavy II. Prvej časti OBZ, je potrebné pod pojmom sídlo potrebné chápať zapísané, teda registrované sídlo, tak ako to ustanovuje

⁷ K odlíšeniu zahraničnej a domácej spoločnosti, resp. právnickej osoby, viď § 21 ods. 2 OBZ.

⁸ Bližšie viď LYSINA P. Osobný štatút právnickej osoby. In: LYSINA P. – HAŤAPKA M. – BURDOVÁ K.: Medzinárodné právo súkromné. 3. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2023, s. 193-198

§ 2 ods. 3 OBZ.⁹ Premiestnením svojho registrovaného sídla do Slovenskej republiky sa zahraničná právnická osoba stáva slovenskou právnickou osobou (pozri § 21 ods. 2 OBZ). V prípade neexistencie odchyľnej úpravy v zákone¹⁰ to znamená že musí splniť podmienky slovenského práva vyžadované pre obdobnú formu právnickej osoby, napr. pri obchodných spoločnostiach výška základného imania spoločnosti, minimálna hodnota vkladu spoločníka, spoločenská zmluva, orgány spoločnosti (napr. § 76 – § 78, § 93 – § 96, § 105 – § 112, § 154, § 221 – § 226 OBZ). Premiestnenie sídla je účinné dňom zápisu do obchodného registra (§ 26 ods. 2 OBZ).

Paragraf 26, ani iné ustanovenie Hlavy II. Prvej časti OBZ, ktorej súčasťou je tento paragraf, pritom neupravuje, a nikdy ani neupravoval, podrobnosti postupu pri tomto premiestnení, hoci uvedený paragraf figuruje v Obchodnom zákonníku od jeho prijatia v roku 1991. Pre porovnanie česká právna úprava vyžaduje aby právnická osoba so sídlom v zahraničí, ktorá zamýšľa premiestniť svoje sídlo na územie ČR, priložila k návrhu na zápis do príslušného verejného registra i svoje rozhodnutie o tom akú právnu formu českej právnickej osoby si zvolila a tiež aby priložila zakladateľský právny úkon [*zakladateľské právní jednání*] vyžadovaný českým právnym poriadkom pre túto formu právnickej osoby.¹¹

II. Smernica EÚ o cezhraničných premenách

V rámci práva EÚ upravuje postup pri cezhraničnom premiestnení sídla Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2121 z 27. novembra 2019, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2017/1132¹², pokiaľ ide o cezhraničné premeny, zlúčenia alebo splynutia a rozdelenia. Smernica je účinná od 1.1.2020, pričom transpozícia do právnych poriadkov členských štátov mala byť vykonaná do 31. januára 2023.

Smernica (EÚ) 2019/2121 nadväzuje na doterajšiu judikatúru Súdneho dvora EÚ ktorá postupne posúvala limity pre cezhraničné premiestnenie sídla obchodných spoločností. Ide najmä o trojicu rozhodnutí *Cartesio* C-210/06, *VALE* C-378/10 a *Polbud* C-106/16, v ktorých SD EÚ vykladal články 49 a 54 ZfEÚ (predtým články 43 a 48 ZES) upravujúce slobodu usadiť sa.

⁹ PALA, R.: Sloboda usadzovania spoločností vo svetle novej judikatúry ESD: Inspire Art. Potenciálny dopad na európske a slovenské právo obchodných spoločností. In: Právny obzor, 2004, č. 4, s. 317 – 333. Viď tiež PALA, R.: Überseering a jeho možný dopad na medzinárodné právo obchodných spoločností. In: Právny obzor, 2003, č. 5, s. 470-486. Zhodne tiež PAUKNEROVÁ M., op. cit. s. 176

¹⁰ Paragraf 26 OBZ v pôvodnom znení obsahoval odsek 3, ktorý umožňoval aby sa vnútorné právne pomery pôvodne zahraničnej právnickej osoby, vrátane ručenia jej spoločníkov alebo členov voči tretím osobám, spravovali, aj po preložení jej sídla do tuzemska, právnym poriadkom podľa ktorého bola založená. Ručenie jej spoločníkov alebo členov voči tretím osobám však nemohlo byť nižšie než ustanovovalo tuzemské právo pre obdobnú formu právnickej osoby. Odsek 3 bol z paragrafu 26 vypustený novelou OBZ zák. č. 657/2007 Z.z., s účinnosťou od 1. 1. 2008.

¹¹ Paragraf 138 až 143 zák. č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník Českej republiky.

¹² Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1132 zo 14. júna 2017 týkajúca sa niektorých aspektov práva obchodných spoločností.

Ako už bolo uvedené, v zmysle judikatúry SD EÚ spoločnosť existuje len prostredníctvom vnútroštátnej právneho poriadku určitého členského štátu, ktorý určuje podmienky jej založenia a fungovania.¹³ Členský štát tak môže definovať väzby ktoré musí spoločnosť spĺňať aby mohla byť považovaná za spoločnosť založenú podľa jeho práva, a tiež neumožniť spoločnosti zachovať si toto postavenie ak chce spoločnosť prerušiť tieto väzby, tým že presunie svoje sídlo na územie iného členského štátu (b. 110 rozsudku *Cartesio*). Pri neexistencii jednotnej úpravy tejto otázky v práve EÚ si je každý členský štát oprávnený sám stanoviť aké kritériá musí spoločnosť spĺňať, aby mohla byť považovaná za spoločnosť tohto členského štátu, podliehajúca jeho právnej úprave. Ide v podstate o väzby (kritériá) používané na určenie osobného štatútu spoločnosti, tu vnímané jednostranne ako podmienky za ktorých je za osobný štatút spoločnosti založenej a registrovanej v členskom štáte možné pokladať právo tohoto členského štátu.¹⁴

Preto SD EÚ v rozsudku *Cartesio* považoval za legitímny postup maďarského súdu, ktorý odmietol spoločnosti *Cartesio*, založenej v Maďarsku a evidovanej v maďarskom registri obchodných spoločností, zapísať ako jej nové sídlo miesto v Taliansku a tým de facto premiestniť svoje sídlo z Maďarska do Talianska, bez toho aby uvedená spoločnosť zmenila svoj osobný štatút. Zároveň ale SD EÚ v bode 111 a 112 rozsudku *Cartesio* zdôraznil, že členský štát pôvodu nemôže brániť spoločnosti podliehajúcej jeho právu aby premiestnila svoje sídlo do iného členského štátu, ak je s týmto premiestnením spojená zmena vnútroštátneho práva ktorému spoločnosť podlieha.

Súdny dvor týmto otvoril cestu pre tzv. cezhraničné premeny spoločností. Pri cezhraničnej premene spoločnosť stráca postavenie spoločnosti podľa práva členského štátu pôvodu, stáva sa spoločnosťou podľa práva hostiteľského členského štátu (štátu jej nového sídla) a mení svoju právnu formu na formu spoločnosti podľa práva hostiteľského členského štátu.

Právo na cezhraničnú premenu vyplýva spoločnosti spĺňajúcej podmienky článku 54 ZfEÚ priamo z práva EÚ (bod 49 rozsudku *VALE*, bod 33 rozsudku *Polbud*), avšak v situácii keď neexistuje potrebná právna úprava v práve EÚ, toto právo sa malo realizovať v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi. Ako uviedol Súdny dvor, pri cezhraničnej premene sa postupne uplatnia dva vnútroštátne právne poriadky - právo členského štátu

¹³ Túto tézu vyslovil SD EÚ po prvý krát už v rozsudku vo veci C-81/87 *Daily Mail* a zopakoval v rozsudku vo veci C-210/06 *Cartesio* a nasledujúcich. V prípade že spoločnosť chápeme čisto ako výtvor vnútroštátneho práva (tzv. teória fikcie), spoločnosť by mala bez ďalšieho zanikať výmazom spoločnosti z registra. Judikatúra SD EÚ vo veci *Cartesio* a nasledujúcich ale naznačuje že vo vzťahu k cezhraničnému premiestneniu sídla túto tézu nie je možné chápať absolútne. Súdny dvor napr. pripustil „prežitie“ a kontinuitu spoločností ktoré boli v členskom štáte pôvodu vymazané z obchodného registra, zatiaľ čo v hostiteľskom členskom štáte ešte k zápisu do registra nedošlo. Blížšie k týmto otázkam vid' PATAKYOVÁ, M. – CZÓKOLYOVÁ, B.: Teória spoločnosti v triade rozhodnutí *Daily Mail*, *Cartesio* a *VALE* – spoločnosť ako fikcia, nexus kontraktov alebo reálna osoba?, In: Právny obzor, 2015, č. 1, s. 3 -21.

¹⁴ Súdny dvor vo svojej judikatúre týkajúcej sa slobody spoločností usadiť sa kladie do popredia väzbu medzi členským štátom v ktorom je spoločnosť založená a registrovaná, s tým že iné členské štáty, v ktorých takáto spoločnosť eventuálne vykonáva hospodárske aktivity alebo má pobočky, sú povinné túto väzbu rešpektovať (viď judikatúra SD EÚ vo veci *Überseering* a *Inspire Art*).

pôvodu, ktoré upravuje zrušenie a výmaz spoločnosti z registra v členskom štáte pôvodu (rozsudok *Polbud*, najmä jeho b. 43) a právo hostiteľského členského štátu, ktoré upravuje podmienky založenia a fungovania spoločnosti v tomto členskom štáte (rozsudok *VALE*, najmä jeho body 42 až 52). Podmienky ktoré právo členských štátov ukladá či už pre zrušenie a zánik spoločnosti v štáte pôvodu, alebo pre znovuzaloženie spoločnosti v hostiteľskom členskom štáte, nesmú byť nepriaznivejšie ako pri premene vnútroštátnych spoločností (zásada ekvivalencie) a nesmú sťažovať cezhraničnú premenu spoločnosti alebo jej dokonca brániť (zásada efektivity).¹⁵

Takto ponímaná cezhraničná premena spoločnosti však môže na druhej strane viesť k oslabeniu práv menšinových spoločníkov, zamestnancov alebo veriteľov spoločnosti. Členský štát pôvodu napríklad nemôže vyžadovať od spoločnosti aby pred jej výmazom z registra v tomto členskom štáte bola spoločnosť zrušená s likvidáciou, v rámci ktorej by spoločnosť vyporiadala svoje záväzky v členskom štáte pôvodu. Podľa Súdneho dvora ide o výrazný zásah do fungovania spoločnosti, ktorý práve môže sťažovať cezhraničnú premenu spoločnosti alebo jej dokonca brániť. Pritom takéto obmedzenie je prijímané generálne, bez posúdenia existencie skutočného rizika. Členský štát preto musí zvoliť menej obmedzujúce opatrenia na ochranu týchto skupín dotknutých cezhraničnou premou.¹⁶

Ochranu veriteľov, zamestnancov a menšinových spoločníkov by mala vyriešiť vyššie uvedená Smernica (EÚ) 2019/2121 ktorá mení a dopĺňa Smernicu (EÚ) 2017/1132. Okrem toho by smernica mala tiež uľahčiť cezhraničné premeny a rozdelenia, ktoré dnes komplikuje rozdielnosť právnych úprav členských štátov. Smernica zavádza minimálne jednotné pravidlá pre realizáciu cezhraničných premien, zlúčení, splynutí alebo rozdelení a ďalej tiež mechanizmy na ochranu veriteľov, zamestnancov a spoločníkov takýchto spoločností.

Spoločnosť bude povinná pred cezhraničnou premou pripraviť a zverejniť návrh zmluvy ku ktorej budú môcť predkladať pripomienky spoločníci, veritelia a zástupcovia zamestnancov. Na tento účel spoločnosť zverejní v príslušnom verejnom registri oznámenie o možnosti predkladať pripomienky k návrhu zmluvy o cezhraničnej premene a o lehote dokedy môžu dotknuté subjekty pripomienky predkladať. Riadiace orgány spoločnosti zároveň vypracujú správu v ktorej podajú svojim spoločníkom a zamestnancom informácie o podrobnostiach cezhraničnej premene (náležitosti zmluvy a náležitosti správy sú uvedené v článkoch 86d a 86e Smernice 2017/1132 v znení Smernice 2019/2121). Návrh zmluvy o cezhraničnej premene schvaľuje valné zhromaždenie spoločnosti.

Spoločníci ktorí nebudú súhlasiť s cezhraničnou premou budú mať tzv. právo na odchod, t.j. právo na vystúpenie zo spoločnosti a na primeranú peňažnú náhradu za podiel v spoločnosti. Veritelia môžu požiadať o primerané záruky. Ďalšie ustanovenia zabezpečujú informovanosť a primeranú participáciu zamestnancov na realizácii

¹⁵ Bližšie vid' body 48 až 54 rozsudku *VALE*. Vid' tiež bod 51 rozsudku *Polbud*.

¹⁶ Vid' body 49 až 58 rozsudku *Polbud*.

cezhraničnej premeny. Kontrolu splnenia všetkých uvedených podmienok by mal vykonávať orgán určený príslušným členským štátom (napríklad notár, alebo súd), ktorý následne vydá spoločnosti o splnení všetkých podmienok osvedčenie.

Cezhraničnú premenu bude schvaľovať tiež orgán cieľového (hostiteľského) členského štátu, ktorému spoločnosť na tento účel predloží zmluvu o cezhraničnej premene schválenú valným zhromaždením a osvedčenie vydané orgánom štátu pôvodu. Smernica ďalej ustanovuje aké minimálne informácie o cezhraničnej premene majú byť zaevidované do registrov členského štátu pôvodu a cieľového členského štátu, kedy cezhraničná premena nadobúda účinnosť a účinky cezhraničnej premeny. Najmä sa zabezpečuje aby všetky aktíva a pasíva spoločnosti a práva a povinnosti spoločnosti vyplývajúce so zamestnaneckých vzťahov prešli na premenenú spoločnosť (čl. 86r Smernice 2017/1132 v znení Smernice 2019/2121).

V neposlednom rade je potrebné uviesť že svoje sídlo môže legálne preniesť do iného členského štátu Európske združenie hospodárskych záujmov (čl. 13 a nasl. Nariadenia č. 2137/85), Európska spoločnosť – *Societas Europaea*, v skr. SE (čl. 8 Nariadenia č. 2157/2001 o stanovách európskej spoločnosti) a Európske družstvo – *Societas Cooperative Europaea*, v skr. SCE (čl. 7 Nariadenia č. 1435/2003). V týchto prípadoch dochádza tiež k čiastočnej zmene osobného štatútu takejto spoločnosti a to v otázkach neupravených nariadením alebo stanovami spoločnosti. (viď čl. 9 ods. 1 písm. c/ Nariadenia č. 2157/2001 a čl. 8 ods. 1 písm. c/ Nariadenia č. 1435/2003).¹⁷

Smernica bola zavedená (transponovaná) do slovenského právneho poriadku zákonom č. 309/2023 Z.z. z 28. júna 2023 o premenách obchodných spoločností a družstiev a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len Zákon o premenách). V zmysle dôvodovej správy zákon zavádza tri nové právne inštitúty, a to 1. odštiepenie (zahraničné ale i vnútroštátne), 2. cezhraničné rozdelenie a 3. cezhraničnú zmenu právnej formy. V zmysle §-u 2 ods. 15 Zákona o premenách je cezhraničná zmena právnej formy postup, pri ktorom spoločnosť bez zrušenia alebo likvidácie zmení svoju právnu formu zapísanú v registri pôvodného štátu, na právnu formu podľa práva cieľového štátu a zároveň premiestni do cieľového štátu aspoň svoje sídlo.

Vzhľadom na neexistenciu odlišného ustanovenia je potrebné pojem sídlo vnímať v súlade s všeobecnou úpravou v OBZ ako sídlo registrované (štatutárne). Tento záver podporuje i používanie tohto pojmu v kontexte Zákona o premenách. Fakticky teda cezhraničná premena znamená zároveň zmenu postavenia zahraničnej obchodnej spoločnosti na domácu obchodnú spoločnosť (viď tiež ods. 17, písm. a/ §-u 2 Zákona o premenách) a tiež zmenu osobného štatútu, t.j. právneho poriadku podľa ktorého sa posudzuje právna subjektivita obchodnej spoločnosti (§ 22 OBZ).

¹⁷ Viď body 115 až 118 rozsudku SD EÚ vo veci *Cartesio*. Viď tiež MACKO, R. E.: Vybrané aspekty cezhraničného premiestnenia sídla obchodných spoločností, In: Justičná revue, 2017, č. 1, s. 139 a nasl.

Znenie §-u 26, ktorý je vzhľadom na jeho umiestnenie v OBZ ako centrálnom predpise obchodného práva SR a tiež širší dopad (upravuje nielen premiestnenie sídla spoločnosti medzi členskými štátmi, ale všeobecne zo zahraničia a do zahraničia) stále možno považovať za určitú generálnu klauzulu vo vzťahu k otázke premiestnenia sídla právnických osôb, založených na účel podnikania, ale zostáva stále neúplné. Vhodné by bolo do tohto paragrafu doplniť aspoň všeobecný odkaz na Zákon o premenách, tak ako je tomu v §-e 69 OBZ. Popritom stále zostáva neriešená otázka premiestnenia sídla právnických osôb (obchodných spoločností) so sídlom mimo členských štátov EÚ alebo členských štátov EHP na územie Slovenskej republiky a slovenských právnických osôb na územie týchto štátov, na ktoré sa judikatúra SD EÚ ani smernica EÚ nevzťahujú. V tomto smere by si slovenský obchodný zákonník vyžadoval doplnenie po vzore českej právnej úpravy.

Záver

Judikatúra Súdneho dvora EÚ a Smernica (EÚ) 2019/2121 o cezhraničných premenách vytvorili podmienky pre cezhraničnú zmenu zapísaného sídla obchodných spoločností, ak sa sídlo presúva z jedného členského štátu do iného, a to pri zachovaní právnej subjektivity takýchto spoločností. Zákon č. 309/2023 Z.z. prijatý na vykonanie Smernice (EÚ) 2019/2121 tak zároveň čiastočne vyplnil medzeru ktorá v našom právnom poriadku existovala vyše tridsať rokov, od doby prijatia zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník. Ustanovenie §-u 26 Obchodného zákonníka, ktoré formálne upravuje možnosť premiestnenie sídla zahraničnej právnickej osoby na územie SR, alebo slovenskej právnickej osoby z územia SR však stále zostáva neúplné a to vo vzťahu k premiestneniu z a do iného než členského štátu EÚ.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Literatúra:

LYSINA P. Osobný štatút právnickej osoby. In: Lysina P. – Haťapka M. – Burdová K.: Medzinárodné právo súkromné. 3. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2023, ISBN 978-80-8232-031-5, s. 193-198

MACKO, R. E.: Vybrané aspekty cezhraničného premiestnenia sídla obchodných spoločností, In: Justičná revue, roč. 69, 2017, č. 1, ISSN 1335-6461, s. 139 a nasl

PATAKYOVÁ, M. – CZÓKOLYOVÁ, B.: Teória spoločnosti v triáde rozhodnutí Daily Mail, Cartesio a VALE – spoločnosť ako fikcia, nexus kontraktov alebo reálna osoba?, In: Právny obzor, roč. 98, 2015, ISSN 0032-6984, č. 1, s. 3 -21.

PAUKNEROVÁ, M.: Společnosti v mezinárodním právu soukromém. Praha: Karolinium, 1998, ISBN 80-7184-598-1, s. 143-146.

PALA, R.: Sloboda usadzovania spoločností vo svetle novej judikatúry ESD: Inspire Art. Potenciálny dopad na európske a slovenské právo obchodných spoločností. In: Právny obzor, roč. 87, 2004, č. 4, ISSN 0032-6984, s. 317 – 333.

PALA, R.: Überseering a jeho možný dopad na medzinárodné právo obchodných spoločností. In: Právny obzor, roč. 86, 2003, č. 5, ISSN 0032-6984, s. 470-486.

PELIKÁNOVÁ, I.: Úvod do srovnávacího práva obchodného. Praha: C. H. Beck, 2000, ISBN 8071793639, s. 121 a nasl.

Právne predpisy:

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1132 zo 14. júna 2017 týkajúca sa niektorých aspektov práva obchodných spoločností, Ú.v. EÚ L 169, z 30.6.2017, s. 46-127, v konsolidovanom znení.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2121 z 27. novembra 2019, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2017/1132, pokiaľ ide o cezhraničné premeny, zlúčenia alebo splynutia a rozdelenia, Ú. v. EÚ L 321, 12.12.2019, s. 1 – 44

Zák. č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

Zák. č. 89/2012 Sb. Občanský zákonník Českej republiky.

Súdne rozhodnutia:

Rozsudok SD ES vo veci C-81/87 *Daily Mail*, ECR [1988] 5483.

Rozsudok SD ES vo veci C-208/00 *Überseering*, ECR [2002] I-09919

Rozsudok SD ES vo veci C-210/06 *Cartesio*, ECR [2008] I-09641.

Rozsudok SD ES vo veci C-378/10 *VALE Építési*, ECLI:EU:C:2012:440

Rozsudok SD ES vo veci C-106/16 - *POLBUD – WYKONAWSTWO*, ECLI:EU:C:2017:804

Uznesenie Európskeho parlamentu zo 14. júna 2012 o budúcnosti európskeho práva obchodných spoločností (2012/2669(RSP)), Ú.v. EÚ C 332 z 15.11.2013, s. 78-81.

PERFORMATÍVNE PRAVIDLÁ V OBLASTI REGULÁCIE TECHNOLÓGIÍ S OHĽADOM NA GDPR

PERFORMANCE-BASED RULES IN THE REGULATION OF TECHNOLOGIES WITH REGARD TO GDPR

Mária Kevická¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá konceptom performatívnych pravidiel ako regulačnou technikou v oblasti moderných technológií, najmä s ohľadom na Všeobecné nariadenie o ochrane údajov (GDPR). Osobitná pozornosť je venovaná aplikácii performatívnych pravidiel v kontexte Všeobecného nariadenia o ochrane údajov (GDPR). Príspevok identifikuje konkrétne články GDPR obsahujúce performatívne normy, pričom zdôrazňuje ich prínos a limity v oblasti právnej regulácie ochrany osobných údajov. Príspevok zároveň zdôrazňuje ich prínosy a limity v právnej regulácii ochrany osobných údajov.

Kľúčové slová

performatívne pravidlá, regulácia technológií, právna flexibilita, ochrana osobných údajov, GDPR

Abstract

The paper examines the concept of performance-based rules as a regulatory technique in the field of modern technologies, with a particular focus on the General Data Protection Regulation (GDPR). Special attention is given to the application of performance-based rules within the context of the GDPR. The paper identifies specific provisions of the GDPR that incorporate performance-based norms, highlighting their benefits and limitations in the legal regulation of personal data protection. Additionally, it emphasizes the advantages and constraints of these norms within the framework of data protection regulation.

Keywords

Performance-based rules, technology regulation, legal flexibility, data protection, GDPR

---

¹ JUDr. Mária Kevická, PhD., odborný asistent, Katedra medzinárodného práva, európskeho práva a právnej komunikácie, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Úvod

Svet technológií zažíva neustále zmeny. AI technológie menia svet neuveriteľnou rýchlosťou. Právo neustále zaostáva za technologickou realitou. Aké by mali byť právne normy aby odrážali aktuálne potreby doby?

Špecifickými znakmi právnej normy sú znaky, ktorých kombinácia tieto normy odlišuje od iných noriem, napr. noriem morálnych alebo spoločenských. Od špecifických znakov právnej normy treba odlíšiť podmienky ich platnosti. Kým špecifické znaky nám slúžia na odlíšenie právnej normy od normy neprávnej bez ohľadu na jej aktuálnu platnosť, parametre platnosti a účinnosti právnej normy sa vzťahujú na účinky, ktoré právna norma vyvoláva. Špecifickými znakmi právnej normy vo vzájomnej kombinácii sú:

- a) štátom ustanovená alebo štátom uznaná forma (rekogničná norma upravuje rezultatívne aj procedurálne kritéria, ktoré musia byť splnené na to, aby nejaká norma mohla byť považovaná za právnu normu, tieto kritéria spolu vytvárajú formu právnej normy),
- b) všeobecná záväznosť (právna norma na rozdiel od normy spoločenskej či morálnej sa vzťahuje na každého, kto podlieha jurisdikcii daného štátu, platná a účinná právna norma predpisuje adresátom práva, ako majú konať pod hrozbou sankcie za neposlušnosť),
- c) výlučná normativita (súvisí s faktom jedného jurisdikčného suveréna na území štátu a s povahou jeho normotvornej zvrchovanosti – monopol na tvorbu právneho systému vrátane pravidiel aplikácie práva),
- d) štátne donútenie (má dve podoby: nepriame spočíva v ustanovení právnej povinnosti, ktorá záväzne reguluje správanie sa adresáta práva, v ukladaní povinností, primárnych aj sekundárnych, a priame v zabezpečení ich faktického splnenia).²

Legislatíva často reaguje oneskorene na rýchly vývoj technológií. Legislatíva obvykle reaguje na porušovanie želaného právneho stavu v oblasti technológií až dodatočne. Táto reakcia prichádza v dobe, keď už je vytvorený provizórny systém fungovania na základe potrieb danej oblasti a reakcií potenciálnych adresátov právnych noriem.

Právo a technológie sa navzájom nevyhnutne prelínajú, pričom možno vymedziť dva základné modely interakcie alebo pohľady na technológie. Prvým typom sú situácie, v ktorej sú nové technológie cieľom právnej úpravy. Spoločnosť sa teda snaží dosiahnuť posun vpred. Zákonodarca sa rozhodol poskytnúť technológiám osobitný druh právnej ochrany, aby zabezpečil, že sa k ním ľudstvo dopracuje čím skôr (napr. patentové právo – odmena tvorcom originálnych diel). Druhým typom vzťahu je situácia, kde sú technológie

---

² PROCHÁDZKA, R., KÁČER, M. Teória práva, 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-89603-14-5, s. 202 – 207.

predmetom regulácie. Spoločnosť sa snaží novým technológiám nastaviť určité mantinely v súlade s rešpektovanými hodnotami, aby sa nevymkli kontrole.³

V oblasti regulácie vzťahu medzi právom a technológiami vystupujú do popredia právne normy (a to najmä vďaka Všeobecnému nariadeniu o ochrane údajov⁴), ktoré sú výhradne zamerané na cieľ, ktorý má byť touto právnou normou dosiahnutý (tzv. prístup performatívnej regulácie). Tieto právne normy sa v odbornej anglickej literatúre nazývajú *performance-based rules* alebo *performatívne pravidlá*.

Medzi metódy regulácie môžeme zaradiť:

- a) metódu priamej regulácie konania, ktorá sa vyznačuje štandardným ukladaním povinnosti a klasickou štruktúrou právnej normy,
- b) metódu regulácie plánovania, kedy regulovaný subjekt má povinnosť vykonať plánovanie a hodnotenie svojej činnosti,
- c) metódu performatívnej regulácie.

Performatívne pravidlá – všeobecná definícia

Performatívne pravidlá sú považované za regulačnú techniku používanú na reguláciu právnych vzťahov najmä v oblasti moderných technológií.⁵ Princíp performatívnej regulácie spočíva v tom, že zákonodarca určí cieľový stav a nechá regulované subjekty, aby si samy určili ako tento zákonom stanovený cieľ dosiahnu.⁶ Performatívne pravidlá stanovujú všeobecne definovaný cieľ právnej úpravy alebo výsledok, ktorý má byť dosiahnutý, pričom ponecháva voľnosť v spôsobe jeho dosiahnutia. Adresáti performatívneho pravidla si vytvárajú vlastnú normu, ktorá môže mať rôznu podobu od vnútropodnikového pravidla cez zmluvné ustanovenie až po počítačový kód. Táto flexibilná forma regulácie je nevyhnutná pre regulovanie rýchlo sa meniaceho technologického prostredia.

Základný koncept performatívnych pravidiel vychádza z predpokladu, že performatívne pravidlá:

- a) sa zameriavajú na cieľ namiesto určovania presných pravidiel,
- b) sú flexibilné, adresátom umožňujú používať vlastné metódy a technológie na dosiahnutie cieľa,
- c) kladú dôraz na výsledok, hodnotí sa výsledok a nie spôsob jeho dosiahnutia.

³ HUSOVEC, M., MESARČÍK, M., ANDRAŠKO, J. Právo informačných a komunikačných technológií I. Bratislava: TINCT, 2020, ISBN 978-80-973837-0-1, s. 16-17.

⁴ Nariadenie (EÚ) 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov.

⁵ Poznáme viaceré flexibilné regulačné metódy ako napr. reguláciu založenú na trhu, samoreguláciu, reguláciu formou poskytovania informácií určeným subjektom, kodexy chovania.

⁶ MÍŠEK, J. Moderní regulatorní metody ochrany osobních údajů, 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2020, 279 s. y Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, 694. 978-80-210-9737-7 (online), s. 149.

Existujú rôzne členenia performatívnych regulácií, a to napr. delenie podľa konkrétnosti cieľa, stanoveného štandardu cieľa, podľa merných jednotiek, podľa dôkazného bremena, podľa authority. Princíp regulácie podporuje možnosť prispôbiť sa technologickému vývoju bez potreby častých zmien právnych predpisov, podporujú inovácie a vstupujú do priestoru nepredvídateľného vývoja, kde sa rigidné tradičné normy stávajú neúčinné.⁷ Rizikom takéhoto druhu právnych noriem je nejasnosť pri interpretácii cieľa, preto by ciele mali byť dôkladne definované a mali by byť prijaté efektívne mechanizmy na ich hodnotenie. Nejasnosť cieľa môže viesť k rôznorodému výkladu a právnej neistote. Pre zabránenie právnej neistoty je tiež nevyhnutné, aby právny akt obsahujúci performatívne pravidlá obsahoval aj určenie subjektu zodpovedného za dôkazné bremeno pri preukazovaní splnenie daného cieľa. Keďže sú performatívne pravidlá navrhnuté na dosiahnutie konkrétneho cieľa, môžeme ich nazvať aj právnymi normami s konkrétnym účelom. Nevyhnutnou súčasťou je kontinuálna kontrola a dohľad nad činnosťami upravenými performatívnou reguláciou.

Performatívne pravidlá a teleologický výklad

Performatívne pravidlá sú považované za teleologické normy, ktoré úzko súvisia s teleologickým výkladom. Teleologický výklad alebo tiež výklad *e ratione legis* je výkladom podľa účelu, ktorý právna norma sleduje. Pri niektorých normách je účel zrejмый, v iných prípadoch však môže byť zložitejšie nájsť účel právnej normy, lebo ten môže podliehať rôznemu výkladu.⁸ Teleologický výklad je dôležitým nástrojom na aplikáciu performatívnych pravidiel vzhľadom na skutočnosť, že je dôraz kladený na dôležitosť cieľa.⁹ Teleologický výklad môže byť v praxi využívaný na posúdenie skutočnosti, či adresát právnej normy, resp. regulovaný subjekt, naplnil cieľ právnej normy.

Všeobecné nariadenie o ochrane údajov (ďalej len „GDPR“) a performatívne pravidlá

Medzi najznámejšie nástroje aktuálnej právnej regulácie z oblasti európskeho práva, ktoré obsahujú performatívne pravidlá môžeme považovať Všeobecné nariadenie o ochrane údajov (kľúčový nástroj v ochrane osobných údajov), AI akt¹⁰ (kľúčový nástroj v oblasti

⁷ Tradičné právne normy obsahujú presne definované pravidlá správania sa. Performatívne pravidlá sú právne normy, ktoré narozdiel od tradičných právnych noriem, ktoré určujú presné podmienky a postupu určujú cieľ a nie spôsob dosiahnutia cieľa. Prístup tradičných právnych noriem je rigidný a predpisujúci, nie flexibilný a orientovaný na výsledky. Účelom tradičnej právnej normy je dodržiavanie konkrétnych povinností narozdiel od performatívnych pravidiel, ktorých účelom je podpora kreativity a inovácií pri plnení cieľa.

⁸ PROCHÁDZKA, R., KÁČER, M. Teória práva, 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-89603-14-5, s. 202 – 239 -240.

⁹ Za výhody používania teleologického výkladu pri performatívnych pravidlách môžeme považovať prispôbenie sa zmyslu normy, predchádzanie formálnym nejasnostiam a podpora inovácií.

¹⁰ NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2024/1689 z 13. júna 2024, ktorým sa stanovujú harmonizované pravidlá v oblasti umelej inteligencie a ktorým sa menia nariadenia (ES) č. 300/2008, (EÚ) č. 167/2013, (EÚ) č. 168/2013, (EÚ) 2018/858, (EÚ) 2018/1139 a (EÚ) 2019/2144 a smernice 2014/90/EÚ, (EÚ) 2016/797 a (EÚ) 2020/1828 (akt o umelej inteligencii).

regulácie umelej inteligencie)¹¹ a Nariadenie NIS2 (kľúčový akt v oblasti kybernetickej bezpečnosti). Vzhľadom na rozsah príspevku sa v budeme venovať výlučne Všeobecnému nariadeniu o ochrane údajov.

GDPR predstavuje kľúčový právny rámec na ochranu základných práv a slobôd fyzických osôb so zameraním sa na právo ochrany osobných údajov. Cieľom GDPR je zvýšenie ochrany osobných údajov fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov týchto fyzických osôb a voľný pohyb takýchto údajov. Nariadenie GDPR poskytuje jednotlivcom väčšiu kontrolu nad spracúvaním svojich osobných údajov.

Príklady performatívnych noriem obsiahnutých v nariadení GDPR

Performatívne normy nachádzame v nasledujúcich vybraných článkoch Nariadenia GDPR¹²:

- a) Článok 5 GDPR (Zásady spracúvania osobných údajov)¹³:
- článok stanovuje všeobecné zásady, ktoré sú povinní prevádzkovatelia dodržiavať pri spracúvaní osobných údajov, keďže znenie zásad je všeobecné, ponecháva sa priestor prevádzkovateľom na vlastnú implementáciu týchto zásad,

¹¹ Medzi ďalšie príklady právnych noriem s performatívnym charakterom môžeme uviesť aj Nariadenie NIS2 v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

¹² VALENTOVÁ, T. – BIRNSTEIN, M. – GOLLAIS, J.: GDPR / Všeobecné nariadenie o ochrane osobných údajov. Zákon o ochrane osobných údajov. Praktický komentár. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2018. ISBN 978-80-8168-852-2

¹³ Článok 5 Zásady spracúvania osobných údajov

1. Osobné údaje musia byť:

- a) spracúvané zákonným spôsobom, spravodlivo a transparentne vo vzťahu k dotknutej osobe („zákonnosť, spravodlivosť a transparentnosť“);
- b) získavané na konkrétne určené, výslovne uvedené a legitímne účely a nesmú sa ďalej spracúvať spôsobom, ktorý nie je zlučiteľný s týmito účelmi; ďalšie spracúvanie na účely archivácie vo verejnom záujme, na účely vedeckého alebo historického výskumu či štatistické účely sa v súlade s článkom 89 ods. 1 nepovažuje za nezlučiteľné s pôvodnými účelmi („obmedzenie účelu“);
- c) primerané, relevantné a obmedzené na rozsah, ktorý je nevyhnutný vzhľadom na účely, na ktoré sa spracúvajú („minimalizácia údajov“);
- d) správne a podľa potreby aktualizované; musia sa prijať všetky potrebné opatrenia, aby sa zabezpečilo, že sa osobné údaje, ktoré sú nesprávne z hľadiska účelov, na ktoré sa spracúvajú, bezodkladne vymažú alebo opraví („správnosť“);
- e) uchovávané vo forme, ktorá umožňuje identifikáciu dotknutých osôb najviac dovtedy, kým je to potrebné na účely, na ktoré sa osobné údaje spracúvajú; osobné údaje sa môžu uchovávať dlhšie, pokiaľ sa budú spracúvať výlučne na účely archivácie vo verejnom záujme, na účely vedeckého alebo historického výskumu či na štatistické účely v súlade s článkom 89 ods. 1 za predpokladu prijatia primeraných technických a organizačných opatrení vyžadovaných týmto nariadením na ochranu práv a slobôd dotknutých osôb („minimalizácia uchovávaní“);
- f) spracúvané spôsobom, ktorý zaručuje primeranú bezpečnosť osobných údajov, vrátane ochrany pred neoprávneným alebo nezákonným spracúvaním a náhodnou stratou, zničením alebo poškodením, a to prostredníctvom primeraných technických alebo organizačných opatrení („integrita a dôvernosť“).

2. Prevádzkovateľ je zodpovedný za súlad s odsekom 1 a musí vedieť tento súlad preukázať („zodpovednosť“).

- b) Článok 16 GDPR (Právo na opravu)¹⁴:
- článok uvádza právo dotknutej osoby na opravu osobných údajov, dotknutá osoba (osoba, ktorej osobné údaje boli spracúvané) má v zmysle GDPR právo na opravu nepresných osobných údajov, a to bez zbytočného odkladu alebo právo na doplnenie neúplných osobných údajov, norma ponecháva priestor prevádzkovateľovi,
- c) Článok 24 GDPR (Zodpovednosť prevádzkovateľa)¹⁵
- článok obsahuje ustanovenia týkajúce sa zodpovednosti prevádzkovateľa, okrem iného stanovuje povinnosť zaviesť vhodné technické a organizačné opatrenia a potrebu zohľadniť povahu, rozsah, kontext a účely spracúvania, ako aj riziká daného spracúvania, vzhľadom na performatívnu povahu daného článku v ňom nenachádzame konkrétne opatrenia, ktoré má prevádzkovateľ použiť, prevádzkovateľ môže prispôbiť opatrenia konkrétnym okolnostiam spracúvania,
- d) Článok 25 GDPR (Špecificky navrhnutá a štandardná ochrana údajov)¹⁶
- článok upravuje špecificky navrhnutú a štandardnú ochranu údajov, vyžaduje implementáciu vhodných technických a organizačných opatrení už v štádiu návrhu, performatívnosť článku spočíva vo flexibilitě prevádzkovateľa pri voľbe konkrétnych opatrení pri špecificky navrhutej a štandardnej ochrane údajov a možnosti prispôsobenia riešenia špecifickým potrebám a rizikám,

¹⁴ Článok 16 Právo na opravu

Dotknutá osoba má právo na to, aby prevádzkovateľ bez zbytočného odkladu opravil nesprávne osobné údaje, ktoré sa jej týkajú. So zreteľom na účely spracúvania má dotknutá osoba právo na doplnenie neúplných osobných údajov, a to aj prostredníctvom poskytnutia doplnkového vyhlásenia.

¹⁵ Článok 24 Zodpovednosť prevádzkovateľa

1. S ohľadom na povahu, rozsah, kontext a účely spracúvania, ako aj na riziká s rôznou pravdepodobnosťou a závažnosťou pre práva a slobody fyzických osôb prevádzkovateľ prijme vhodné technické a organizačné opatrenia, aby zabezpečil a bol schopný preukázať, že spracúvanie sa vykonáva v súlade s týmto nariadením. Uvedené opatrenia sa podľa potreby preskúmajú a aktualizujú.

2. Ak je to primerané vzhľadom na spracovateľské činnosti, opatrenia uvedené v odseku 1 zahŕňajú zavedenie primeraných politík ochrany údajov zo strany prevádzkovateľa.

3. Dodržiavanie schválených kódexov správania uvedených v článku 40 alebo schválených certifikačných mechanizmov uvedených v článku 42 sa môže použiť ako prvok na preukázanie splnenia povinností prevádzkovateľa.

¹⁶ Článok 25 Špecificky navrhnutá a štandardná ochrana údajov

1. So zreteľom na najnovšie poznatky, náklady na vykonanie opatrení a na povahu, rozsah, kontext a účely spracúvania, ako aj na riziká s rôznou pravdepodobnosťou a závažnosťou, ktoré spracúvanie predstavuje pre práva a slobody fyzických osôb, prevádzkovateľ v čase určenia prostriedkov spracúvania aj v čase samotného spracúvania prijme primerané technické a organizačné opatrenia, ako je napríklad pseudonymizácia, ktoré sú určené na účinné zavedenie zásad ochrany údajov, ako je minimalizácia údajov, a začlení do spracúvania nevyhnutné záruky s cieľom splniť požiadavky tohto nariadenia a chrániť práva dotknutých osôb.

2. Prevádzkovateľ vykoná primerané technické a organizačné opatrenia, aby zabezpečil, že štandardne sa spracúvajú len osobné údaje, ktoré sú nevyhnutné pre každý konkrétny účel spracúvania. Uvedená povinnosť sa vzťahuje na množstvo získaných osobných údajov, rozsah ich spracúvania, dobu ich uchovávaní a ich dostupnosť. Konkrétne sa takýmito opatreniami zabezpečí, aby osobné údaje neboli bez zásahu fyzickej osoby štandardne prístupné neobmedzenému počtu fyzických osôb.

3. Schválený certifikačný mechanizmus podľa článku 42 sa môže použiť ako prvok na preukázanie súladu s požiadavkami uvedenými v odsekoch 1 a 2 tohto článku.

- e) Článok 28 ods. 1 GDPR (Sprostredkovateľ)¹⁷
- článok upravuje inštitút osoby sprostredkovateľa, upravuje podmienky pre výber sprostredkovateľa prevádzkovateľom, náležitosti zmluvy medzi prevádzkovateľom a sprostredkovateľom, performatívny charakter týchto ustanovení vyplýva z možnosti prispôsobenia zmluvných ustanovení konkrétnym potrebám prevádzkovateľa a flexibilita pri určovaní konkrétnych bezpečnostných opatrení,
- f) Článok 30 GDPR (Záznamy o spracovateľských činnostiach)¹⁸
- článok upravuje povinnosť viesť záznamy o spracovateľských činnostiach a stanovuje minimálne podmienky na obsah týchto záznamov, performatívny charakter týchto ustanovení je viditeľný v možnosti prispôsobenia formy a rozsahu záznamov konkrétnym potrebám daného subjektu a flexibilita pri implementácii a vedení systému vedenia záznamov,

¹⁷ Článok 28 Sprostredkovateľ

1. Ak sa má spracúvanie uskutočniť v mene prevádzkovateľa, prevádzkovateľ využíva len sprostredkovateľov poskytujúcich dostatočné záruky na to, že sa prijímú primerané technické a organizačné opatrenia tak, aby spracúvanie splňalo požiadavky tohto nariadenia a aby sa zabezpečila ochrana práv dotknutej osoby.

¹⁸ Článok 30 Záznamy o spracovateľských činnostiach

1. Každý prevádzkovateľ a v príslušnom prípade zástupca prevádzkovateľa vedie záznamy o spracovateľských činnostiach, za ktoré je zodpovedný. Tieto záznamy musia obsahovať všetky tieto informácie:

- a) meno/názov a kontaktné údaje prevádzkovateľa a v príslušnom prípade spoločného prevádzkovateľa, zástupcu prevádzkovateľa a zodpovednej osoby;
  - b) účely spracúvania;
  - c) opis kategórií dotknutých osôb a kategórií osobných údajov;
  - d) kategórie príjemcov, ktorým boli alebo budú osobné údaje poskytnuté, vrátane príjemcov v tretích krajinách alebo medzinárodných organizácií;
  - e) v príslušných prípadoch prenosy osobných údajov do tretej krajiny alebo medzinárodnej organizácii vrátane označenia predmetnej tretej krajiny alebo medzinárodnej organizácie a v prípade prenosov uvedených v článku 49 ods. 1 druhom pododseku dokumentáciu primeraných záruk;
  - f) podľa možnosti predpokladané lehoty na vymazanie rôznych kategórií údajov;
  - g) podľa možnosti všeobecný opis technických a organizačných bezpečnostných opatrení uvedených v článku 32 ods. 1.
2. Každý sprostredkovateľ a v príslušnom prípade zástupca sprostredkovateľa vedie záznamy o všetkých kategóriách spracovateľských činností, ktoré vykonal v mene prevádzkovateľa, pričom tieto záznamy obsahujú:
- a) meno/názov a kontaktné údaje sprostredkovateľa alebo sprostredkovateľov a každého prevádzkovateľa, v mene ktorého sprostredkovateľ koná, a v príslušnom prípade zástupcu prevádzkovateľa alebo sprostredkovateľa a zodpovednej osoby;
  - b) kategórie spracúvania vykonávaného v mene každého prevádzkovateľa;
  - c) v príslušných prípadoch prenosy osobných údajov do tretej krajiny alebo medzinárodnej organizácii vrátane označenia predmetnej tretej krajiny alebo medzinárodnej organizácie a v prípade prenosov uvedených v článku 49 ods. 1 druhom pododseku dokumentáciu primeraných záruk;
  - d) podľa možnosti všeobecný opis technických a organizačných bezpečnostných opatrení uvedených v článku 32 ods. 1.
3. Záznamy uvedené v odsekoch 1 a 2 sa vedú v písomnej podobe vrátane elektronickej podoby.
4. Prevádzkovateľ alebo sprostredkovateľ a v príslušnom prípade zástupca prevádzkovateľa alebo sprostredkovateľa na požiadanie sprístupnia záznamy dozornému orgánu.
5. Povinnosti uvedené v odsekoch 1 a 2 sa nevzťahujú na podnik alebo organizáciu, ktorá zamestnáva menej ako 250 osôb, pokiaľ nie je pravdepodobné, že spracúvanie, ktoré vykonáva, povedie k riziku pre práva a slobody dotknutej osoby, pokiaľ je toto spracúvanie príležitostné alebo nezahŕňa osobitné kategórie údajov podľa článku 9 ods. 1 alebo osobných údajov týkajúcich sa uznania viny za trestné činy a priestupky podľa článku 10.

- g) Článok 31 GDPR (Spolupráca s dozorným orgánom)¹⁹
- článok upravuje podmienky spolupráce prevádzkovateľa a sprostredkovateľa s dozorným orgánom, performatívnosť spočíva v nešpecifickosti konkrétnej spolupráce, ale ponecháva ju na dané okolnosti, umožňuje prispôbenie spolupráce špecifickým požiadavkám dozorného orgánu,
- h) Článok 32 GDPR (Bezpečnosť spracúvania)²⁰
- článok stanovuje povinnosť implementácie vhodných technických a organizačných opatrení na zaistenie bezpečnosti, ktoré zohľadňujú stav techniky, náklady a riziká, povahu a kontext spracúvania osobných údajov, performatívnosť spočíva vo flexibilitate pri voľbe daných technických a organizačných opatrení na zaistenie bezpečnosti a možnosti prispôbenia daných rizík kontextu spracúvania,
- i) Článok 35 ods. 1 GDPR (Posúdenie vplyvu na ochranu údajov)²¹
- článok upravuje vykonanie posúdenia vplyvu na ochranu údajov pri rôznych spracovateľských operáciách vzhľadom na riziko ich spracúvania a stanovuje minimálny obsah posúdenia vplyvu, daný článok môže byť považovaný za performatívny s ohľadom na možnosť prispôbenia metodiky posúdenia konkrétnym potrebám a rizikám a umožňuje flexibilitu pri určovaní rozsahu a hĺbky posúdenia vplyvu,

¹⁹ Článok 31 Spolupráca s dozorným orgánom

Prevádzkovateľ a sprostredkovateľ a v príslušnom prípade ich zástupcovia na požiadanie spolupracujú s dozorným orgánom pri výkone jeho úloh.

²⁰ Článok 32 Bezpečnosť spracúvania

1. Prevádzkovateľ a sprostredkovateľ prijímajú so zreteľom na najnovšie poznatky, náklady na vykonanie opatrení a na povahu, rozsah, kontext a účely spracúvania, ako aj na riziká s rôznou pravdepodobnosťou a závažnosťou pre práva a slobody fyzických osôb, primerané technické a organizačné opatrenia s cieľom zaistiť úroveň bezpečnosti primeranú tomuto riziku, pričom uvedené opatrenia prípadne zahŕňajú aj:

a) pseudonymizáciu a šifrovanie osobných údajov;

b) schopnosť zabezpečiť trvalú dôvernosť, integritu, dostupnosť a odolnosť systémov spracúvania a služieb;

c) schopnosť včas obnoviť dostupnosť osobných údajov a prístup k nim v prípade fyzického alebo technického incidentu;

d) proces pravidelného testovania, posudzovania a hodnotenia účinnosti technických a organizačných opatrení na zaistenie bezpečnosti spracúvania.

2. Pri posudzovaní primeranej úrovne bezpečnosti sa prihliada predovšetkým na riziká, ktoré predstavuje spracúvanie, a to najmä v dôsledku náhodného alebo nezákonného zničenia, straty, zmeny, neoprávneného poskytnutia osobných údajov, ktoré sa prenášajú, uchovávajú alebo inak spracúvajú, alebo neoprávneného prístupu k takýmto údajom.

3. Dodržiavanie schváleného kódexu správania uvedeného v článku 40 alebo schváleného certifikačného mechanizmu uvedeného v článku 42 sa môže použiť ako prvok na preukázanie súladu s požiadavkami uvedenými v odseku 1 tohto článku.

4. Prevádzkovateľ a sprostredkovateľ podniknú kroky na zabezpečenie toho, aby každá fyzická osoba konajúca na základe poverenia prevádzkovateľa alebo sprostredkovateľa, ktorá má prístup k osobným údajom, spracúvala tieto údaje len na základe pokynov prevádzkovateľa s výnimkou prípadov, keď sa to od nej vyžaduje podľa práva Únie alebo práva členského štátu.

²¹ Článok 35 Posúdenie vplyvu na ochranu údajov

1. Ak typ spracúvania, najmä s využitím nových technológií a s ohľadom na povahu, rozsah, kontext a účely spracúvania pravdepodobne povedie k vysokému riziku pre práva a slobody fyzických osôb, prevádzkovateľ pred spracúvaním vykoná posúdenie vplyvu plánovaných spracovateľských operácií na ochranu osobných údajov. Pre súbor podobných spracovateľských operácií, ktoré predstavujú podobné vysoké riziká, môže byť dostatočné jedno posúdenie.

j) Článok 38 GDPR (Postavenie zodpovednej osoby)²²:

- článok stanovuje povinnosti prevádzkovateľa voči určenej zodpovednej osobe a postavenie zodpovednej osoby v rámci organizácie, performatívnosť spočíva v možnosti prispôsobenia zapojenia zodpovednej osoby konkrétnym potrebám organizácia a umožňuje organizáciám flexibilnú úpravu činnosti zodpovednej osoby.

Záver

Performatívne pravidlá predstavujú významný posun vpred v oblasti dynamicky sa rozvíjajúcich technológií, ktoré potrebujú adaptabilný a flexibilný prístup. GDPR využíva performatívne normy ako regulačný nástroj na zosúladenie požiadaviek nariadenia, zabezpečenie flexibility nariadenia vo vzťahu k rôznym kontextom, organizačným štruktúram a technológiám, pričom zachováva základné princípy ochrany osobných údajov. Performatívna regulácia nepredstavuje len určenie cieľového stavu, ale zahŕňa aj formuláciu konkrétnejších požiadaviek, pričom ponecháva adresátom možnosť prispôsobiť ich implementáciu individuálnym potrebám. Vhodnosť voľby a použitia tohto prístupu bude závisieť od jeho správneho uplatnenia a efektívnosti kontrolných mechanizmov. Budúci legislatívny vývoj v Európskej únii by sa mal zamerať na optimalizáciu aplikácie performatívnych pravidiel, najmä vo vzťahu k umelej inteligencii a kybernetickej bezpečnosti, kde ich prínos môže byť kľúčový. Jedine vyvážený prístup kombinujúci právnu, organizačnú a technickú rovinu zabezpečí, že tieto pravidlá splnia svoj cieľ – podporiť inovácie bez ohrozenia základných práv a právnej istoty.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Literatúra:

HUSOVEC, M. – MESARČÍK, M. – ANDRAŠKO, J.: Právo informačných a komunikačných technológií 1. Bratislava: TINCT, 2020. ISBN 978-80-973837-0-1, s. 16-17.

²² Článok 38 Postavenie zodpovednej osoby

1. Prevádzkovateľ a sprostredkovateľ zabezpečia, aby bola zodpovedná osoba riadnym spôsobom a včas zapojená do všetkých záležitostí, ktoré súvisia s ochranou osobných údajov.

2. Prevádzkovateľ a sprostredkovateľ podporujú zodpovednú osobu pri plnení úloh uvedených v článku 39, a to tak, že poskytujú zdroje potrebné na plnenie týchto úloh a prístup k osobným údajom a spracovateľským operáciám, ako aj zdroje na udržiavanie jej odborných znalostí.

3. Prevádzkovateľ a sprostredkovateľ zabezpečia, aby zodpovedná osoba v súvislosti s plnením týchto úloh nedostávala žiadne pokyny. Prevádzkovateľ ani sprostredkovateľ ju nesmú odvolať alebo postihovať za výkon jej úloh. Zodpovedná osoba podlieha priamo najvyššiemu vedeniu prevádzkovateľa alebo sprostredkovateľa.

4. Dotknuté osoby môžu kontaktovať zodpovednú osobu v súvislosti so všetkými otázkami týkajúcimi sa spracúvania ich osobných údajov a uplatňovania ich práv podľa tohto nariadenia.

5. Zodpovedná osoba je v súvislosti s výkonom svojich úloh viazaná povinnosťou zachovávať mlčanlivosť alebo dôvernosť informácií v súlade s právom Únie alebo s právom členského štátu.

6. Zodpovedná osoba môže plniť iné úlohy a povinnosti. Prevádzkovateľ alebo sprostredkovateľ zabezpečia, aby žiadna z takýchto úloh alebo povinností nevedla ku konfliktu záujmov.

MÍŠEK, J.: Moderní regulatorní metody ochrany osobních údajů, 1. vydanie. Brno: Masarykova univerzita, 2020. Právnická fakulta Masarykovej univerzity, Edice Scientia, 694. ISBN 978-80-210-9737-7 (online), s. 149.

PROCHÁDZKA, R. – KÁČER, M.: Teória práva, 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-89603-14-5, s. 202-207.

VALENTOVÁ, T. – BIRNSTEIN, M. – GOLAIS, J.: GDPR / Všeobecné nariadenie o ochrane osobných údajov. Zákon o ochrane osobných údajov. Praktický komentár. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2018. ISBN 978-80-8168-852-2.

Právne predpisy:

NARIADENIE (EÚ) 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>.

PRIENIKY PRÁVA A NEUROVIED – NOVÉ HORIZONTY UVAŽOVANIA O PRÁVE

INTERSECTIONS OF LAW AND NEUROSCIENCE – A NEW HORIZON IN LEGAL THINKING

Miroslava Klečková¹

Abstrakt

Predkladaný príspevok objasňuje základné atribúty dynamicky sa rozvíjajúcej disciplíny podmienenej spoluprácou medzi právom a neurovedami – tzv. neurolaw. Okrem jej pojmového vymedzenia a určenia okruhu výskumných problémov príspevok poukazuje aj na špecifickú oblasť záujmu tejto disciplíny – problematiku zodpovednosti pri zohľadnení špecifik vyvíjajúceho sa ľudského mozgu a jej právnu relevanciu.

Kľúčové slová

právo, neurovedy, adolescencia, zodpovednosť.

Abstract

This paper elucidates the fundamental attributes of neurolaw, a dynamically evolving discipline shaped by the collaboration between law and neuroscience. In addition to defining the concept and delineating its core research problems, the paper highlights a specific area of focus within this discipline: the issue of responsibility in the context of the developing human brain and its legal implications.

Keywords

law, neuroscience, adolescence, responsibility.

Úvod

Rozvoj poznania v oblasti neurovied, ktorý sa od konca minulého storočia neustále zrýchľuje, významne zasiahol i do oblasti práva. Niektoré dôsledky vplyvu rozmachu neurovedeckého poznania a súvisiaceho technologického progresu môžeme pozorovať na pozadí konkrétnych fenoménov právnej praxe, ako i v kontexte meniacej sa paradigmy povahy a roly práva. Dôvodom je presvedčenie, že exaktná veda dokáže efektívne asistovať

---

¹ Mgr. Miroslava Klečková, Ph.D.; odborná asistentka na Katedre ústavného práva a teórie práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici; e-mail: miroslava.kleckova@umb.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2265-2563>

pri riešení právnych problémov a dilem a môže napomôcť k adekvátnej interpretácii niektorých normatívnych konceptov.

V súčasnosti je výskum v oblasti neurovied taký rýchly, že je takmer nemožné obsiahnuť všetky aspekty, ktorých sa týka. V súvislosti s právom sa najčastejšie orientuje napríklad na vedecké možnosti predikcie antisociálneho správania, návrhy neurobiologických modelov morálky, otázke neinvazívnych, ako aj invazívnych zásahov do ľudského mozgu s cieľom získať informácie o podmieňujúcich faktoroch ľudského konania, či dokonca so zámerom ho priamo ovplyvňovať.

V nasledujúcom texte predstavíme niektoré atribúty dynamicky sa rozvíjajúcej disciplíny, ktorá je výsledkom spolupráce neurovied a práva – *neurolaw*. Vzhľadom na rozsiahlosť tejto problematiky sa obmedzíme len na vymedzenie pojmu *neurolaw*, *neuroprávo* a poukážeme na okruh problémov, ktoré môže riešiť. Osobitne sa sústredíme na popísanie konkrétnych právnych zmien, ktoré priamo súvisia s neurovedeckým výskumom kognitívnych špecifik vyvíjajúceho sa ľudského mozgu, čím poukážeme na pôsobnosť a možnosti praktického dosahu tejto disciplíny.

Neurolaw

Vzájomný prienik spoločných tém a otázok podnietil vznik špecifickej disciplíny známej ako *neurolaw*. Ide o interdisciplinárnu oblasť ľudského poznávania, ktorá sa snaží riešiť právne relevantné otázky prostredníctvom nových metodologických prístupov s využitím moderných technológií. Caruso ju definuje ako vedeckú disciplínu, ktorá zahŕňa spoluprácu neurovedcov, znalcov práva, psychológov a etikov. Jej účel vidí v prepájaní neurovied s právom, umožňujúc tak sformovanie vedeckých základov právneho rozhodovania.² Stephen Schleim konkretizuje význam neuropráva nasledovne: na jednej strane môže byť chápané ako oblasť zaoberajúca sa právnymi reguláciami používania a uplatňovania neurotechnológií, a na strane druhej ako oblasť neurovedeckého skúmania právne relevantných procesov a javov.³

V odpovedi na otázku, kedy sa pojem neuropráva, ak sa odhodláme použiť slovenský ekvivalent, dostáva do širšieho povedomia, sa zvykne uvádzať rok 1991. V tomto roku Sherrod Taylor publikoval text, v ktorom si všíma rastúci trend predkladania špecifického dôkazného materiálu tzv. neuroprávnymi (*neurolawyers*) využívajúcimi znalosti tzv. neuropsychológov (*neuropsychologists*), ktorí posudzovali rôzne formy kognitívnych deficitov ako dôsledkov poškodení mozgu.⁴ Francis Shen ale namietla, že korene tejto disciplíny sú staršie. Je presvedčený, že úzka spolupráca medzi právom a neurovedeckým

² CARUSO, G.: *Neurolaw. Elements in Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press, 2024, s. 2.

³ SCHLEIM, S.: *Real Neurolaw in the Netherlands: The Role of the Developing Brain in the New Adolescent Criminal Law*. In: *Frontiers in Psychology* [online]. 11, 2020, 1762. Dostupné na internete: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2020.01762/full>.

⁴ TAYLOR, J. S. – HARP, J. A. – ELLIOTT, T.: *Neuropsychologists and neurolawyers*. In: *Neuropsychology* [online]. 5, 1991, 293. Dostupné na internete: doi: 10.1037/0894-4105.5.4.293.

skúmaním začala v skutočnosti už v 19. storočí, prípadne ešte skôr.⁵ Konkretizuje štyri vývojové etapy, ktoré podľa neho viedli k sformovaniu neuropráva. Prvá začala podľa Shena na konci 19. storočia, kedy bol iniciovaný interdisciplinárny dialóg medzi právom a medicínou. Druhú etapu definovalo využívanie elektroencefalografických dát pri posudzovaní trestnej zodpovednosti⁶, v tretej etape (60. a 70. roky 20. storočia) bolo príznačné využívanie psychochirurgie a štvrtá etapa začala na konci 80. rokov 20. storočia využívaním neurovedeckých dôkazov pri posudzovaní ujmy na zdraví.⁷

V súvislosti s inštitucionalizáciou neuropráva zohralo dôležitú úlohu založenie organizácie s názvom *International Neuroethics Society* v roku 2006.⁸ Významnou organizáciou, s ktorou je spätý nárast pôsobnosti neuropráva, je aj známa *MacArthur Foundation Research Network on Law and Neuroscience*. Tá v roku 2007 iniciovala kooperáciu medzi uznávanými odborníkmi z oblasti neurovied a práva a zároveň deklarovala záujem o vedecký výskum v troch oblastiach. Prvou oblasťou výskumu malo byť skúmanie duševného stavu všetkých, ktorí sú zainteresovaní v právne relevantnom konaní alebo v samotných rozhodovacích procesoch týkajúcich sa týchto konaní, ako napr. obžalovaní, svedkovia, porotcovia, sudcovia a podobne, pričom mali byť implementované moderné neurovedecké metódy. Druhou oblasťou malo byť skúmanie vzťahu medzi vývinovou úrovňou mozgu a kognitívnymi schopnosťami dospelých. V tretej oblasti záujmu bola stanovená úloha nájsť adekvátne metódy na posúdenie či priamo aplikáciu neurovedeckých poznatkov v právnej praxi.⁹

To, čo má byť cieľom neuropráva, je ale predmetom diskusií. Steven Erikson napríklad identifikuje budúce ambície neuropráva v súvislosti s nasledujúcimi fenoménmi: špecifická interpretácia trestnej zodpovednosti v nadväznosti na poznatky o fungovaní mozgu¹⁰; vývoj metód schopných určiť neurobiologické determinanty porušovania právnych noriem¹¹;

⁵ SHEN, F. X.: The Overlooked History of Neurolaw. In: *Fordham Law Review* [online]. 85, 2016, 667, s. 699. Dostupné na internete: <https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol85/iss2/13/>. Viz aj: CHANDLER, J.: Neurolaw and Neuroethics. In: *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* [online]. 27, 2018, s. 590-598. Dostupné na internete: DOI:10.1017/S0963180118000117.; ERICKSON, S. K.: Blaming the Brain. In: *Minnesota Journal of Law, Science & Technology* [online]. 11, 2010, 27. Dostupné na internete: <https://scholarship.law.umn.edu/mjlst/vol11/iss1/5>.

⁶ Viz napr. CONRAD, E. C.: Electroencephalograph (EEG) as Evidence of Criminal Responsibility. In: *Journal of Criminal Law and Criminology* [online]. 50, 1959, 4, s. 405-414. Dostupné na internete: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4870&context=jclc>.

⁷ SHEN, F. X.: The Overlooked History of Neurolaw. In: *Fordham Law Review* [online]. 85, 2016, 667, s. 698. Dostupné na internete: <https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol85/iss2/13/>.

⁸ IENCA, M.: On Neurorights. In: *Frontiers in Human Neuroscience* [online]. 15, 2021. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3389/fnhum.2021.701258>.

⁹ Viz <https://www.lawneuro.org/mission.php>.

¹⁰ ERICKSON, S. K.: Blaming the Brain. In: *Minnesota Journal of Law, Science & Technology* [online]. 11, 2010, 27, s. 57-65. Dostupné na internete: <https://scholarship.law.umn.edu/mjlst/vol11/iss1/5>.

¹¹ Ibid., s. 65- 73.

spochybnenie konceptu *guilty mind* ako dôsledku deterministickej interpretácie problému slobodnej vôle^{12 13}.

Marcella Iencu poukazuje na skutočnosť, že v neuropráve sa stretávajú etické a právne dilemy podmienené vedeckým progresom v oblasti neurovied. Domnieva sa, že práve preto sa na konci 90. rokov 20. storočia vyprofilovali štyri špecifické okruhy problémov, ktoré súvisia (1) s etickou prípustnosťou kognitívneho vylepšovania pomocou látok s nootropným účinkom, (2) s filozoficko-právnymi implikáciami spochybnenia konceptu slobodnej vôle, (3) s etikou používania zobrazovacích technológií mozgu napríklad pri overovaní svedeckých výpovedí a napokon (4) s validitou a prípustnosťou dôkazov neurovedeckého charakteru v súdnej sieni. Tieto štyri okruhy boli podľa Iencu komplementárne sprevádzané snahou o vymedzenie niektorých normatívnych konceptov v perspektíve poznatkov neurovied, ako aj ich etických a právnych implikácií.¹⁴

Jennifer Chandler reflektuje rozdiely vo vymedzovaní úloh a cieľov neuropráva, ako i nejednoznačnú interpretáciu samotného pojmu. Preto navrhuje špecifickú štruktúru neuropráva a vyprofilovanie troch subdisciplín – *Law of neuroscience, Neuroscience of law, Self-reflexive issues and critical legal studies*.¹⁵ Prvá subdisciplína má riešiť problémy späté s možnosťami práva vo vzťahu k intervenciám do mozgových štruktúr človeka¹⁶, otázky právnych riešení prevencie či následkov poškodenia mozgu (kompenzácie, etc.), ako i právne dilemy týkajúce sa zberu dát súvisiacich s fungovaním mozgu¹⁷. *Neuroscience of law* má riešiť vplyv neurovied na interpretáciu právnych konceptov a inštitútov (zodpovednosť, smrť, spôsobilosť, etc.), ako i vplyv na právnu prax; taktiež má sprostredkovať analýzu procesu rozhodovania subjektov, ktorí sú zainteresovaní do právne relevantných skutočností, ako aj identifikáciu či predikciu právne relevantných duševných stavov a správania. *Self-reflexive issues and critical legal studies* sa majú podľa

¹² Ibid., s. 73-76.

¹³ Stanovisko determinizmu je v tomto prípade potrebné chápať ako odmietnutie predpokladu, že človek disponuje slobodnou vôľou. Toto stanovisko má v oblasti právnej filozofie špecifické dôsledky pre interpretáciu problému viny a zodpovednosti. Viz napr. VAN INWAGEN, P.: The Incompatibility of Free Will and Determinism. In: *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition* [online]. 27, 1975, 3, s. 185-199. Dostupné na internete: <http://www.jstor.org/stable/4318929>.

¹⁴ IENCA, M.: On Neurorights. In: *Frontiers in Human Neuroscience* [online]. 15, 2021. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3389/fnhum.2021.701258>.

¹⁵ CHANDLER, J.: Neurolaw and Neuroethics. In: *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* [online]. 27, 2018, s. 593. Dostupné na internete: DOI:10.1017/S0963180118000117.

¹⁶ Viz napr. FARAH, M. J., ILLES, J., et al.: Neurocognitive enhancement: what can we do and what should we do? In: *Nature Reviews Neuroscience* [online]. 5, 2004, 5, s. 421–425. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1038/nrn1390>; GLANNON, W.: Psychopharmacological enhancement. In: *Neuroethics*, 1, 2008, 1, s. 45–54. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s12152-008-9005-9>; GLANNON, W.: Diminishing and enhancing free will. In: *AJOB Neuroscience* [online]., 2, 2011, 3, s. 15–26. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/21507740.2011.580490>; BUBLITZ, J. C. – MERKEL, R.: Crimes Against Minds: On Mental Manipulations, Harms and a Human Right to Mental Self-Determination. In: *Criminal Law and Philosophy* [online]. 8, 2014, 1, s. 51-77. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s11572-012-9172-y>.

¹⁷ Viz napr. OCHANG, P. – STAHL, B. C. – EKE, D.: The ethical and legal landscape of brain data governance. In: *PloS one* [online]. 17, 2022, 12. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0273473>.

Chandler zaoberať reguláciou právnických profesií a profesijnou etikou, ako aj kritickým hodnotením využívania neurovied v oblasti práva.¹⁸

Vplyv neurovied v rozhodovaní o otázkach zodpovednosti

Vplyv neurovedy v oblasti právnej praxe je pozorovateľný vo viacerých oblastiach. Jednou z nich je i oblasť zaoberajúca sa otázkami adekvátneho posudzovania antisociálneho správania adolescentov, ktoré môže vyústiť do závažnej kriminality. Adolescencia predstavuje tranzitívnu vývojovú etapu medzi detstvom a dospelosťou. Zvykne sa považovať za rizikové obdobie z hľadiska možných prejavov problematickeho správania. V období adolescencie sa napríklad stupňuje potreba akceptácie rovesníkmi, ako aj citlivosť voči stresovým faktorom, ktoré môžu takéto správanie podmieňovať. Zároveň sa prejavuje nestabilita v afektívite i v celkovom prežívaní. Uvažuje sa tiež, že u adolescentov je znížená hranica tolerancie voči frustrácii, ako i schopnosť regulácie vlastného správania.¹⁹ Tieto poznatky, podporované neurovedeckým výskumom, zohrali významnú rolu pri zmene posudzovania kritérií trestnoprávnej zodpovednosti mladistvých.²⁰ V USA sa v tejto súvislosti uvádzajú najmä tri prípady: *Roper v. Simmons*, *Graham v. Florida* a *Miller v. Alabama*. Pri posudzovaní všetkých uvedených prípadov boli použité dôkazné prostriedky neurovedeckého charakteru. Tie manifestovali zrejmú nezrelosť niektorých mozgových štruktúr adolescentov v porovnaní s dospelými. V súvislosti s prípadom *Roper v. Simmons* súd napríklad uviedol, že veda neustále prináša nové dôkazy o zásadných rozdieloch medzi fungovaním mozgu mladistvých a mozgu dospelých. Tie sa prejavujú napríklad v nedostatočnej efektívite kontrolných mechanizmov správania, keďže relevantné mozgové centrá dozrievajú až v období neskorej adolescencie.²¹

Vo všetkých troch prípadoch zohralo pri vytyčení trestu rolu posúdenie nezrelosti obvinených na základe všeobecných poznatkov neurovedy. V roku 2005 rozhodoval Najvyšší súd USA v prípade *Roper v. Simmons* o vine Christophera Simmonsa (17), ktorý bol odsúdený za vraždu. Na základe argumentu, že nedosiahol mentálnu zrelosť dospelého človeka, a teda nemôže niesť ani plnú zodpovednosť, bol napokon odsúdený na trest doživotia bez možnosti podmieneného prepustenia, hoci pred rokom 2005 by mohol byť za spáchanie tak závažného činu odsúdený na trest smrti.²² Najvyšší súd USA

¹⁸ CHANDLER, J.: Neurolaw and Neuroethics. In: Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics [online]. 27, 2018, s. 593-594. Dostupné na internete: DOI:10.1017/S0963180118000117.

¹⁹ Viz napr. CASEY, B. J. et al.: The adolescent brain. In: Ann N Y Acad Sci. [online]. 1124, 2008, s. 111-126. Dostupné na internete: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2475802/pdf/nihms56148.pdf>.

²⁰ Viz napr. STEINBERG, L.: The influence of neuroscience on US Supreme Court decisions about adolescents' criminal culpability. In: Nat Rev Neurosci [online]. 14, 2013, s. 513–518. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1038/nrn3509>.

²¹ MARONEY, T. A. Maroney, Adolescent Brain Science after *Graham v. Florida*. In: Notre Dame L. Rev [online]. 86, 2013, s. 766. Dostupné na internete: <http://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol86/iss2/6>; viz aj *Roper v. Simmons*, 543 U.S. 551 (2005). Dostupné na internete: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/543/551/#tab-opinion-1961712>.

²² Laurence Steinberg uvádza, že pred rokom 2005 niektoré štáty USA udeľovali trest smrti aj v prípade 16 a 17-ročných odsúdených (STEINBERG, L.: The influence of neuroscience on US Supreme Court decisions about adolescents' criminal culpability. In: Nat Rev Neurosci [online]. 14, 2013, s. 513.).

zároveň rozhodol, že trest smrti pre mladistvých páchatel'ov pod 18 rokov je neprijateľný (protiústavný) a porušuje ôsmy dodatok Ústavy USA, ktorý zakazuje kruté a neobvyklé tresty.²³ V tomto prípade bolo odborné neurovedecké stanovisko prezentované len ústne a súd namiesto konkrétnych dôkazov zdôraznil pri svojom rozhodovaní všeobecne známe behaviorálne odlišnosti medzi mladistvými a dospelými.²⁴

Prípád *Graham v. Florida* (2010) sa zaoberal otázkou, či je v súlade s Ústavou USA možné uložiť doživotný trest bez možnosti podmieneného prepustenia mladistvým páchatel'om aj za iné vážne trestné činy, ako za vraždu. Terence Graham bol odsúdený za ozbrojené lúpeže vo veku 16 rokov a dostal doživotný trest bez možnosti podmieneného prepustenia. Najvyšší súd USA vo svojom rozhodnutí ale opäť argumentoval, že mozgy mladistvých nie sú plne vyvinuté, čo ovplyvňuje ich schopnosť robiť informované rozhodnutia a chápať následky svojich činov. Zároveň zdôraznil, že mladiství sú náchyľnejší k impulzívnemu správaniu a riskantným činom, čo znamená, že ich správanie nie je vždy odrazom ich charakteru, ale skôr fázy ich vývoja. Súd tiež vyjadril stanovisko, že mladí ľudia majú potenciál na rehabilitáciu a zmenu, a preto by mali mať možnosť podmieneného prepustenia.²⁵

Posledný z uvádzaných príkladov sa týka prípadu *Miller v. Alabama* (2012). Najvyšší súd USA sa v tomto prípade zaoberal otázkou, či je možné uložiť trest doživotia bez možnosti podmieneného prepustenia mladistvým páchatel'om.²⁶ Obžalovaný, Evan Miller, bol vo veku 14 rokov odsúdený za vraždu a dostal doživotný trest bez možnosti podmieneného prepustenia. Najvyšší súd USA ale vo svojom stanovisku uviedol, že takéto tresty sú protiústavné. Pri rozhodovaní zohľadnil niekoľko neurovedeckých faktov, ktoré poukazovali na skutočnosť, že nezrelosť ich mozgových štruktúr ovplyvňuje prejavy a dôsledky ich rozhodovania, impulzívnosti a schopnosti chápať následky svojich činov. Špecificky odkazoval na *amicus curiae* vypracovaný na základe stanovísk niektorých organizácií (*American Psychological Association, the American Psychiatric Association, the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, etc.*)²⁷, ktoré poukazovali na závery neurovedeckého výskumu o špecifikách kognitívneho vývoja adolescentov a potrebu prihliadať na tieto závery pri vyvodzovaní trestnoprávnej zodpovednosti mladistvých²⁸

²³ *Roper v. Simmons*, 543 U.S. 551 (2005). Dostupné na internete: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/543/551/#tab-opinion-1961712>.

²⁴ STEINBERG, L.: The influence of neuroscience on US Supreme Court decisions about adolescents' criminal culpability. In: *Nat Rev Neurosci* [online]. 14, 2013, s.513.; Viz aj: *Roper v. Simmons*, 543 U.S. 551 (2005).

²⁵ *Graham v. Florida*, 560 U.S. 48 (2010). Dostupné na internete: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/560/48/>.

²⁶ *Miller v. Alabama*, 567 U.S. 460 (2012). Dostupné na internete: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/567/10-9646/case.pdf>.

²⁷ *Miller v. Alabama and Jackson v. Hobbs* [Docket No. 10-9646, 10-9647]. Brief for the American Psychological Association, American Psychiatric Association, and National Association of Social Workers as Amici Curiae in Support Of Petitioners. Dostupné na internete: <https://www.apa.org/about/offices/ogc/amicus/miller-hobbs.pdf>.

²⁸ STEINBERG, L.: The influence of neuroscience on US Supreme Court decisions about adolescents' criminal culpability. In: *Nat Rev Neurosci* [online]. 14, 2013, s.513.

V súvislosti s uvedenými prípadmi zohrala neuroveda zásadnú úlohu. Priniesla argumenty, že je možné poukázať na špecifické neurobiologické koreláty riskantného správania, či obmedzenej schopnosti odhadnúť následky vlastných činov. Tieto argumenty boli kľúčové v diskusii o alternatívnom trestaní mladistvých, preferujúc rehabilitáciu namiesto uplatňovania najprisnejších trestov.^{29 30}

V súlade s uvedenými tendenciami implementácie neurovedeckých zistení do oblasti práva došlo aj k inštitucionálnym zmenám.³¹ V Kalifornii, San Franciscu, bol v roku 2015 zriadený špeciálny súd s názvom *Young Adult Court* (YAC), ktorý posudzuje trestné činy ľudí vo veku od 18 do 24 rokov. YAC bol zriadený za účelom osobitného prístupu k odsúdeným, u ktorých je vysoký predpoklad recidivizmu, a ktorí majú špecifické „kriminogénne potreby“.³² Tento súd vo svojich rozhodnutiach zároveň zohľadňuje osobitosti podmieňujúce resocializačný proces tejto vekovej skupiny. Iniciatíva smerujúca k založeniu YAC vychádzala z predpokladu, že tradičný súdny systém USA nebol navrhnutý tak, aby riešil prípady týkajúce sa mladých ľudí odlišujúcich sa od dospelých vo svojom vývoji, zručnostiach a potrebách. Z tohto dôvodu sa ozývajú hlasy, že je nutné zohľadniť empirické dáta, ktoré poukazujú na skutočnosť, že regulačné schopnosti kognitívnych, sociálnych a emocionálnych procesov a s nimi prepojené časti mozgu dozrievajú až do obdobia rannej dospelosti a neskôr. Tento fakt by mal byť významným determinantom súdnej praxe vo vzťahu k mladým ľuďom, pričom odlišnosti v prístupe by mali reflektovať závery modernej vedy týkajúce sa špecifik vývinových fáz adolescencie a dospelosti.³³

Záver

Dôležitosť modernej vedy pri formulovaní adekvátneho prístupu k špecifickým problémom sa zdá byť nepopierateľná. Napriek tomu sa ozývajú varovné hlasy, aby sme nepodľahli „neurovedeckej ilúzii“. Túto obavu vznáša aj popredný odborník v oblasti neuropráva, Stephen Morse. Preceňovanie možností neurovedy v oblasti práva hodnotí

²⁹ CASEY, B. J. et al.: How Should Justice Policy Treat Young Offenders?: A Knowledge Brief of the MacArthur Foundation Research Network on Law and Neuroscience. In: Vanderbilt Law Research Paper [online]. 17, 2017, 9. Dostupné na internete: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2746&context=faculty_scholarship.

³⁰ Podobný trend využívania neurovedeckých poznatkov je možné pozorovať aj v iných krajinách. Viz napr. SCHLEIM, S. Real Neurolaw in the Netherlands: The Role of the Developing Brain in the New Adolescent Criminal Law. In: Front. Psychol [online]. 11, 2020, 1762. Dostupné na internete: doi: 10.3389/fpsyg.2020.01762.; SAPTAMA, D. A. et al.: Neurolaw And Child Age Limit in Criminal Responsibility. In: EQUALEGUM International Law Journal [online]. 2024, s. 65-73. Dostupné na internete: <https://syntificpublisher.com/index.php/equalegum/article/view/69>.

³¹ COHEN, A. O. – CASEY, B. J.: Rewiring juvenile justice: the intersection of developmental neuroscience and legal policy. In: Trends in Cognitive Sciences [online]. 18, 2014, 2, s. 63-65. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1016/j.tics.2013.11.002>.

³² Young Adult Justice 2022: A Nationwide Inventory of Policy and Practice [online]. National League of Cities, 2022. Dostupné na internete: <https://sf.courts.ca.gov/system/files/general/young-adult-justice-national-scan-report-corrected-copy.pdf>.

³³ CASEY, B. J. et al.: Healthy Development as a Human Right: Insights from Developmental Neuroscience for Youth Justice. In: The Annual Review of Law and Social Science [online]. 16, 2020, s. 9.16. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-101317-031101>.

ako prejav tzv. *Brain Overclaim Syndrome*.³⁴ Argumentuje, že aj keby sme vďaka neurovedeckému poznaniu dokázali porozumieť komplexným mentálnym stavom a procesom, neznamená to, že dokážeme z týchto poznatkov adekvátne vymedziť napríklad spoločensky akceptovateľný model zodpovednosti. Jeho praktické pochybnosti sa teda týkajú možnosti vedy správne interpretovať zložité procesy ľudskej mysle a odvodiť z nich normatívne závery. K tomuto riziku sa samozrejme pridáva i problém interpretačnej presnosti, ktorá v prípade aplikácie v oblasti právnej praxe môže predstavovať závažný problém.³⁵

V neposlednom rade je tu ešte otázka možného zneužitia neurovedeckých dát za účelom zvýšenia úrovne konformity či priamo kontroly obyvateľstva. Z tohto dôvodu je ďalší výskum v oblasti neuropráva determinovaný snahou vymedziť pravidlá používania neurovedeckých technológií a zberu údajov.³⁶

Zdá sa teda, že interdisciplinárne prepojenie práva a modernej vedy predostiera nielen široké spektrum otázok zaujímavých v oblasti vedy a výskumu, ale aj značné množstvo nových praktických výziev a problémov, ktorých riešenie bude vyžadovať okrem spolupráce viacerých vedeckých oblastí aj dôslednú právnu a etickú reflexiu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Literatúra:

BUBLITZ, J. C. – MERKEL, R.: Crimes Against Minds: On Mental Manipulations, Harms and a Human Right to Mental Self-Determination. In: *Criminal Law and Philosophy* [online]. 8, 2014, 1, s. 51-77. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s11572-012-9172-y>.

CARUSO, G.: *Neurolaw. Elements in Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press, 2024. 88 s. ISBN 978-1009271158.

CASEY, B. J. et al.: Healthy Development as a Human Right: Insights from Developmental Neuroscience for Youth Justice. In: *The Annual Review of Law and Social Science* [online]. 16, 2020, s. 9.1–9.20. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-101317-031101>.

CASEY, B. J. et al.: How Should Justice Policy Treat Young Offenders?: A Knowledge Brief of the MacArthur Foundation Research Network on Law and Neuroscience. In: *Vanderbilt*

³⁴ MORSE, S.: Brain Overclaim Syndrome and Criminal Responsibility: A Diagnostic Note. In: *All Faculty Scholarship* [online]. 117, 2006. Dostupné na internete: https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/117.

³⁵ SINHA, C.: Interpreting Neuroscientific Evidence in the Legal Domain: Do the Stereotypes Come In? In: *Integr. psych. behav.* [online]. 58, 2024, s. 946–962. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s12124-024-09847-7>.

³⁶ Viz napr. JWA, A. S. – POLDRACK, R., A.: Addressing privacy risk in neuroscience data: from data protection to harm prevention In: *Journal of Law and the Biosciences* [online]. 9, 2022, 2. Dostupné na internete: lsac025, <https://doi.org/10.1093/jlb/lsac025>.

Law Research Paper [online]. 17, 2017, 9. Dostupné na internete: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2746&context=faculty_scholarship.

CASEY, B. J. et al.: The adolescent brain. In: *Ann N Y Acad Sci.* [online]. 1124, 2008, s. 111-126. Dostupné na internete: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2475802/pdf/nihms56148.pdf>.

COHEN, A. O. – CASEY, B. J.: Rewiring juvenile justice: the intersection of developmental neuroscience and legal policy. In: *Trends in Cognitive Sciences* [online]. 18, 2014, 2, s. 63-65. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1016/j.tics.2013.11.002>.

CONRAD, E. C.: Electroencephalograph (EEG) as Evidence of Criminal Responsibility. In: *Journal of Criminal Law and Criminology* [online]. 50, 1959, 4, s. 405-414. Dostupné na internete: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4870&context=jclc>.

ERICKSON, S. K.: Blaming the Brain. In: *Minnesota Journal of Law, Science & Technology* [online]. 11, 2010, 27. Dostupné na internete: <https://scholarship.law.umn.edu/mjlst/vol11/iss1/5>.

FARAH, M. J., ILLES, J., et al.: Neurocognitive enhancement: what can we do and what should we do? In: *Nature Reviews Neuroscience* [online]. 5, 2004, 5, s. 421–425. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1038/nrn1390>.

GLANNON, W.: Diminishing and enhancing free will. In: *AJOB Neuroscience* [online]., 2, 2011, 3, s. 15–26. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/21507740.2011.580490>.

GLANNON, W.: Psychopharmacological enhancement. In: *Neuroethics*, 1, 2008, 1, s. 45–54. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s12152-008-9005-9>.

CHANDLER, J.: Neurolaw and Neuroethics. In: *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* [online]. 27, 2018, s. 590-598. Dostupné na internete: DOI:10.1017/S0963180118000117.

IENCA, M.: On Neurorights. In: *Frontiers in Human Neuroscience* [online]. 15, 2021. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3389/fnhum.2021.701258>.

JWA, A. S. – POLDRACK, R., A.: Addressing privacy risk in neuroscience data: from data protection to harm prevention In: *Journal of Law and the Biosciences* [online]. 9, 2022, 2. Dostupné na internete: [lsac025, https://doi.org/10.1093/jlb/ljac025](https://doi.org/10.1093/jlb/ljac025).

MARONEY, T. A. Maroney, Adolescent Brain Science after *Graham v. Florida*. In: *Notre Dame L. Rev* [online]. 86, 2013, s. 765-793. Dostupné na internete: <http://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol86/iss2/6>.

MORSE, S.: Brain Overclaim Syndrome and Criminal Responsibility: A Diagnostic Note. In: *All Faculty Scholarship* [online]. 117, 2006. Dostupné na internete: https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/117.

OCHANG, P. – STAHL, B. C. – EKE, D.: The ethical and legal landscape of brain data governance. In: PloS one [online]. 17, 2022, 12. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0273473>.

SAPTAMA, D. A. et al.: Neurolaw And Child Age Limit in Criminal Responsibility. In: EQUALEGUM International Law Journal [online]. 2024, s. 65-73. Dostupné na internete: <https://syntificpublisher.com/index.php/equalegum/article/view/69>.

SHEN, F. X.: The Overlooked History of Neurolaw. In: Fordham Law Review [online]. 85, 2016, 667. Dostupné na internete: <https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol85/iss2/13/>.

SCHLEIM, S. Real Neurolaw in the Netherlands: The Role of the Developing Brain in the New Adolescent Criminal Law. In: Front. Psychol [online]. 11, 2020, 1762. Dostupné na internete: doi: 10.3389/fpsyg.2020.01762.

SCHLEIM, S.: Real Neurolaw in the Netherlands: The Role of the Developing Brain in the New Adolescent Criminal Law. In: Frontiers in Psychology [online]. 11, 2020, 1762. Dostupné na internete: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2020.01762/full>.

SINHA, C.: Interpreting Neuroscientific Evidence in the Legal Domain: Do the Stereotypes Come In? In: Integr. psych. behav. [online]. 58, 2024, s. 946–962. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s12124-024-09847-7>.

STEINBERG, L.: The influence of neuroscience on US Supreme Court decisions about adolescents' criminal culpability. In: Nat Rev Neurosci [online]. 14, 2013, s. 513–518. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1038/nrn3509>.

TAYLOR, J. S. – HARP, J. A. – ELLIOTT, T.: Neuropsychologists and neurolawyers. In: Neuropsychology [online]. 5, 1991, 293. Dostupné na internete: doi: 10.1037/0894-4105.5.4.293.

VAN INWAGEN, P.: The Incompatibility of Free Will and Determinism. In: Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition [online]. 27, 1975, 3, s. 185-199. Dostupné na internete: <http://www.jstor.org/stable/4318929>.

Súdne rozhodnutia:

Graham v. Florida, 560 U.S. 48 (2010). Dostupné na internete: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/560/48/>.

Miller v. Alabama and Jackson v. Hobbs [Docket No. 10-9646, 10-9647]. Brief for the American Psychological Association, American Psychiatric Association, and National Association of Social Workers as Amici Curiae in Support Of Petitioners. Dostupné na internete: <https://www.apa.org/about/offices/ogc/amicus/miller-hobbs.pdf>

Miller v. Alabama, 567 U.S. 460 (2012). Dostupné na internete: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/567/10-9646/case.pdf>.

Roper v. Simmons, 543 U.S. 551 (2005). Dostupné na internete: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/543/551/#tab-opinion-1961712>.

Young Adult Justice 2022: A Nationwide Inventory of Policy and Practice [online]. National League of Cities, 2022. Dostupné na internete: <https://sf.courts.ca.gov/system/files/general/young-adult-justice-national-scan-report-corrected-copy.pdf>.

RÉTORIKA A ARGUMENTÁCIA V PRÁVE

THE RHETORICS AND ARGUMENTATION IN LAW

Michael Krajňák¹

Abstrakt

Príspevok je zameraný na vymedzenie rétoriky a argumentácie v práve v podobe jednotlivých prístupov, vrátane historického vymedzenia až po súčasnosť. Predmetom príspevku je tiež vymedzenie eristickej rétoriky a argumentácie ako jednej z formy argumentácie a skúmanie jej vhodnosti a efektívnosti v praxi. Hlavným cieľom príspevku je priblížiť uvedenú problematiku a poukázať na rétoriku a argumentáciu ako dôležitú a esenciálnu súčasť úspechu advokátov, prokurátorov, sudcov, notárov či exekútorov.

Kľúčové slova

Rétorika. Argument. Eristická argumentácia. Logický výklad.

Abstract

The paper focuses on the definition of rhetoric and argumentation in law in the form of individual approaches, including historical definition up to the present. The subject of paper is the definition of eristic rhetorics and argumentation as one of the form of argumentation and the examination of its suitability and effectiveness in practise. The main goal of the paper is to approach the mentioned issue and point to rhetorics and argumentation as an important and essential part of the success of the lawyers.

Key words

Rhetorics. Argument. Eristic argumentation. Logical interpretation.

Úvod

Rétorika a argumentácia, ktoré sa možno zdajú na pohľad ako dva pojmy majúce s právom minimálne spoločného, no v skutku ide o dva veľmi dôležité pojmy z hľadiska nielen tvorby práva, ale aj jeho uplatnení v praxi. Príspevok tvorí vymedzenie pojmu rétorika a argumentácia, vymedzenie pojmu eristická argumentácia, vymedzenie jednotlivých úskokov A. Schopenhauera a sumarizácia tvrdení a faktov, ktoré si postupne v príspevku rozoberieme.

---

¹ Bc. Michael Krajňák; Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, študent.

Determinácia pojmu rétorika

Pojem rétorika je známy už zo starodávnych čias, pričom za kolísku rétoriky je považované Grécko, kde rétori v tomto čase boli skutočnými majstrami slova. Medzi najväčších rétorov boli považovaní rôzni významní rečníci, ktorým sa dnes hovorí sofisti, a to napríklad Protagoras z Abdéry, ktorý relativizoval a subjektivizoval zmyslové vnímanie, kde o každej veci je možno vysloviť dve protikladné výpovede, v ktorých ani v jednej obsahom nie je pravda. Ďalším významný gréckym rétorom bol Sokrates, ktorého myšlienky ostali zachované vďaka jeho žiakom. Sokrates šíril ideu, kde sa rečník musí držať pravdy a musí presadzovať etické merítka v rétorike. Dôležité je v historickom kontexte poznamenať, vzhľadom na predošlý fakt, že Sokrates bol nezanedbateľným spôsobom odporca sofistov, ktorí presadzovali názor relativizácie pravdy. Medzi jeho najväčšie dielo v oblasti rétoriky je nepopierateľne metóda systematického vedenia rozhovoru, pri ktorom stratégia Sokratových otázok nedávala partnerovi možnosť stať sa rovnocenným účastníkom dialógu, ale smerovala ho k vopred vymedzenému cieľu, môžeme hovoriť o určitom poznaní. Ďalším prínosom vo svete rétoriky bol Aristoteles, polyhistor, ktorý predstavuje dovŕšenie antického rétorického systému v podobe 3 kníh o rétorike. Aristoteles definuje rétoriku ako „*schopnosť zistiť predpokladanú správnu stránku každej veci*“² alebo ešte aj „*umenie, schopné v každom danom prípade vystihnúť, čo je presvedčivé.*“³ Aristoteles okrem definovania rétoriky vyzdvihuje a diferencuje dokazovacie prostriedky ako aspekty presvedčania v rétorike, a to prostriedky umelé a prirodzené. Prirodzené prostriedky chápe ako prostriedky vopred dané (napr. svedkovia, priznania pri vyšetrovaní, listiny a pod.). Umelé prostriedky sú prostriedky, ktoré si musíme vytvárať sami podľa pravidiel rétoriky, teda prirodzené prostriedky musíme len používať, umelé prostriedky musíme vytvárať.⁴ V rámci krátkeho historicko-rétorického exkurzu sa s odkazom na vyššie uvedené môže vymedziť a doplniť pojem rétorika v chápaní modernom a dnešnom. Rétorika sa v dnešnom ponímaní chápe v troch významoch:

- Rétorika ako náuka o rečníctve, prípadne ak použijeme extenzívnejší výklad, tak je to veda o spôsobe verbálnej komunikácie. V tomto význame rozumieme rétorikou teóriu správne usporiadaného slovného prejavu, teda ako by mal správny slovný prejav vyzeráť a akými princípmi, zásadami a taktikami by sa mal riadiť.
- Termín rétorika sa ďalej používa ako označenie rečníckeho umenia, ako vyjadrenie zručnosti pôsobivo formulovať svoje myšlienky a získavať tým poslucháča na svoju stranu. Máme teda na mysli praktické uplatňovanie rečníckych poučiek, zásad, postupov a pod. v slovných prejavoch, teda praktický rečnícky výkon. V tomto význame termín rétorika zodpovedá významu slovenského termínu rečníctvo, rečnícka zručnosť, alebo vyjadruje ho i pojem rétorstvo.

² ARISTOTELES: Rétorika. Martin: Thetis, 2009. s. 31.

³ Tamtiež, s. 31.

⁴ Tamtiež, s. 31.

- Termín rétorika sa používa aj v zmysle hanlivom, a to jednak v zmysle jednostranne účelovo zameraného, formou možno aj pekného, ale obsahovo skresľujúceho alebo prázdneho slovného prejavu v zmysle nefunkčného užívania rečníckych obrátov a prostriedkov neprimeraným téme, o ktorej sa pojednáva (napr. vystúpenie populistického politika, advokáta alebo demagóga, ktorý majstrovským rečníckym výkonom plným poloprávd, apelom na city, predsudkov, falošnou argumentáciou a prípadne aj klamstvom zneužíva neinformovanosť alebo ľahkú manipulovateľnosť poslucháčov a touto rétorikou ich strháva na svoju stranu).⁵

V zmysle úsudku obsahu pojmu rétoriky môžeme zhodnotiť, že rétorika je veľmi rozsiahly pojem a zdá sa byť náležitou súčasťou úspechu každej právnickej profesie v praxi. Rétorikou možno, ako bolo už uvedené, označiť umenie byť charizmaticky presvedčivým svojim rečníckym umením. Otázka znie, či akékoľvek formy a prostriedky rétoriky majú význam v správnej a dobre formulovanej diskusii. V nasledujúcej časti rozoberieme subsumovaný pojem **argument** ako súčasť použitia rétoriky v právnej praxi a či sa tento pojem z hľadiska práva môže použiť v akejkoľvek forme.

Determinácia pojmu argument

K dosiahnutiu správnej definície a ponímaniu pojmu argument, ako uvádza právna doktrína, je nutné argumenty rozdeliť do dvoch skupín, a to argumenty *ad rem* a argumenty *ad hominem*⁶. Zatiaľ čo prvá skupina bude pojednávať o samotnom predmete sporu či rokovania, druhá skupina sa zameriava priamo na ľudí, ktorí sú do sporu alebo rokovania nejakým spôsobom vtiahnutí. Pri argumentoch *ad rem* sa právnik zaoberá o skutočnosť, či sa stalo, alebo nestalo, a to prostredníctvom „jednotlivých metód dokazovania (napr. obhliadka, listina, a pod.).“⁷ Pri tomto type argumentu právnik využíva jednotlivé metódy interpretácie právneho textu (s výnimkou doktrinálneho výkladu), ktorých konkrétny význam nám približuje štúdia teórie práva. Vedci z oblasti teórie práva nám potvrdzujú existencie konkrétnych typov kritérií rozdeľovania interpretácie právneho textu (právnych noriem), avšak pre našu štúdiu bude vhodné aspoň marginálne oboznámiť s výkladom logickým, postavenom na jednotlivých argumentoch, ktoré sú ústredným pojmom vedeckého článku. Konkrétne sú to:

- *Argumentum a contrario* (dôkaz o opaku) – vychádza zo zásad výrokovej logiky. Ako príklad si môžeme uviesť dikciu § 119 ods. 1 zákona č. 40/1964 Z.z. v znení neskorších predpisov (Občiansky zákonník), podľa ktorého sa veci rozdeľujú na hnutelné a nehnuteľné, pričom podľa § 119 ods. 2 tohto zákona sa nehnuteľnosť definuje ako vec spojená s pozemkom pevným základom. Tu vzniká situácia, podľa

⁵ URBANOVÁ, M.; VEČEŘA, M., a kol.: Rétorika nejen pro právníky. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 15-16.

⁶ MRVA, M.; TURČAN, M.: Interpretácia a argumentácia v práve. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 152.

⁷ Tamtiež, s. 152.

ktorej platí, že ak vec nespĺňa kritéria uvedené v odseku 2, ide o hnutelnú vec (napr. premiestniteľná plechová garáž, voľne stojaca na pozemku)

- *Argumentum per eliminationem* (dôkaz vylúčením) – tento typ možno použiť, ak právna norma obsahuje taxatívny výpočet prípadov v nej uvedených. Ako príklad uvedieme všeobecne známu skutočnosť, podľa ktorej zákon č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov (Trestný zákon) obsahuje taxatívny výpočet trestov, čo znamená, že trest, ktorý nie je uvedený v tomto zákone byť uložený nemôže.
- *Argumentum a minori ad maius* (dôkaz od menšieho k väčšiemu) – tento dôkaz hovorí, že ak právna norma zakazuje a sankcionuje nebezpečné konanie, bude tiež zakazovať a sankcionovať rovnako nebezpečné konanie.
- *Argumentum a maiori ad minus* (dôkaz od väčšieho k menšiemu) – znamená to, že vzhľadom na postavenie osôb v rámci právnych vzťahov s vyššou mierou právnej ochrany sa bude povinnosť vzťahovať aj na osoby s menšou mierou právnej ochrany. Príkladom je povinnosť vlastníka niečo strpieť podľa § 127 Občianskeho zákonníka sa bude vzťahovať aj na držiteľa.
- *Argumentum a similibus* (dôkaz o podobnom) – napríklad v zmysle § 284 ods. 1 písm. a) zákonným predpokladom skutkovej podstaty trestného činu všeobecného ohrozenia je spôsobenie všeobecného ohrozenia tým, že páchatel „spôsobí požiar alebo povodeň alebo poruchu, či haváriu prostriedku hromadnej prepravy alebo škodlivý účinok výbušnín, plynu, elektriny, rádioaktivity...“⁸

Môžeme konštatovať, že argument ako dôkaz môže predstavovať okrem samotného prostriedku na vedenie správnej diskusie aj dôležitý aspekt pri interpretácii právnych noriem a na účely rozlišovania jednotlivých kritérií a skupín argumentu predstavuje kategóriu **právnych argumentov**.

Eristická argumentácia

Okrem uvedenia argumentu ako cesty k interpretovaniu právnej normy sa budeme venovať vymedzeniu argumentu ako ceste k presvedčeniu v každom prípade a za každých okolností, ktoré spadajú pod tzv. **eristickú argumentáciu**. Eristická argumentácia predstavuje formu argumentácie, ktorá je založená na „úskokoch“, ktorými sa skutková alebo právna stránka veci znejasní, resp. prekrúti, je to určitý typ presvedčovania, kde sa používajú zároveň s racionálnymi spôsobmi argumentácie aj spôsoby emocionálne, ktoré majú za úlohu presvedčiť za každú cenu.⁹ Za eristický prístup môžeme označiť aj „*snahu právnikovi vložiť svojmu protivníkovi do úst takú interpretáciu právneho textu, ktorú v skutočnosti nevyriekol, či snahu naviesť ho, aby ju nejako vyriekol*“.¹⁰ Otázka znie, čo

⁸ JÚDA, V.: *Téoria práva*, 2. doplnené a podstatne prepracované vydanie. Banská Bystrica: Belianum, 2020, s. 175-176.

⁹ URBANOVÁ, M.; VEČEŘA, M., a kol.: *Rétorika nejen pro právníky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 129.

¹⁰ MRVA, M.; TURČAN, M.: *Interpretácia a argumentácia v práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 153.

robiť v prípade ak sa právnik stretne s takouto formou argumentácie, a či by teoreticky aj samotný právnik takúto argumentáciu použiť mohol. Odpoveď môžeme nájsť v diele od významného nemeckého filozofa Arthura Schopenhauera, ktorý vo svojom diele *Umenie dostať v každej debate za pravdu* rozpracováva jednotlivé úskoky, prostredníctvom ktorých sa právnik dokáže úspešne hýbať v eristickej dialektike, rétorike či argumentácií. V rámci našej štúdie vyberieme najdôležitejšie úskoky, ktoré sú dané nasledovne:

1. Úskok – **rozšírenie** – „*Tvrdenie odporcu sa rozšíri cez jeho prirodzené hranice...*“¹¹, na účely pochopenia si uvedieme modelový príklad:

A: „Včera sa konal futbalový zápas medzi FC Barcelona a Paris Saint Germain. Z hry Barcelony som bol taký dojatý, že si myslím, že majú tento rok najlepší futbalový klub v štáte.“

B: „Naozaj? Za tento rok predvádza Paris Saint Germain lepšiu hru a koniec koncov má štatisticky aj lepšie výsledky.“ – protivník sa snaží rozšíriť tvrdenie, kde hovorí, že futbalový klub Paris Saint Germain má lepšie výsledky a má lepšiu hru napriek tomu, že to odporuje našej téze, kde sme tvrdili, že Barcelona má najlepší klub v štáte (Španielsko) a súčasťou Španielska nie je Paríž. Ubránime sa nasledovne:

A: „Ja som povedal najlepší klub v štáte, nie najlepší klub na svete. Vieš veľmi dobre, že Paríž nie je súčasťou Španielska.“

2. Úskok – **využitie homonymie** – „*Použije sa homonymia, aby sa vyslovené tvrdenie rozšírili aj na to, čo okrem spoločného názvu má len málo alebo vôbec nič spoločného s vecou, o ktorej sa pojednáva.*“¹² Pod pojmom homonymia rozumieme dve rovnaké slová, ale odlišného významu (napr. jazyk ako súčasť ľudského tela a jazyk ako typ reči, ktorou sa rozpráva na danom území – anglický jazyk, nemecký jazyk a pod.). Protivník teda môže zneužiť skutočnosť, že naše slovo má viacero odlišných významov. Napríklad:

A: „Tvrдите, že posledné slova do telefónu boli: „Som v podniku.“ Bol teda v onú noc v bare, medzi ľuďmi. Musel ho niekto vidieť.“

B: „Ale ja som hovoril o závodnom podniku. Pracujem ako nočný strážnik v továrni X a bol som tam úplne sám. Existujú aj kamerové záznamy.“ – ubránime sa uvedením slova do správneho významu.

3. Úskok – **od relatívneho k absolútnemu** – „*Tvrdenie, ktoré sa vzťahuje k niečomu relatívne, čo vyjadruje relatívnosť, berieme ako keby bolo pojaté jednoducho, prsto,*

¹¹ SCHOPENHAUER, A.: *Umění dostat v každé debatě za pravdu*. Praha: Portál, 2019, s. 27.

¹² Tamtiež,, 30-31 s.

bez výnimky a absolútne.¹³ Môžeme teda hovoriť o situácií, kedy protivník zoberie naše tvrdenie absolútne. Ako príklad si môžeme uviesť:

A: „Naposledy ste hovorili, že ste obvineného videli v čiernom. On bol však v čierno-bielom, nakoľko mal biele šnúrky na topánkach.“ – berme na zreteľ, že osoba, ktorá tvrdí skutočnosť, že páchateľa videla v čiernom, tak ho videla z diaľky. Protivník sa nás snaží zahnať absolútnym tvrdením, no my sa môžeme brániť takto:

B: „Mal som na mysli čiernu farbu ako farbu, ktorá dominovala na jeho oblečení. Je nemožné, aby z takej diaľky sme boli schopní identifikovať farbu šnúrok na jeho topánkach. Taktiež nie je nikde povedané, že som ho videl výlučne v čiernom.“

4. Úskok – **obrat argumentu** – „Brilantným kúskom je *retorsio argumenti* (obrat, prevrátenie argumentu): keď argumenty, ktoré chce protivník použiť pre seba, použijeme lepšie my proti nemu.“¹⁴ Ide o využitie výhody vo význame a obsahu argumentu, ktorý sa protivník chystá proti nám použiť. Ako modelový príklad uvidíme:

A: *Vážený súd, predsa vieme, že je to len dieťa. Musí sa mu ešte čo to odpustiť.* – protivník sa snaží argumentovať nevypelost'ou dieťaťa a zároveň zľahčiť situáciu uvedením faktu, že pokiaľ ide o dieťa, musí sa mu ešte čo to odpustiť. Môžeme využiť obrat a získať prospech tvrdením, že:

B: *Vážený súd, práve preto, že je to dieťa, musí byť potrestané, aby už viac nespadlo pod vplyv zlých návykov.*

5. Úskok – **trvanie na dobre mierenom argumente** – „Ak nejaký argument neočakávané a zvlášť protivníka rozhnevá, musíme na tomto argumente horlivo trvať...“¹⁵ Na tomto argumente trváme nie pre to, aby sme dokázali protivníka rozhnevať, ale práve pre to, lebo možno predpokladať, že sme sa dotkli jeho slabej stránky a keďže je to jeho slabé miesto, možno mu na to miesto dať ešte viacej rán, ako si v skutku myslíme.

6. Úskok – **osobnosť, urážlivosť a hrubosť** – „Ak pozorujeme, že nás protivník predbieha a že svoju pravdu neobhájime, potom buďme osobný, urážlivý a hrubý. Byť osobný spočíva v tom, že prechádzame od predmetu sporu (pretože sme spor prehrali) k protivníkovi a nejak napadneme jeho osobu.“¹⁶ V tomto prípade môžeme konštatovať, že pokiaľ opustíme predmet sporu a zameriame sa na protivníka, stávame sa urážlivými

¹³ Tamtiež, 34 s.

¹⁴ Tamtiež, 55 s.

¹⁵ Tamtiež, 55 s.

¹⁶ Tamtiež, 76 s.

a hrubými. A. Schopenhauer tomu rozumie ako prechod od síl ducha na sily tela alebo na zviera.¹⁷

Práve sme si uviedli 6 hlavných úskokov, ktoré nás učí A. Schopenhauer v jeho diele *Umenie dostať v každej debať za pravdu*. Z uvedeného môžeme mať rôzne pocity, no najmä nám vysvitne myšlienka, či naozaj je vhodné používať takýto druh argumentácie vo svete právnikov. Na jednej strane môžeme zastávať názor, že pokiaľ sa prikloníme k profesionalizácii a karierizmu, advokát, sudca či prokurátor by nemal mať problém takýto spôsob argumentácie aplikovať. Je to spôsob, ktorý mu môže zabezpečiť prospech, určitú slávu v prípade vyhratých sporov a taktiež určitú mieru sebavedomia a skúsenosti. Ďalšou osobitnou kategóriou môže byť samozrejme hranica únosnosti takejto argumentácie na pojednávaniach, myslíme tým skutočnosť, či je daná argumentácia vhodná a v rámci medzi slušnosti. Na strane druhej môžeme polemizovať o vyvolaní určitých negatívnych pocitov v podobe pomsty protistrany. Môže ísť o určitú psychickú poruchu, kedy sa protistrana za naše výroky pri eristickej argumentácií natoľko rozhnevá, že nám bude chcieť ublížiť. Podľa nášho názoru treba rátať aj s takým rizikom. Pri rozhodovaní o použití tejto argumentácie sa človek môže stretnúť s pocitom, že takáto argumentácia nie je v súlade s dobrými mravmi. Ide o prípad, kedy je napr. človek kresťan a v zmysle kresťanského učenia môžeme implicitne skonštruovať záver, že medzi ľuďmi má existovať určitá forma lásky, dobroty a pomáhania si navzájom. Pokiaľ by advokát bol kresťan, môžeme sa domnievať že takýto typ argumentácie by ne zvolil.

Záver

Z dikcie obsahu tohto príspevku môžeme vyvodit' záver, že rétorika je neodmysliteľnou súčasťou vybavenosti právnikov a správny prístup k nej môže každému priniesť určitý úspech v podobe či už vyhratých súdnych sporov, taktiež správneho zistenia skutkového stavu ako aj úspech pri bežnej diskusii medzi ľuďmi. Argumentácia je subsumovaný pojem k rétorike a tvorí určitú formu presvedčania, ktorá pri správnom používaní z teoretického hľadiska pôsobí ako veľmi účinný a efektívny nástroj získania dominancie pri komunikácií. Eristická argumentácia je typ argumentácie, ktorá môže mať veľmi priaznivé účinky, no na druhú stranu môže pôsobiť ako zlý prostriedok prostredníctvom ktorého sa môže človek dostať do zlej verejnej mienky, napríklad že ho ľudia začnú považovať za niekoho hrubého, arogantného, agresívneho a budú sa mu pri každej príležitosti vyhýbať.

¹⁷ Tamtiež, 76 s.

ZOZNAM BIBLOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Literatúra:

ARISTOTELES: Rétorika. Martin: Thetis, 2009, s. 31 ISBN 978-80-970115-1-2.

JÚDA, V.: Téoria práva, 2. doplnené a podstatne prepracované vydanie. Banská Bystrica: Belianum, 2020, s. 175-176 ISBN 978-80-557-1689-3.

MRVA, M.; TURČAN, M.: Interpretácia a argumentácia v práve. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 152-153 ISBN 978-80-8168-390-9.

SCHOPENHAUER, A.: Umění dostat v každé debatě za pravdu. Praha: Portál, 2019, s. 27-76 ISBN 978-80-262-1529-5.

URBANOVÁ, M.; VEČEŘA, M., a kol.: Rétorika nejen pro právniky. Plízeň: Aleš Čeněk, 2020, 15-129 s., ISBN 978-80-7380-809-9.

HIV DIAGNÓZA, KTORÁ JE VÝZVOU PRE PRÁVO

HIV DIAGNOSIS – A CHALLENGE TO THE LAW

Martin Píry, Anna Schneiderová¹

Abstrakt

Článok sa zaoberá analýzou právneho postavenia osôb žijúcich s HIV vo vzťahu k poskytovaniu zdravotnej starostlivosti ako aj v otázke trestného práva. Vychádza z hypotézy nepodmienennej ľudskej dôstojnosti a potreby ochrany ľudských práv. Osobitne otvára tému kriminalizácie ľudí žijúcich s HIV vo vzťahu k proporcionality trestno-právnej úpravy, ktorá by mala byť ultima ratio.

Kľúčové slová

HIV, ľudská dôstojnosť, verejný záujem, ľudské práva, verejné zdravie

Abstract

The article deals with the analysis of the legal status of people living with HIV in relation to the provision of health care as well as in the issue of criminal law. It is based on the hypothesis of unconditional human dignity, and the need to protect human rights. It specifically opens the topic of criminalization of people living with HIV in relation to the proportionality of criminal law, which should be the ultima ratio.

Keywords

HIV, human dignity, public interest, human rights, public health

Introducing the problem

Law and medicine are two branches of human knowledge that very often come into contact with each other. Medicine, as a strictly natural science, must have its reflection in legal regulation, namely in several branches of law. First of all, it is the issue of regulation of administrative law, legal relations of civil and criminal law and their mutual anchoring at the level of constitutional law and fundamental human rights and freedoms. The issue of health is resolved in law both from the perspective of the special relationship between patient and doctor and in the relationship between a person and the public (community) in the issue of public health protection. However, few issues require such a comprehensive

---

¹ JUDr. Martin Píry, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra finančného práva a správneho práva, odborný asistent;
PhDr. Anna Schneiderová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného práva a európskeho práva a právnej komunikácie, odborná asistentka.

solution as the topic of HIV diagnosis and few issues are so underestimated by legal science as the various aspects of this diagnosis. If the law regulates issues that concern other than social science branches, especially natural sciences and technical sciences, it must respect the laws of these scientific disciplines. Special emphasis should be placed on this rule when it comes to the issue of health, when in principle the ideological consequences of lawmaking should give way to the exact knowledge of evidence-based medicine.

The right to health as enshrined in our Constitution as de facto in the basic framework is based on the knowledge of human rights doctrine is both

i) the obligation of the state to protect public health, primarily within the framework of prevention and prophylaxis, and

ii) the right to health care according to *the lege artis* of scientific knowledge of evidence-based medicine under the assumptions of economic and social conditions determined by law. In the conditions of the Slovak Republic, health care is built on the principle of health insurance.

It is appropriate to point out the fact that, similarly to the right to the environment, the right to health is (in general) *a conditio sine qua non* of the right to life.² Without a guarantee of health, it is not possible to talk about a guarantee of the right to life.³ The inability to realize the right to health care can, under certain circumstances, be considered a crime against humanity, as stated in the International Criminal Tribunal in The Hague, established in 1998 by the so-called Rome Statute, which considers extermination to be the deliberate creation of conditions that prevent access to medicine.

The issue of HIV is an issue that still provokes controversial reactions today. Therefore, at the outset, we will name several facts that are extremely important for a legal solution. The first case of an HIV-positive patient was identified in 1959 in the Belgian Congo, the first diagnosis dates back to 1966 in a sixteen-year-old patient who succumbed to this diagnosis in the AIDS stage in 1969. The greatest boom was recorded in the 1980s, when the first legislative storm of regulations, especially criminal law, in this area was also recorded. In 2001, a drug for HIV by Czech scientist Prof. Antonín Holý was approved, which meant that practically no patient diagnosed with HIV would have to reach the AIDS stage (i.e. the final phase that ends with the patient's death). Current knowledge in the field creates a state of undetectability in the patient. This is a state when the viral load is so negligible that not only is it unable to endanger the patient but it is

² The ECtHR in its decision in the case of *Calveli and Ciglio v. Italy* (17 January 2002, No. 32967/96) states that the right to health protection is derived from the right to life.

³ The Supreme Court of the Slovak Republic in the case file no. 5 Sžp 41/2009 of 12 April 2011, among other things, stated: *Given the immediate response of the impact of negative human activities on the environment as a whole, which does not accept either state sovereignty, state borders or normative prohibitions and orders - it is a permanent benefit or a permanent collective interest that must exist without the individual wanting, being able or having to legally express the will associated with its existence, because the existence of the environment will no longer express its will and it is not possible to guarantee the real provision of fundamental human rights and freedoms, including the constitutionally guaranteed right to life.*

also incapable of transmission. Therefore, the equation Undetectable = Untransmittable applies.⁴ It is currently demonstrable that such people are able to survive life in a natural way with a natural cause of death which is in no way related to HIV infection. The second important piece of knowledge is that they are capable of a full life, including sexual and reproductive life.

The second dimension of new knowledge in the field of medicine is the topic of prophylaxis in the form of a drug/substance called PreP, which acts as a full-fledged prevention against HIV infection. This is a drug that, when taken as recommended by a doctor, can most effectively (some studies say it is more effective than a condom) prevent HIV infection.

The third dimension, which should be mentioned in the introduction, is the doctrine of TasP and 90-90-90. Treatment as Prevention is a concept in public health that promotes treatment as a way to prevent and reduce the likelihood of HIV illness, death and transmission from an infected individual to others. Public authorities, including public health authorities in the USA and WHO, have worked towards a public health target of 90-90-90 in line with the TasP concept. The UNAIDS 90-90-90 targets call for 90% of people living with HIV knowing their status, 90% of people living with HIV who know their status being on antiretroviral therapy, and 90% of people living with HIV on antiretroviral therapy achieving viral suppression.⁵

The law must also respond to this scheme of medical knowledge and the goals of public health authorities in the field of innovation of access to HIV-positive people. In addition to the development of science in this area, where today, with treatment, HIV is considered a chronic disease and does not pose a threat to life,⁶ it is necessary to take into account another important fact. The number of people living with HIV is 40,000,000 in 2023⁷. This is a significant group of people, which in each geographical area represents a different composition. For example, in Africa there is a significant number of children and women, while in Europe there are more men. In any case, this is a group of subjects whose lives are more complicated in a number of ways than people without this diagnosis.

The issue of human dignity and discrimination

This is the first of the questions that are most often raised within the context of the topic of HIV. We will base our discussion on the knowledge of Slovak and Czech law and the decisions of the ECHR on this issue. First of all, it is necessary to say that HIV is

---

⁴ U.S CENTERS FOR DISEASE CONTROL AND PREVENTION. Undetectable = Untransmittable (U=U). Online. 2024. Available at: <https://www.cdc.gov/global-hiv-tb/php/our-approach/undetectable-untransmittable.html>. [cit. 2024-11-30].

⁵ UNAIDS. 90-90-90: AN AMBITIOUS TREATMENT TARGET TO HELP END THE AIDS EPIDEMIC. Online. Available at: <https://www.unaids.org/en/resources/909090>. [cit. 2024-11-30].

⁶ DOSEDLA, E.: et al. Reprodukčné a sexuálne práva. Bratislava: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 9788057106494.

⁷ Source: <https://www.unaids.org/en>

not a diagnosis where its carrier would be open to sharing knowledge from their life and related complications, for example in the form of discrimination in the provision of health care.

Providing health care is not a question of evaluating the moral and social aspects of an individual's life. Our legal system is based on the sources of the Judeo-Christian understanding of human dignity, which is based on the very fact of the human being and not on their moral qualities/defects.⁸ John Paul II, a philosopher and Pope of the Roman Catholic Church who specifically studied the topic of the person (personalism of John Paul II) concluded that not only on the basis of religious teaching but also from the experience of humanity from the genocides of the last century, it is necessary to understand every human being as unconditionally valuable and entitled to the protection of their dignity.⁹

Dignity in our law is usually interpreted *argumentum a contrario* in relation to its opposite as inhuman and degrading behaviour.¹⁰

In practice, these may be situations that arise:

- i) by the behaviour of people outside the health system, in politics, public and community or family space,
- ii) by the behaviour of health personnel against existing legal and ethical standards, and
- iii) negative and humiliating behaviour based on legislation and as a consequence of legislation.

HIV is not a medical problem, but it is primarily a diagnosis of fear¹¹. Stigma is a reason for ostracism and often violent crime or hate crimes in our geographical area. In one bachelor's thesis I found a reference to Golfamn (2013) stating that an individual „*who could be accepted quite easily in ordinary social contact, is the bearer of a characteristic feature that can force itself into our attention and cause those of us who meet them to turn away from them and that the claim of their other attributes on us will be ignored. They are the bearer of a stigma, an undesirable difference from what we expected*“. Until recently (Stonganová 1997) it was possible to claim that: „*infectious diseases, which are somehow connected with sexual iniquities, always evoke fear of easy infection and strange fantasies about transmission in non-generic ways in public places... AIDS has revived similar phobias and fears about contracting the disease in the „general public“ version of the disease, that is, among white heterosexuals who do not inject drugs or have sexual relations with drug addicts. Just as syphilis was a disease of those dangerous others*

⁸ SACKS, J.: Důstojnost v rozdílnosti: jak se vyhnout střetu civilizací. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2017. ISBN 978-807-5531-070.

⁹ ROUSSEAU, R.: Human Dignity and the Common Good. ABC-CLIO, 2001. ISBN 9780313075599.

¹⁰ OROSZ, L. - BALOGH, B. - SVÁK, J. et al.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Volume 1. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978 80 571 0380 6.

¹¹ TOMŠEJ, J: Diskriminace HIV pozitivních lidí v kazuistice veřejného ochrany práv. In: Právo na rovné zacházení: Deset let antidiskriminačního zákona. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-850-8.

from whom it could be contracted, AIDS is understood much more than before syphilis as a disease affecting those who are already stigmatized“.

Therefore, even the international professional public includes not only clearly medical problems in the catalogue of questions that need to be solved in the context of HIV, but also questions of a family nature, racism and issues of the global economy.¹² On a global scale, it should be noted that there is a large proportion of HIV-positive patients who reach the AIDS stage not because of refusal of treatment or fear of being tested as it may be in the Russian Federation, the EU or North America (why we will explain later) but because of poverty and lack of health care. Poverty is one of the key reasons for the AIDS epidemic in third world countries.¹³

As already mentioned, HIV stigma in developed countries can hinder people's decision to get tested.¹⁴ This issue cannot be underestimated because for an effective fight against HIV/AIDS, special focus on education and motivation is needed, as well as real factual enabling for everyone to get tested if they consider it a voluntary decision important.

Special attention should be paid to the issue of the position of women who are confronted with HIV both as women, as victims of human trafficking and as mothers who can transmit the infection to their children. The European Court of Human Rights has been confronted with the fate of women in its decision-making on several occasions, especially in the case of asylum applications, when they, as victims of trafficking and HIV+, were not provided with proper health care, which resulted in irreversible damage to their health, including death. For example, on 5 October 2023, the European Court of Human Rights published its judgment in the case of *E. F. v. Greece*, a case of an HIV-positive woman who developed a highly aggressive HIV-related blood cancer that spread to her cervix as a result of the actions and omissions of the authorities. *E. F.* is a torture victim from Cameroon who contracted HIV in her country of origin as a result of rape and was treated with antiretroviral therapy. When she arrived at the Moria camp in December 2019, she was asymptomatic. Despite the authorities knowing that no antiretroviral treatment was available on Lesbos, *E. F.* was forced to remain on the island under a „geographical

---

¹² International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights. Online. In: UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS OFFICE OF THE HIGH COMMISSAR. Available

at: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HIVAIDSGuidelinesen.pdf>. [cit. 2024-11-30].

¹³ For example, the ECtHR's decision in the case of *Amegnigan v. the Netherlands* ((dec.), no. 25629/04, 25 November 2004), where the applicant, who was originally from Togo, was receiving antiretroviral treatment in the Netherlands. The medical evidence suggested that once the treatment was discontinued, he would relapse into an advanced stage of the disease, which, given its incurability, would pose a direct threat to his life. A report on local conditions in Togo indicated that, while treatment was available there, a person without health insurance would have difficulty affording it if his relatives were unable to provide financial support. The application under Article 3 was declared manifestly ill-founded on the grounds that the applicant had not reached the stage of full-blown disease and was not suffering from any HIV-related illness. While accepting the assessment of the applicant's treating specialist that the applicant's state of health would deteriorate if the treatment were discontinued, the Court noted that adequate treatment was in principle available in Togo, albeit at potentially considerable cost.

¹⁴ UNAIDS warns that HIV-related stigma and discrimination is preventing people from accessing HIV services. Online. 2017. Available at: https://www.unaids.org/en/resources/presscentre/pressreleaseandstatementarchive/2017/october/20171002_confronting-discrimination. [cit. 2024-08-20].

restriction“ measure, also known as a „detention policy“. Although her transfer to a hospital in Athens was eventually ordered in March 2020, E. F. remained stranded on Lesbos due to the authorities’ significant and unjustified delay in processing her transfer from the camp.

Behaviour of medical personnel in violation of existing law. In these cases, we can evaluate several factual situations. The first is the refusal to provide health care based on an HIV diagnosis or the provision of it under significantly disadvantageous conditions, especially financial. This situation occurs most often in the provision of dental care. It should be said that the law on the provision of health care recognizes the possibility of refusing to provide care, but only in cases of conscientious objection, which concerns only the topic of abortion and assisted reproduction. These are cases:

- i) when by concluding such an agreement, they would exceed their bearable workload,
- ii) when the personal relationship of the medical professional to the person to whom health care is to be provided, or to their legal representative, does not guarantee an objective assessment of their health condition.

It should be emphasized that medical conclusions indicate that HIV does not provide any contraindication to any medical procedure or care.¹⁵ It should also be noted that the ECtHR understands such a discriminatory and *sine iusta causa* procedure as a serious violation of human rights. The ECtHR in the case of Kozhokorov v. Russia: *„The Court considers, however, that the lack of adequate medical care posed a very serious risk to the applicant’s health and must have caused him considerable mental suffering diminishing his human dignity, which constituted degrading treatment within the meaning of Article 3 of the Convention“*.

Another very serious category of issues is the confidentiality of data processing and the maintenance of medical records. According to our Health Care Provision Act, the content of medical records is confidential. This conclusion is also provided by the ECtHR in its decision in Z. v. Finland. *„Respect for the confidentiality of medical data is a fundamental principle in the legal systems of all Contracting Parties to the Convention. It is important not only to respect the patient’s privacy, but also to maintain their trust in the medical profession and health services in general. Without such protection, those in need of medical assistance may be deterred from disclosing such information of a personal and intimate nature as may be necessary for the provision of appropriate treatment, and even from seeking such assistance, thereby endangering their health and, for example, the case of communicable diseases, the case of the community“* (see Recommendation No. R (89) 14 on *„Ethical issues of HIV infection in the health and social environment“*, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 24 October 1989, in particular the general comments on the confidentiality of medical data in paragraph 165 of the explanatory report).

¹⁵ Snopková, S.: HIV není kontraindikací pro žádný způsob léčby. Online. Available at: <https://www.fnbrno.cz/mu-dr-svatava-snopkova-ph-d-hiv-neni-kontraindikaci-pro-zadny-zpusob-lecby/t6040>. [cit. 2024-09-04].

Finally, there is the third issue, namely the conduct of medical personnel themselves. In the Czech Republic, the Public Defender of Rights dealt with, among other things, a humiliating remark made to an HIV-positive patient. One of the cases was a situation where a nurse reacted, in violation of the principle of human dignity, by an inappropriate remark to an HIV+ patient “that is your problem”. The Public Defender of Rights in case no. 1494/2017/VOP stated that discriminatory harassment must also include undesirable behaviour related to a discriminatory reason, the direct / indirect aim of which is to reduce the dignity of a human person and create an intimidating, hostile and humiliating, humbling or even offensive environment. Regardless of how the sentence may have been intended, the applicant could subjectively feel the reduction of their dignity and human honour and the creation of an objectively qualified unfavourable environment.¹⁶

Discriminatory and humiliating situations arising on the basis of a legal regulation. In our investigation, it is mainly the controversial wording of the Decree of the Ministry of Health of the Slovak Republic No. 585/2008 Coll., which determines the details of the prevention and control of communicable diseases. According to this implementing legal regulation in relation to Act No. 355/2007 Coll. on the Protection and Promotion of Public Health, as amended by later legal regulations, a person with HIV is obliged to inform a doctor before an examination or treatment, upon admission to an institutional facility or a spa care facility, of the fact that he or she is a carrier of a communicable disease. In the public interest, which is undoubtedly the protection of public health, it is possible to limit some rights and determine some obligations. However, to meet this requirement, it is necessary to carry out a proportionality test, which is the conclusion not only of legal science¹⁷ but also of several court decisions. The essence of the principle of proportionality is, among other things, also according to Article 5, point 2 of Recommendation CM/Rec (2007) 7, in the obligation of the public administration executive to influence the rights or interests of private persons only where necessary and only to the extent necessary to achieve the desired goal.¹⁸ The Constitutional Court of the Slovak Republic links the obligation to verify proportionality not only with decision-making power when issuing individual administrative acts but also with normative (legislative) activity, e.g. PL.ÚS 23/06, II. ÚS 152/08.

When evaluating the justification of the obligation to report, it is necessary to give several objections:

- i) The Decree does not distinguish between an infectious state and a state of undetectability.

---

¹⁶ TOMŠEJ, J.: Diskriminace HIV pozitivnych lidi v kazuistike veřejného ochrance práv. In: Právo na rovné zacházení: Deset let antidiskriminačního zákona.. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-850-8.

¹⁷ KOŠIČIAROVÁ, S.: Princípy dobrej verejnej správy a Rada Európy. Bratislava: Iura edition, 2012. ISBN 9788080785192.

¹⁸ KOŠIČIAROVÁ, S.: Cit. work.

- ii) Before every medical procedure, in which they may come into contact with infectious biological material, medical personnel are obliged to behave with precautionary measures, i.e. as if each patient were highly infectious.
- iii) Before surgical procedures, a blood test is performed for several diseases, including HIV, so the goal (subsidiarity condition) is achievable in another way and therefore it is not desirable to put the patient in a situation of proactive reporting of HIV and thereby exposing them to a humiliating situation.

Of course, our criticism of the existing legislation does not affect the situation if a patient is directly asked about the existence of HIV in their health status and knowingly lies. This situation is legally and factually different from the obligation to proactively report one's health status.

Criminalization of status – more harm than objective benefit

As we have already stated in the introduction to our article, there is scientific consensus today that the legitimate purpose (i.e. the legal assumption of the possibility of interfering with subjective rights in the public interest) is mainly in achieving the 90-90-90 goal. Currently, there are a number of states that are also adapting their criminal law to this goal. For a better understanding of the issue, however, it should be noted that HIV „law“ responds to several possible situations. In addition to transmission and threat through sexual intercourse, there is also a situation where HIV, like other infections, can become a weapon that can intentionally cause harm to health or even death. Not to mention the extremely negative social aspect in the form of stigmatization and ostracization of a person. It is not possible to raise any objections to such definitions of criminal liability. However, it is possible to express the opinion that the general factual basis of criminal acts of harm to health or its attempt will be sufficient to sanction such behaviour without the need for a special HIV „law“.

Another level is the existence of HIV „law“, i.e. a special criminal regulation of the behaviour of persons with HIV. Within the framework of the world excursion, there are several options from the obligation to report, which is a prerequisite for voluntary sexual intercourse (otherwise it would be a crime of rape¹⁹), to a crime as formulated in Slovakia as exposing a person to the risk of HIV infection. Already in 2012, a group of international experts in OSLO adopted the so-called OSLO Declaration of Principles, which, among other things, speaks of the need to remove criminal regulation in order to increase motivation for testing and treatment as the best possible prevention against the HIV/AIDS epidemic. The Global AIDS Strategy 2021-2026, which was approved by the UN General Assembly in 2021, is also formulated with this goal in mind. It reflects this

---

¹⁹ The Supreme Court of Canada's decision (2015) ruled that failure to disclose HIV status before sex is fraud and invalidates the so-called consent to sex, thus creating, for example, the crime of rape.

central principle with ambitious goals for people living with HIV and at risk of HIV, to be free from HIV-related stigma and discrimination and „criminal laws and policies“.

We see the issue of the need to distinguish between the status of an infectious person and an undetectable person as key. This second category of people living with HIV is subject to criminal prosecution under current legislation, including expert evidence and the possibility of disclosing their status, since criminal proceedings are in principle public. This person, however, cannot even hypothetically cause harm to anyone, and therefore the existence of a factual basis that does not distinguish the person's condition is a significant violation of the principle of protection of human dignity.

Of course, the question is whether at a time when HIV is considered a chronic disease it is still necessary to insist on any sanctioning of a person with the exception of behaviour that is accompanied by the intention to harm another's health. The second category of possible situations is voluntary and conscious sexual intercourse between an HIV-infected person and an HIV-negative person who is taking PreP, and therefore, based on current medical knowledge, transmission is excluded. Again, in this situation, the criminal law places such persons in a situation where they cannot even hypothetically cause transmission but are exposed to the possibility of criminal prosecution in the case of voluntary and conscious sexual intercourse between two adult individuals.

A group of legal experts in one study addressed the issue of a direct connection between specific HIV criminal law and the fear of people to seek treatment and be tested, since this is also associated with some form of registration with public authorities in most countries.²⁰ The legitimate purpose of the legislation associated with limiting new infections and therefore the 90-90-90 policy (TaSP) is clearly broken by the existence of specific HIV criminal law.

Conclusion

In 2025, the mankind in the fight against HIV/AIDS could shift public policy methods from the biblical command from the book of Leviticus for lepers to be separated and to report their infection. Today, world medicine is on the side of supporting people with HIV, their partners and family members and supporting education and prevention in this area. The premise that a number of studies talk about is to remove obstacles in the lives of these people of a bureaucratic (administrative) and criminal law nature.^{21 22}

In a democratic society, the state should encourage (motivate) people to take care of their health and create a legal and social environment for this. This is also supported by

---

²⁰ CSETE, Joanne; ELLIOTT, Richard a BERNARD, Edwin J. So many harms, so little benefit: a global review of the history and harms of HIV criminalisation. *Lancet HIV*. Č. 2020.

²¹ PARKER, R.: Empowerment, community mobilization and social change in the face of HIV/AIDS. Online. In: Available at: https://journals.lww.com/aidsonline/abstract/1996/12003/empowerment_community_mobilization_and_social.4.aspx. [cit. 2024-09-05].

²² International law, human rights and HIV/AIDS. *Bulletin of The World Health Organization*. 2002, vol. 20, p. 964-968.

a number of documents and analyses that we mention in our work and from these sources our critical attitude to outdated legislation in this area is also derived.

It is not only true for HIV patients: that the maturity of a civilization is evaluated according to how it treats the most vulnerable and in the case of HIV it is not only about health vulnerabilities but today primarily about social and legal stigmatization and ostracization.

REFERENCES

CSETE, J. - ELLIOTT, R. - BERNARD, E. J.: So many harms, so little benefit: a global review of the history and harms of HIV criminalisation. *Lancet HIV*. Č. 2020

DOSEDLA, E. et al.: *Reprodukčné a sexuálne práva*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 9788057106494

KOŠIČIAROVÁ, S.: *Princípy dobrej verejnej správy a Rada Európy*. Bratislava: Iura edition, 2012. ISBN 9788080785192.

OROSZ, L. - BALOGH, B. - SVÁK, J. et al.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Volume 1*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978 80 571 0380 6.

PARKER, R.: Empowerment, community mobilization and social change in the face of HIV/AIDS. Online. In: Available

at: https://journals.lww.com/aidsonline/abstract/1996/12003/empowerment,_community_mobilization_and_social.4.aspx. [cit. 2024-09-05].

ROUSSEAU, R.: *Human Dignity and the Common Good*. ABC-CLIO, 2001. ISBN 9780313075599.

SACKS, J.: *Důstojnost v rozdílnosti: jak se vyhnout střetu civilizací*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2017. ISBN 978-807-5531-070.

SNOPKOVÁ, S.: HIV není kontraindikací pro žádný způsob léčby. Online. Available at: <https://www.fnbrno.cz/mudr-svatava-snopkova-ph-d-hiv-neni-kontraindikaci-pro-zadny-zpusob-lecby/t6040>. [cit. 2024-09-04].

TOMŠEJ, J.: Diskriminace HIV pozitivních lidí v kazuistice veřejného ochrany práv. In: *Právo na rovné zacházení: Deset let antidiskriminačního zákona..* Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-850-8.

PÁD KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V ČESKOSLOVENSKU A JEHO PRÁVNE DÔSLEDKY

THE FALL OF THE COMMUNIST REGIME IN CZECHOSLOVAKIA AND ITS LEGAL CONSEQUENCES

Martin Skaloš¹

Abstrakt

Pád komunistického režimu v Československu v novembri 1989 znamenal zásadnú politickú, ekonomickú a právnu transformáciu krajiny. Cieľom príspevku je analýza právnych dôsledkov tejto historickej zmeny, vrátane zrušenia ústavných noriem podporujúcich vedúcu úlohu komunistickej strany, obnovenia pluralitného politického systému a implementácie legislatívnych reforiem zameraných na ochranu ľudských práv a základných slobôd. Zároveň príspevok poukazuje na výzvy spojené s transformáciou právneho systému, vrátane riešenia otázok retroaktivity, reštitúcií a zodpovednosti za zločiny minulého režimu.

Kľúčové slová

komunistický režim, Československo, právo, transformácia, dôsledky

Abstract

The fall of the communist regime in Czechoslovakia in November 1989 marked a fundamental political, economic and legal transformation of the country. The aim of the paper is to analyse the legal consequences of this historic change, including the abolition of constitutional norms supporting the leading role of the communist party, the restoration of a pluralist political system and the implementation of legislative reforms aimed at protecting human rights and fundamental freedoms. At the same time, the paper points out the challenges associated with the transformation of the legal system, including addressing issues of retroactivity, restitution and accountability for the crimes of the former regime.

Keywords

communist regime, Czechoslovakia, law, transformation, consequences

---

¹ doc. JUDr. PhDr. Martin Skaloš, PhD., docent, Katedra dejín štátu a práva, Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica.

Úvod

Pád komunistického režimu v bývalom Československu v novembri 1989, známy ako Nežná revolúcia, bol jednou z najvýznamnejších udalostí v moderných dejinách Československa. Tento politický zlom znamenal koniec takmer štyridsaťročnej totality a začiatok budovania demokratického a právneho štátu. Pre právny systém to znamenalo zásadnú transformáciu – od odstránenia ideologických prvkov komunistického práva, cez prijatie nových ústavných noriem, až po riešenie otázok historickej zodpovednosti a sociálnych dopadov režimu.

Cieľom príspevku je analyzovať nielen kontext a priebeh pádu režimu, ale aj následnú transformáciu politického, ekonomického a spoločenského systému. Taktiež príspevok sa zaoberá právnymi dôsledkami pádu komunizmu, pričom analyzuje najvýznamnejšie zmeny v ústavnom, medzinárodnom, trestnom a občianskom práve. Zároveň sa venuje výzvam spojeným s aplikáciou právnych zmien a ich dlhodobému vplyvu na právny systém súčasnej Slovenskej republiky a Českej republiky, ktoré vznikli po rozdelení federácie v roku 1993.

V príspevku je venovaná pozornosť viacerým úspechom i zlyhaniam transformačného procesu, ako aj širším dôsledkom týchto zmien na vývoj Slovenskej republiky. Hoci bola Nežná revolúcia často prezentovaná ako spontánný prejav vôle ľudu, existovali náznaky, že jej priebeh bol výrazne ovplyvnený spoluúčasťou niektorých politických elít a bezpečnostných služieb režimu. Týmto krokom sa pravdepodobne predišlo krviprelievaniu, ktoré mohlo nastať, keby režim rozhodol o násilnom potlačení protestov. Táto kapitola histórie však ostáva predmetom kontroverzných interpretácií.

Kontext a priebeh 17. novembra 1989

Nežná revolúcia neprišla z ničoho nič. Už od roku 1987 bolo čoraz jasnejšie, že socialistický režim čelí vážnym problémom, ktoré nedokáže prekonať. Ekonomická stagnácia, technologické zaostávanie a neschopnosť konkurovať západným ekonomikám signalizovali, že model centrálnie riadeného hospodárstva sa vyčerpal. Na medzinárodnej scéne sa navyše objavili signály zmien, ktoré prichádzali z Moskvy. Politikou prestavby (perestrojky) a otvorenosti (glasnosť) Michail Gorbačov otvoril otázku systémových reforiem v celom východnom bloku, čo nevyhnutne viedlo k oslabeniu pozície režimov v satelitných štátoch.²

Samotný 17. november 1989 začal ako spomienková akcia na Medzinárodný deň študentstva, no rýchlo sa premenil na masový protest proti režimu. Demonštrácie v Prahe i Bratislave sa stali katalyzátorom udalostí, ktoré nasledovali. Zásahy bezpečnostných síl voči demonštrantom vyvolali silnú reakciu verejnosti, pričom sa k protestom postupne

² Dejinný obrat spustil neúspešný pokus o obrodu komunizmu vyvolaný Gorbačovom po jeho nástupe na čelo ZSSR v marci 1985. Šéf sovietskych komunistov takisto odmietol Brežnevovu doktrínu a zasahovanie do štátnej suverenity ostatných krajín.

pridávali široké vrstvy obyvateľstva. V tomto kontexte zohrali významnú úlohu aj vtedajší politickí predstavitelia a ich rozhodnutie nebrániť režim za každú cenu. Pokojný priebeh Nežnej revolúcie tak možno považovať nielen za prejav vôle občanov, ale aj za výsledok kalkulácie mocenských elít, ktoré pochopili, že udržanie režimu je už nereálne.³

Pri analýze 17. novembra 1989 je dôležité zdôrazniť, že zmena neprišla iba zdola.⁴ Keby sa režim rozhodol použiť násilie, mohlo by dôjsť ku krviprelievaniu, ako to bolo napríklad v Rumunsku. Niektoré kroky revolučného procesu, ako aj rola Štátnej bezpečnosti (ŠtB), zostávajú dodnes predmetom kontroverzií. Mnohí aktívni spolupracovníci ŠtB sa dokázali zapojiť do nových mocenských štruktúr, čo neskôr narušilo dôveru v transformáciu.

Štátoprávne zmeny po roku 1989

Po páde komunistického režimu v Československu v novembri 1989 nastalo obdobie, ktoré znamenalo zásadnú transformáciu politického systému. Kľúčovým momentom bola Nežná revolúcia, ktorá síce nevyústila do okamžitého konca komunistického režimu, ale pripravila pôdu pre demokratizačné procesy. Prechod na demokraciu si vyžadoval zmenu politického systému z totalitného na pluralitný, čím sa zabezpečila sloboda politických strán, sloboda prejavu, nezávislosť súdnictva a ochrana práv jednotlivca.⁵

Zároveň sa začal proces rekonštrukcie politických inštitúcií, ktoré zabezpečovali základné demokratické princípy. Zrušením vedúcej úlohy Komunistickej strany Československa a ustanovením nových politických inštitúcií došlo k obnoveniu demokratických procesov, ktoré sa vyznačovali slobodnými voľbami, voľbou prezidenta republiky a širokou politickou participáciou občanov.

Po revolúcii vznikla otázka štátneho zriadenia Česko-Slovenskej federácie, ktorá už bola pre Slovensko v 80. rokoch veľmi nevyhovujúca. V 90. rokoch začala diskusia o možnostiach zmeny, pričom silneli hlasy za väčšiu autonómiu Slovenska.⁶ V období po Nežnej revolúcii bolo rozhodnuté o zavedení širších právomocí pre obidve republiky, no aj tak sa postupne dostávali na povrch čoraz väčšie rozpory, čo nakoniec viedlo k rozpadu federácie v roku 1992.⁷

Ústavné zmeny ako základ demokratizácie

Pád komunistického režimu si vyžiadal zásadné zmeny v ústavnoprávnej oblasti. Ústava z roku 1960, ktorá zakotvovala vedúcu úlohu Komunistickej strany Československa

³ K problematike novembrových udalostí v roku 1989 bližšie pozri: JAŠEK, P. (zost.): 20. výročie nežnej revolúcie. Zborník z vedeckej konferencie, Bratislava, 11.-12. november 2009. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2010, s. 7 a nasl.

⁴ Bližšie pozri: STEIN, E.: Česko-Slovensko. Konflikt – roztržka – rozpad. Praha: Academia, 2000, s. 71.

⁵ Bližšie pozri: TAUCHEN, J. a kol.: České právní dějiny po roce 1989. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2023, s. 12.

⁶ RYCHLÍK, J.: Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989–1992. Bratislava: Academic Electronic Press, 2002, s. 91.

⁷ SRB, V. – VESELÝ, T.: Rozdelení Československa. Bratislava: Karpaty-Infopress, 2004, s. 31.

(článok 4), bola základným nástrojom na udržanie totalitného režimu. Jej novelizácia v decembri 1989 odstránila tento článok, čím sa otvoril priestor pre pluralitnú demokraciu.

Ďalším dôležitým krokom bolo prijatie Listiny základných práv a slobôd,⁸ ktorá sa stala súčasťou ústavného poriadku. Tento dokument zakotvoval právo na slobodu prejavu, zhromažďovania, vierovyznania a ochranu pred diskrimináciou, čím sa garantovala právna ochrana jednotlivca pred štátnou mocou.⁹

Rovnaký význam mala aj federálna reforma, ktorá priniesla zmenu vo vzťahoch medzi českou a slovenskou republikou. Prijatie kompetenčného zákona (č. 556/1990 Zb.) významne posilnilo kompetencie národných republík na úkor federálnych orgánov.¹⁰ Tento proces vyvrcholil v roku 1992 rozdelením Československa na dva samostatné štáty.¹¹

Ústava Slovenskej republiky prijatá v roku 1992¹² bola kľúčovým dokumentom, ktorý ustanovil základné princípy právneho štátu. Obsahuje ustanovenia o ochrane ľudských práv, slobôd a politických práv občanov. Ústava Slovenskej republiky definovala model parlamentnej demokracie, ktorú po rozdelení Československa prevzalo Slovensko ako základ svojho politického zriadenia.¹³

Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie v roku 2004 mal zásadný dopad na zmeny v ústavnom a právnom poriadku. Slovensko muselo prispôbiť svoje právne predpisy, vrátane ústavných a administratívnych predpisov, pravidlám a normám EÚ, čo si vyžiadalo prijatie nových zákonov.¹⁴

Transformácia trestného práva a vyrovnanie sa s minulosťou

Trestné právo v Slovenskej republike po roku 1989 prešlo rozsiahlymi zmenami, ktoré odrážali prechod k demokratickému právnomu štátu, rešpektovanie ľudských práv a prispôbenie sa medzinárodným normám. Transformácia trestného práva bola súčasťou

⁸ Schválenie Listiny sa považuje za „ústavnú revolúciu“, prostredníctvom ktorej sa ústavná úprava základných práv a slobôd v ČSFR, vychádzajúca z prirodzenoprávnej koncepcie, dostala na úroveň štandardov uplatňovaných v tradičných demokraciách.

GRONSKÝ, J.: Komentované dokumenty k ústavným dejinám Československa IV. (1989–1992). Praha: Karolinum, 2007, s. 239.

⁹ K problematike základných práv a slobôd v Listine základných práv a slobôd bližšie pozri: ONDROVÁ, J.: Základné práva a slobody - rozbor podľa Ústavy : (história a súčasnosť). In: ONDROVÁ, J. – FRIDRICH, B. – MOKRÁ, L.: Právna ochrana základných práv a slobôd v národnom štáte a medzinárodnom priestore, 1. vyd. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2018, s. 9 a nasl.

¹⁰ CHOVANEC, J.: Ústavné právo a Ústava Slovenskej republiky. Martin: Vydavateľstvo Matice Slovenskej, 2022, s. 138.

¹¹ K problematike kompetenčného zákona bližšie pozri: BEŇA, J.: Vývoj slovenského právneho poriadku. Banská Bystrica: PrF UMB, 2001, s. 363.

¹² K problematike prijatia Ústavy Slovenskej republiky bližšie pozri: SKALOŠ, M.: Historickoprávne aspekty slovensko-českých vzťahov. Rozdelenie ČSFR a ďalšia spolupráca. Banská Bystrica: PrF UMB – Zvolen: BRATIA SABOVCI, s.r.o. , 2008, s. 245-246.

¹³ KOVÁČ, D.: Dějiny Slovenska. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 316-318.

¹⁴ K problematike vplyvu európskeho práva na Právny poriadok Slovenskej republiky bližšie pozri: JÚDA, V.: Vplyv vstupu do Európskej únie na právny poriadok Slovenskej republiky ako asociovanej krajiny. In: Medzinárodná vedecká konferencia konaná 28.-30. marca v Piešťanoch. Bratislava : Ústav štátu a práva SAV, 2001, s 231 a nasl.

širšieho procesu modernizácie právneho systému, pričom základné zmeny sa týkali samotného trestného práva, procedurálnych pravidiel, ako aj definovania trestných činov a trestov.

Po páde komunistického režimu sa začalo s reformou trestného práva, ktoré bolo za socializmu charakterizované politickou kontrolou a represívnym prístupom k obyvateľstvu. Trestný zákonník z roku 1961 (zákon č. 140/1961 Zb.), ktorý bol v platnosti aj po roku 1989, bol v priebehu 90. rokov viackrát novelizovaný, aby zohľadňoval princípy demokratického právneho štátu.¹⁵

Jedným z hlavných aspektov reformy trestného práva po roku 1989 bolo zameranie sa na nové trestné činy, ktoré odrážali demokratické hodnoty a ochranu základných práv jednotlivcov. V trestnom zákonníku sa objavili nové trestné činy, ako je napríklad trestný čin sexuálneho násillia, obchodovania s ľuďmi,¹⁶ terorizmu, zneužívania verejných funkcií a korupcie, čo reagovalo na aktuálne problémy spoločnosti a výzvy, ktoré prinášal postkomunistický vývoj.

Zároveň trestný zákonník zaviedol ustanovenia týkajúce sa právneho postavenia obetí trestných činov, čím sa posilnila ochrana obetí, najmä v prípadoch domáceho násillia a sexuálneho zneužívania. Trestné právo takto prestalo byť len nástrojom represie a stalo sa nástrojom na ochranu ľudských práv a základných slobôd jednotlivcov.

Po schválení ústavy z roku 1960 (ústavný zákon č. 100/1960 Zb.) bol prijatý nový Trestný poriadok č. 141/1961 Zb. Tento Trestný poriadok bol od nadobudnutia účinnosti viac ako 30-krát novelizovaný, pričom podstatné a rozsiahle novely boli prijaté po 17. novembri 1989¹⁷, ktoré vniesli mnohé demokratizačné prvky do trestného konania. Boli zavedené nové procesné normy, ktoré reagovali na potreby ochrany práv jednotlivcov a zlepšenia transparentnosti konaní.¹⁸

Retroaktivita a zločiny komunistického režimu

Retroaktivita, čiže spätná účinnosť zákonov, predstavuje jednu z najkomplikovanejších otázok právnej filozofie a praxe, najmä keď sa týka posudzovania zločinov spáchaných v totalitných režimoch, ako bol komunizmus. Ide o právny a etický problém, ktorý sa dotýka konfliktu medzi princípom právnej istoty a spravodlivosti. V prípade komunistických

¹⁵ K jednotlivým novelizáciám bližšie pozri: NEČADA, V.: Přehled novel trestních kodexů v období od listopadu 1989 do konce roku 1999. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 11 a nasl.

¹⁶ K problematike obchodovania s ľuďmi bližšie pozri: SKALOŠ, M.: Obchodovanie s ľuďmi na území súčasnej Slovenskej republiky a Českej republiky v historickom a právnom kontexte. In: KŠENŽIGHOVÁ, A. – ČUHA, R. (zost.): Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii, roč. 27. - 1. vyd. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2024, s. 152 a nasl.

¹⁷ IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: Trestné právo procesné I. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021, s. 20

¹⁸ Úplné zosúladenie trestného konania s princípmi ústavného zriadenia Slovenskej republiky, efektívnejšiu ochranu práv a oprávnených záujmov fyzických a právnických osôb, ako aj ochranu celospoločenských záujmov však priniesla až rekodifikácia slovenského trestného práva.

zločinov, ktoré sa odohrali v bývalých socialistických štátoch, sa tento problém prejavil najmä v období prechodu k demokracii.

O symbolické vyrovnanie s totalitným režimom založeným na komunistickej ideológii sa pokúsil už federálny zákonodarca zákonom č. 480/1991 Zb. o dobe neslobody.¹⁹ Až po rozdelení spoločného štátu boli v Českej republike a neskôr aj na Slovensku prijaté zákony, ktoré obsiahlejšie definovali a odsúdili zločiny totalitného režimu. Český zákonodarca prijal už v júli 1993 zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti nemu.²⁰

Obdobným zákonom v právnom poriadku Slovenskej republiky je zákon č. 125/1996 Z. z. o nemorálnosti a protiprávnosti komunistického systému. Popieranie, spochybňovanie, schvaľovanie alebo ospravedlňovanie zločinných skutkov podľa ustanovení novelizovaného zákona č. 125/1996 Z. z.²¹ je možné kvalifikovať ako trestný čin popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti podľa § 422d Trestného zákona a nie je potrebné o týchto historických skutočnostiach vykonávať znalecké dokazovanie.²²

Reštitúcie a zmeny v oblasti súkromného práva

Majetkové právo prešlo dramatickými zmenami, keďže komunizmus spôsobil masívne znárodňovanie majetku. Po roku 1989 bol prijatý rad zákonov o reštitúciách, ktoré mali navrátiť majetok pôvodným vlastníkom alebo ich dedičom.

Tieto zmeny zahŕňali

- a) Reštitúcie pôdy a nehnuteľností - návrat majetkov, ktoré boli znárodnené v rokoch 1948–1989.²³
- b) Privatizáciu - predaj štátneho majetku súkromným subjektom, čo bolo kľúčové pre prechod na trhovú ekonomiku.²⁴

¹⁹ Právne inštitúty smerujúce k náprave krívd minulého režimu obsahujú aj zákon č. 119/1990 Zb. o súdnej rehabilitácii, resp. zákon č. 87/1991 Zb. o mimosúdnych rehabilitáciách. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť aj lustračný zákon č. 451/1991 Zb., ktorý mal smerovať k diskvalifikácii predstaviteľov totalitného režimu vo verejnom živote.

²⁰ Cieľom prijatia zákona bolo komplexnejšie vymedzenie a pomenovanie bezprávia a zločinu diktatúry v porovnaní so stručným zákonom č. 480/1991 Zb. o dobe neslobody.

²¹ Zákon č. 338/2020 Z. z. zo 4. novembra 2020, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 125/1996 Z. z. o nemorálnosti a protiprávnosti komunistického systému a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

²² Bližšie pozri: BELEŠ, A.: Nemorálnosť a protiprávnosť totalitného režimu založeného na komunistickej ideológii – zákonné vyjadrenie. In: Comenius odborný blog [online]: Dostupné na internete: <https://comeniusblog.flaw.uniba.sk/2020/11/17/nemorálnosť-a-protiprávnosť-totalitného-režimu-založeného-na-komunistickej-ideológii-zákonne-vyjadrenie> [cit. 8.12.2024].

²³ LAZAR, J. a kol.: Základy občianskeho hmotného práva I. zväzok. Bratislava: Iura Edition, 2004, s. 59.

²⁴ K problematike privatizácie bližšie pozri: BRZICA, D.: Česká ekonomická reforma ako odraz konsenzuálneho pragmatizmu: pokus o odlíšenie reformnej stratégie a zmien v ekonomike ČR a SR (1993–2001). In: POLÁČKOVÁ, Z.: Slovensko-české vzťahy v kontexte strednej Európy. Bratislava: Veda, 2005, s. 372.

Výzvou v tejto oblasti boli prípady, kde bolo ťažké identifikovať pôvodných vlastníkov, alebo kde majetky prešli viacerými vlastníkmi. Reštitúcie tak viedli k množstvu sporov, ktoré museli riešiť súdy.

Obnovenie ochrany vlastníckych práv bolo kľúčové pre budovanie trhového hospodárstva. Zmluvná sloboda sa stala základným princípom obchodných a občianskoprávných vzťahov.²⁵ Zrušenie štátneho monopolu na zamestnanie umožnilo rozvoj podnikania a liberalizáciu trhu práce. Nové zákony podporili vznik odborových organizácií nezávislých od štátnej moci.²⁶

Spoločenské a právne dôsledky transformácie

Právna transformácia nebola bezproblémová a mnohé reformy čelili kritike, či už pre ich rýchlosť, nedostatočnú pripravenosť, alebo sociálne dopady. Dedičstvo komunistického režimu viedlo verejnosť k nízkej dôvere v súdy a políciu. Ekonomické rozdiely, ktoré transformácia priniesla, vytvorili napätie v spoločnosti.

Jedným z najkontroverznejších aspektov novembra 1989 bola úloha osôb spojených s bývalým režimom. Niektorí ľudia, ktorí sa po zmene režimu prezentovali ako vedúce osobnosti demokratickej spoločnosti, boli neskôr odhalení ako aktívni spolupracovníci Štátnej bezpečnosti (ŠtB). Táto skutočnosť narušila dôveru verejnosti v nových politických predstaviteľov a vyvolala otázky o morálke a autentickejši mnohých predstaviteľov ponovembrového obdobia.

V tejto súvislosti zohrala významnú úlohu aj otázka lustrácií,²⁷ ktorými sa malo zabrániť bývalým funkcionárom režimu zastávať významné verejné funkcie. Tento proces však nebol vždy dôsledný, čo umožnilo mnohým bývalým predstaviteľom režimu získať vplyvné postavenia. Problém spolupracovníkov ŠtB však nebol iba otázkou individuálnej zodpovednosti. Systémové prepojenia medzi bývalými bezpečnostnými zložkami a novými mocenskými štruktúrami vytvorili priestor pre korupciu a klientelizmus, ktoré sprevádzali mnohé transformačné procesy, najmä v ekonomickej oblasti.²⁸

Ekonomická transformácia, ktorá nasledovala po novembri 1989, mala ambiciózne cieľ premeniť centrálné plánované hospodárstvo na trhovú ekonomiku. Tento proces však nebol bezproblémový. Jedným z najväčších zlyhaní bola privatizácia. Najcennejši

²⁵ K problematike zmluvnej slobody bližšie pozri: MLKVÁ ILLÝOVÁ, Z.: Láme kúpa nájom? - Proces zvecnoprávnenia nájmu od rímskeho práva po súčasnosť. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 129.

²⁶ K problematike pracovného práva po roku 1989 bližšie pozri: BARANCOVÁ, H. – SCHRONK, R.: Pracovné právo. Bratislava: Sprint 2, s. r. o., 2018, s. 51.

²⁷ KOSAŘ, D.: Lustrace a běh času. In: BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠÍMÍČEK, V. (eds.): Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, s. 228 a nasl.

²⁸ MORBACHER, E.: November 1989 – konšpiračné teórie a skutočnosť. In: JAŠEK, P. (zost.): 20. výročie nežnej revolúcie. Zborník z vedeckej konferencie, Bratislava, 11.-12. november 2009. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2010, s. 165.

majetok, ktorý bol po desaťročia budovaný spoločným úsilím, sa často ocitol v rukách zahraničných subjektov alebo miestnych podnikateľov za podozrivých podmienok.²⁹

Transformácia tak nielenže vytvorila novú vrstvu ekonomickej elity, ale tiež spôsobila výraznú ekonomickú nerovnosť. Na Slovensku bol tento proces obzvlášť problematický, pričom mnohí vnímajú privatizáciu ako „absolútnu prehru Slovenska“. Napriek týmto problémom boli dosiahnuté aj významné úspechy.

Slovensko sa dokázalo integrovať do globálnej ekonomiky a etablovalo sa ako krajina s rozvinutým automobilovým priemyslom a silným exportným sektorom. Hospodárska stabilizácia umožnila vytvoriť podmienky pre rast a rozvoj, hoci sociálne dôsledky transformácie zostali bolestivé pre mnohé vrstvy obyvateľstva.³⁰

Na rozdiel od ekonomickej transformácie možno hodnotiť, že politická zmena po novembri 1989 hodnotená prevažne pozitívne. Slovensko prešlo k pluralitnému politickému systému a zorganizovalo prvé slobodné voľby, ktoré ukázali schopnosť obyvateľov rozhodovať o vlastnom osude. Zavedenie demokratických inštitúcií, vrátane nezávislého súdnictva, slobodných médií a aktívnej občianskej spoločnosti, predstavovalo jeden z najväčších úspechov transformačného obdobia.³¹

Zásadným úspechom bolo aj pokojné rozdelenie Československa³² a vznik Slovenskej republiky v roku 1993. Slovensko dokázalo vytvoriť vlastné politické a právne inštitúcie, ktoré zabezpečili jeho suverenitu a umožnili aktívnu účasť na medzinárodnej scéne.³³

Vstup Slovenska do Rady Európy, NATO a Európskej únie bol potvrdením úspechu transformácie. Tieto kroky umožnili krajine zvýšiť svoju bezpečnosť a posilniť ekonomickú stabilitu. Z medzinárodnej izolácie sa Slovensko stalo aktívnym členom európskeho spoločenstva, čo prispelo k jeho rastúcemu významu v stredoeurópskom regióne.³⁴

Pád komunistického režimu a následné právne reformy vytvorili základný rámec pre fungovanie demokratického právneho štátu. Hoci transformácia nebola bez problémov,

²⁹ BELKO, M.: Dôvody a dôsledky rozpadu ČSFR z ekonomického hľadiska. In: KOLESÁR, P.: Česko-slovenské vzťahy. Deset let po rozpadu federace. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2003, s. 41.

³⁰ K problematike integrácie bližšie pozri: ČAPLOVIČ, D. – CHOVANEC, J.: Základy slovenskej štátnosti. Bratislava: Smer, agentúra, 2002, s. 41.

³¹ Táto ekonomická transformácia sa mala uskutočniť v situácii, keď nový štát zdedil prakticky úplné štátne vlastníctvo majetku a kontrolu nad hospodárstvom. Predchádzajúce Česko-Slovensko bolo podobne ako Bulharsko oveľa pevnejšie začlenené do ekonomickej štruktúry sovietskeho bloku ako napríklad Maďarsko alebo Poľsko. Preto bolo oveľa zraniteľnejšie šokom vzniknutým z kolapsu sovietskeho trhu a rozpadu obchodných dohôd v rámci Rady vzájomnej hospodárskej pomoci.“ Bližšie pozri: SRB, V. – VESELÝ, T.: Rozdelení Československa. Bratislava: Karpaty-Inforpress, 2004, s. 48.

³² K procesu rozdelenia Československa bližšie pozri: HLAVOVÁ, V. – ŽATKULIAK, J.: Novembrová revolúcia a česko-slovenský rozchod. Od česko-slovenskej federácie k samostatnej demokratickej slovenskej štátnosti. Bratislava: Literárno informačné centrum, 2002, dok. 68, s. 277.

³³ K problematike ekonomických následkov rozdelenia Československa bližšie pozri: KIPKE, R. – VODIČKA, K.: Rozlúčenie s Československom. Praha: Český spisovatel, 1993, s. 166.

³⁴ ČAPLOVIČ, D. a kol.: Dejiny Slovenska. Bratislava : Academic Electronic Press, 2000, s. 288.

jej výsledky dnes umožňujú existenciu právneho systému, ktorý rešpektuje princípy demokracie, ochranu ľudských práv a právneho štátu.

Napriek úspechom sa niektoré výzvy spojené s dedičstvom komunizmu objavujú aj dnes, napríklad v oblasti sociálnych nerovností či nedôvery verejnosti v inštitúcie. Preto je dôležité naďalej skúmať historické skúsenosti a ich dopad na moderné právo a spoločnosť.

Záver

Pád komunistického režimu v Československu a následná transformácia boli zásadnými míľnikmi v dejinách Slovenska. Hoci tento proces nebol bez problémov, umožnil krajine dosiahnuť politickú a ekonomickú nezávislosť a integrovať sa do európskeho spoločenstva. Úspechy, ako zavedenie demokracie a vznik samostatnej Slovenskej republiky, sú dôkazom schopnosti Slovákov riadiť vlastné veci. Na druhej strane, zlyhania v oblasti ekonomiky, najmä neúspechy privatizácie, zostávajú výzvou pre spoločnosť, ktorá sa snaží vyrovnáť s dedičstvom tohto obdobia.

Transformácia trestného práva na Slovensku po roku 1989 bola nevyhnutným krokom k modernizácii právneho systému. Počas tohto obdobia došlo k prijatiu nových právnych noriem, ktoré sa prispôbili demokratickým princípom a medzinárodným štandardom. Reformy v oblasti trestného práva sa zameriavali na ochranu ľudských práv, spravodlivý proces a potlačenie organizovaného zločinu a korupcie.

Po roku 1989 Slovensko prešlo rozsiahlymi právnymi, politickými a spoločenskými zmenami, ktoré formovali jeho dnešný obraz. Transformácia právneho poriadku, od štátoprávnych zmien cez ústavné a súkromné právo až po trestné právo, umožnila krajine vykonať zásadný prechod od totalitného režimu k demokratickému právnemu štátu. Dnešné Slovensko je plnoprávnym členom medzinárodných organizácií, kde sa presadzuje ako zodpovedný a stabilný partner v rámci európskeho a globálneho spoločenstva.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Literatúra:

BELEŠ, A.: Nemorálnosť a protiprávnosť totalitného režimu založeného na komunistickej ideológii – zákonné vyjadrenie. In: Comenius odborný blog [online]: Dostupné na internete: <https://comeniusblog.flaw.uniba.sk/2020/11/17/nemoralnost-a-protipravnost-totalitneho-rezimu-zalozeneho-na-komunistickej-ideologii-zakonne-vyjadrenie>.

BEŇA, J.: Vývoj slovenského právneho poriadku. Banská Bystrica: Iris, 2001. 391 s. ISBN 978-80-80554-77-4.

ČAPLOVIČ, D. a kol.: Dejiny Slovenska. Bratislava: AEPres, 2000. 310 s. ISBN 978-80-8888-039-4.

ČAPLOVIČ, D. – CHOVANEC, J.: Základy slovenskej štátnosti. Bratislava: Smer agentúra, 2002. 154 s. ISBN 978-80-96835-52-2.

ČIČ, M.: Cesta k demokracii od novembra po súčasnosť. Pezinok: Formát, 2001. 350 s. ISBN 80-89005-06-3.

DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Šamorín: Heuréka, 2004. 811 s. ISBN 978-80-89122-05-9.

GRONSKÝ, J.: Komentované dokumenty k ústavným dejinám Československa IV. (1989 - 1992). Praha: Karolinum, 2007. 649 s. ISBN 978-80-24613-89-5.

HLAVOVÁ, V. – ŽATKULIAK, J.: Novembrová revolúcia a česko-slovenský rozchod. Od česko-slovenskej federácie k samostatnej demokratickej slovenskej štátnosti. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2002. 343 s. ISBN 80-88878-75-6.

HRIVÍK, P.: Rozhodujúce momenty v procese zániku ČSFR. In: Od federácie k samostatnosti Slovenskej republiky a jej rozvoj. Pocta profesorovi Jaroslavovi Chovancovi k 70. narodeninám. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2005. 450 s. ISBN 80-85717-16-6.

CHOVANEC, J.: Ústavné právo a Ústava Slovenskej republiky Martin: Matica slovenská, 2021. 496 s. ISBN 978-80-8128-283-6.

JAŠEK, P. (zost.): 20. výročie nežnej revolúcie. Zborník z vedeckej konferencie, Bratislava, 11. - 12. november 2009. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2010. 256 s. ISBN 978-80-89335-29-9.

JIČÍNSKÝ, Z.: Československý parlament v polistopadovom vývoji. Praha: NADAS – AFGH, 1993. 175 s. ISBN 978-80-70301-86-9.

KIPKE, R. - VODIČKA, K.: Rozloučení s Československem. Praha: Český spisovatel, 1993. 234 s. ISBN 80-202-0447-4.

KLÁTIK, J. (zost.): Integrácia a unifikácia práva Európskej únie v oblasti trestného zákonodarstva. Zborník príspevkov z medzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie konanej dňa 30.12.2008 na PrF UMB v Banskej Bystrici. Banská Bystrica: PrF UMB, 2008. 228 s. ISBN 978-80-8083-681-8.

KLUKNAVSKÁ, A. (zost.): Rok 1989 ako medzník vo vývoji štátu a práva. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2019 organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou, v dňoch 14. a 15. februára 2019. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s.r.o., 2019. 112 s. ISBN 978-80-571-0173-4.

KOLESÁR, P.: Česko-slovenské vzťahy. Deset let po rozpadu federace. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2003. 126 s. ISBN 978-80-210-3273-6.

- KOSAŘ, D.: Lustrace a běh času. In: BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠIMÍČEK, V. (eds.): Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4844-7, s. 228-258.
- KOVÁČ, D.: Dějiny Slovenska. Praha: Lidové noviny, 1998. 422 s. ISBN 80-7106-267-7.
- LEŽÁK, Z.: Sametová revoluce. Pád železné opony. Brno: Edika, 2019. 140 s. ISBN 978-80-26614-72-2.
- MORBACHER, L.: November 1989 – konšpiračné teórie a skutočnosť. In: JAŠEK, P. (zost.): 20. výročie nežnej revolúcie. Zborník z vedeckej konferencie, Bratislava, 11.-12. november 2009. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2010. s. 159-166.
- OROSZ, L.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Zväzok I. (základné princípy a ľudské práva). Bratislava: Wolters Kluwer, 2021. 892 s. ISBN 978-80-571-0380-6.
- POLÁČKOVÁ, Z.: Slovensko-české vzťahy v kontexte strednej Európy. Bratislava: Veda, 2005. 496 s. ISBN 978-80-22408-59-2.
- RYCHLÍK, J.: Rozpad Československa. Česko-slovenské vzťahy 1989-1992. Bratislava: Academic Electronic Press, 2002. 457 s. ISBN 80-88880-02-5.
- SCHELLE, K. – LAMKA, R. – TAUCHEN, J. a kol.: Demokratizace českého právního řádu (1989 - 2006). Ostrava: Key Publishing s. r. o., 2009. 130 s. ISBN 978-80-7418-036-1.
- SKALOŠ, M.: Historickoprávne aspekty slovensko-českých vzťahov. Rozdelenie ČSFR a ďalšia spolupráca. Banská Bystrica: PrF UMB – Zvolen: BRATIA SABOVCI, s.r.o., 2008. 291 s. ISBN 978-80-80836-10-8.
- SKALOŠ, M.: Obchodovanie s ľuďmi na území súčasnej Slovenskej republiky a Českej republiky v historickom a právnom kontexte. In: KŠENŽIGHOVÁ, A. – ČUHA, R. (zost.): Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii, roč. 27. - 1. vyd. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2024. ISBN 978-80-557-2164-4, s. 152-168.
- SRB, V. - VESELÝ, T.: Rozdelení Československa. Bratislava: Karpaty-Infopress, 2004. 192 s. ISBN 978-80-968-5335-9.
- STEIN, E.: Česko-Slovensko. Konflikt – roztržka – rozpad. Praha: Academia, 2000. 372 s. ISBN 80-200-0752-0.
- TAUCHEN, J. a kol.: České právní dějiny po roce 1989. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2023. 220 s. ISBN 978-80-280-0227-5.
- VODIČKA, K.: Dělení Československa. Deset let poté. Praha: Volvox Globator, 2003. 336 s. ISBN 978-80-72074-79-2.
- ŽATKULIAK, J. a kol.: November '89. Medzník vo vývoji slovenskej spoločnosti a jeho medzinárodný kontext. Bratislava: Historický ústav SAV v Prodama, s.r.o., 2009. 246 s. ISBN 978-80-89396-04-7.

AUTOMATICKÁ VÝMENA INFORMÁCIÍ V OBLASTI DANÍ A JEJ APLIKAČNÉ PROBLÉMY

AUTOMATIC EXCHANGE OF INFORMATION IN THE FIELD OF TAXATION AND ITS APPLICATION PROBLEMS

Andrea Szakács¹

Abstrakt

Automatická výmena informácií je jedným z najefektívnejších nástrojov boja proti daňovým únikom a proti vyhýbaniu sa daňovým povinnostiam. Cieľom článku je preskúmať efektivitu, účinnosť, relevantnosť smernice a stručne uviesť spôsob a metodiku hodnotenia smernice, ktorú uskutočňuje Komisia a zistiť časti smernice, ktoré predstavujú aplikačný problém pre zainteresované strany. Potreba hodnotenia smernice vyplýva z ustanovenia smernice DAC² a hodnotenie sa uskutočňuje v 5 ročných cykloch. Prvé hodnotenie bolo v roku 2019 a týkalo sa smernice DAC 1 – DAC 3. V roku 2024 sa uskutočňuje druhé hodnotenie smernice DAC 1 – DAC 6. V rámci článku použijeme najmä deskriptívnu, komparatívnu a analytickú metódu.

Kľúčové slová

výmena informácií v oblasti daní; smernica DAC; hodnotenie smernice, aplikačné problémy DAC

Abstract

Automatic exchange of information is one of the most effective tools when fighting against tax evasion and tax avoidance. The aim of the paper is to examine the efficiency, effectiveness, relevance of the directive and to briefly state the way and the methodology of the evaluation of the directive carried

---

¹ Mgr. Andrea Szakács, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra finančného práva.

² 1. Smernica Rady 2011/16/EÚ o administratívnej spolupráci v oblasti daní a zrušení smernice 77/799/EHS, tzv. DAC 1

2. Smernica Rady 2014/107/EÚ z 9. decembra 2014, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ, pokiaľ ide o povinnú automatickú výmenu informácií v oblasti daní, tzv. DAC 2

3. Smernica Rady (EÚ) 2015/2376 z 8. decembra 2015, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ, pokiaľ ide o povinnú automatickú výmenu informácií v oblasti daní, tzv. DAC 3

4. Smernica Rady (EÚ) 2016/881 z 25. mája 2016, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ, pokiaľ ide o povinnú automatickú výmenu informácií v oblasti daní, tzv. DAC 4

5. Smernica Rady (EÚ) 2016/2258 zo 6. decembra 2016, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ, pokiaľ ide o prístup daňových orgánov k informáciám získaným v rámci boja proti praniu špinavých peňazí, tzv. DAC 5

6. Smernica Rady (EÚ) 2018/822 z 25. mája 2018, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ, pokiaľ ide o povinnú automatickú výmenu informácií v oblasti daní v súvislosti s cezhraničnými opatreniami podliehajúcimi oznamovaniu, tzv. DAC 6

7. Smernica Rady (EÚ) 2021/514 z 22. marca 2021, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ o administratívnej spolupráci v oblasti daní, tzv. DAC 7

8. Smernica Rady (EÚ) 2023/2226 zo 17. októbra 2023, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ o administratívnej spolupráci v oblasti daní. Tzv. DAC 8

out by the Commission and to find out the parts of the directive that represent an application problem for involved parties. The need to evaluate the directive is given by the provisions of the DAC and the evaluation is carried out in 5 annual cycles. The first evaluation was in 2019 and related to the DAC 1 – DAC 3. In 2024, the second evaluation of the directive will take place, which will focus to DAC 1 – DAC 6. Within the paper we will mainly use a descriptive, comparative and analytical method.

Keywords

exchange of information in the field of tax law, Directive DAC, evaluation of DAC, application problems of DAC

Úvod

Výmena informácií má svoju históriu. Novodobá história sa začala písať smernicou DAC v roku 2011. Odvtedy došlo k niekoľkým obsahovým novelizáciám. Každá novelizácia smernice prináša rozšírenie druhu informácií, ktoré sa majú automaticky vymieňať medzi kompetentnými orgánmi členských štátov EÚ. Tým sa reaguje aj na neustále sa dynamicky vyvíjajúce prostredie, poznatky, informácie, ako napr. digitalizácia, kryptoaktíva, virtuálne meny a pod. Posledná novela smernice DAC bola z roku 2023, tzv. DAC 8, ktorou sa zaviedla automatická výmena informácií o kryptoaktívach.

V článku 27 ods. 1 smernice DAC sa stanovuje, že každých päť rokov od 1. januára 2013 Komisia predloží Európskemu parlamentu a Rade správu o uplatňovaní smernice DAC. Prvé hodnotenie³ smernice DAC vychádzalo zo štúdie vykonanej v roku 2018 a uverejnenej v roku 2019⁴. Súčasnú hodnotenie predstavuje druhé hodnotenie a bude sa vzťahovať na roky 2018 až 2022. To znamená, že bude obsahovať hodnotenie DAC 1-DAC 6, a z hodnotenia budú vynechané novely smernice DAC 7 a DAC 8. V súvislosti so smernicou DAC 6 bude predmetom aj hodnotenie charakteristických znakov (hallmarks) pri výmene informácií o potenciálne agresívnych daňových štruktúrach/opatreniach.⁵ Predmetný článok si kladie za cieľ zhrnúť hlavné pripomienky subjektov zapojených do verejnej konzultácie k hodnotiacemu procesu smernice DAC. V rámci toho sa autor sústreďuje na vymedzenie hlavných bodov smernice, ktoré sa ukázali ako problémové a je ich potrebné revidovať, zlepšiť. Predmetné hodnotenie prínosnosti, relevantnosti, efektivity, potreby smernice sa uskutočnilo naposledy v roku 2019⁶ a aj z uvedeného vyplýva potreba

³ European Commission, SWD(2019) 327 final, EVALUATION of the COUNCIL DIRECTIVE 2011/16/EU on administrative cooperation in the field of taxation and repealing Directive 77/799/EEC, dostupné na: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2019_09/2019_staff_working_document_evaluation_on_dac.pdf

⁴ Szakács, A., Využívanie informácií finančnou správou získaných v rámci automatickej výmeny daňových informácií, In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2019 [elektronický dokument]. - : 1. vyd. ISBN 978-80-7160-517-1. - Bratislava : Právnická fakulta UK, 2019. - S. 250-258

⁵ Uvedené sa uskutočňuje podľa čl. 27 ods. 2 smernice DAC

⁶ European Commission, Evaluation of Administrative Cooperation in Direct Taxation, Final report, 24.april 2019, dostupné na: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2019-09/2019_evaluation_study_on_dac_kp0219284enn.pdf

sa tejto téme opätovne venovať. Hypotéza: automatická výmena informácií v oblasti priamych daní je prínosom pre členské štáty EÚ a členské štáty nemajú problémy s jej aplikáciou. Výskumné otázky: Poskytuje DAC jasné povinnosti a jasné definície pojmov? Je smernica DAC koherentná s ostatnou reguláciou EU? Využívajú sa dáta z výmeny informácií získaných podľa DAC efektívne?

Metodológia

Pri spracovaní článku sa využíva metóda deskripcie, ktorej cieľom je najmä popísať spôsob hodnotenia smernice DAC. Uvedená metóda je doplnená metódou abstrakcie, ktorej charakteristickou črtou je oddeľovanie podstatných znakov a vlastností skúmanej problematiky od menej podstatných⁷, čo je pri tejto obsiahlej téme viac ako potrebné a je to viditeľné napr. pri abstrahovaní zoznamu problémov, ktoré zainteresované strany majú pri aplikácii DAC a ktoré uviedli v rámci verejnej konzultácie. Častým metodologickým postupom využívaným pri písaní článku bola metóda analýzy, ktorej podstatnou črtou je rozklad uceleného problému na jednotlivé prvky a v nadväznosti na túto metódu sa použije aj metóda syntézy, prostredníctvom ktorej je možné dospieť ku všeobecným záverom, napr. k zhrnutiu všeobecných záverov problémov smernice.

Výskum a výsledky

Autor si v rámci výskumu prechádza odpovede subjektov predložených v rámci verejnej konzultácie ku hodnoteniu smernice DAC a zisťuje aplikačné problémy pri fungovaní tejto smernice a snaží sa vyabstrahovať tie najpodstatnejšie. Uvedenému predchádza objasnenie zberu a metodiky zberu informácií, účel, cieľ hodnotenia smernice DAC v rámci verejnej konzultácie.

Jadro

Cieľ hodnotenia

Hlavným cieľom hodnotenia smernice DAC je vyhodnotenie administratívnej kooperácie v oblasti priamych daní v súlade s kritériami efektívnosti, účinnosti, relevantnosti, súdržnosti a pridanej hodnoty EÚ. Hodnotiaci proces v sebe zahŕňa okrem cielených konzultácií aj verejnú konzultáciu, ktorá bola otvorená pre prípadné pripomienky zo strany verejnosti od 7. mája do 30. júla 2024 s cieľom osloviť širšie a rozmanitejšie publikum. Cielené konzultácie sa uskutočňujú s rôznymi zainteresovanými stranami – ako napr. s finančnými orgánmi, daňovými orgánmi, daňovými poradcami, účtovníkmi, veľkými spoločnosťami - z rôznych geografických lokalít.

V rámci verejnej konzultácie bola široká verejnosť vyzvaná, aby vyhodnotila efektívnosť, účinnosť a pretrvávajúcu relevantnosť smernice DAC a jej novelizácií (DAC2

⁷ KNAPP,V: Vědecké propedeutika pro právníky. Praha: EUROLEX BOHEMIA. 2003, s. 67

– DAC6) z hľadiska rozsahu pôsobnosti a účelu smernice, ako aj jej súlad s ostatnými prioritami EÚ. V rámci verejnej konzultácie by sa subjekty mali vyjadriť aj ku skutočnosti, či smernica rieši výzvy, ktorým členské štáty čelia a to problém správneho vyrubenia daní pri cezhraničných situáciách, a ešte väčší problém vyhýbania sa daňovým povinnostiam a daňových únikov. Hodnotia sa automatická výmena informácií ako jedna skupina a ostatné formy výmeny informácií a administratívnej spolupráce ako druhá skupina, ktorá zahŕňa spontánnu výmenu informácií, výmenu informácií na požiadanie, súčasne vykonávané kontroly a spoločné kontroly. Cieľom je aj posúdenie účinnosti smernice, t.j. či zabezpečuje želané výsledky a vplyv. V nadväznosti na kritérium účinnosti sa preskúmajú skutočnosti, či sú informácie získané z výmeny informácií použiteľné z hľadiska ich úplnosti, ich kvality a včasnosti ich získania. Cieľom je aj vyhodnotenie, či sú informácie získané z výmeny informácií spárovaťelné s konkrétnymi daňovníkmi, t.j., či na základe získaných informácií je možné konkretizovať daňovníka, či má smernica odrádzajúci účinok a či má pozitívny vplyv a dokáže ochrániť daňové príjmy členských štátov. Z hľadiska kritéria efektívnosti je potrebné vyhodnotiť smernicu v nadväznosti na náklady a prínosy. Cieľom práce Komisie v súčasnosti aj v nadchádzajúcom období je zníženie záťaže (či už administratívnej alebo aj finančnej) príslušných subjektov pri podávaní správ so zameraním sa na racionalizáciu a zjednodušenie požiadaviek na podávanie správ. Okrem vyššie uvedeného je potrebné vyhodnotiť vnútornú súdržnosť smernice a to vzhľadom na jej mnohé zmeny v dôsledku novelizácií, ako aj jej súlad s inými relevantnými iniciatívami EÚ. Posúdi sa aj pridaná hodnota EU, a to najmä pri komparácii s inými medzinárodnými prostriedkami výmeny informácií.

V rámci verejnej konzultácie sa vyjadrilo 39 subjektov. Takmer 40% subjektov, ktoré sa v rámci verejnej konzultácie vyjadrili, boli obchodné asociácie, vyše 31 % boli spoločnosti, 21% predstavovali mimovládne organizácie; akademická obec a výskumné inštitúty predstavovali 5% a občania EÚ takmer 3%. Z hľadiska geografickej polohy najviac vyjadrení bolo z Belgicka, Holandska, Nemecka, Francúzska a Írska⁸.

Účel konzultácie

Účelom je zhromaždiť názory širokého a rozmanitého spektra všetkých zainteresovaných strán, na ktorých má smernica vplyv. Daňovníci majú možnosť vyjadriť svoje názory, svoje priame skúsenosti s výmenou informácií podľa DAC smernice. Cílené konzultácie spolu s verejnou konzultáciou by mali Komisii poskytnúť úplný obraz o využívaní získaných informácií v rámci výmeny informácií podľa DAC.

⁸ Európska komisia, Cooperation on direct taxation – evaluation, dostupné na: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13678-Cooperation-on-direct-taxation-evaluation/feedback_en?p_id=32869581

Európska komisia, Ohľadne predmetnej iniciatívy, dostupné na: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13678-Cooperation-on-direct-taxation-evaluation_en

Cieľová skupina

Zainteresované strany:

- daňové správy – ako používatelia nástrojov výmeny informácií
- daňovníci – ktorí uskutočňujú, majú, riadia a pod. cezhraničné transakcie, operácie v rámci vnútorného trhu EÚ
- subjekty podávajúce správy v zmysle smernice DAC – napr. daňoví poradcovia, advokáti, investičné subjekty, nadnárodné spoločnosti a pod.
- mimovládne organizácie
- akademická obec

Metodika zberu údajov

Za účelom možnosti komparácie výsledkov z hodnotiacej správy z roku 2019 metodika bude v súlade s metodikou hodnotenia z roku 2019. Medzi hlavné kroky, ktoré je potrebné podniknúť patrí analýza:

- vykonávania smernice
- údajov o automatickej výmene a iných nástrojov administratívnej spolupráce
- vyplnených každoročných dotazníkov členských štátov, ktoré vyplňajú vnútroštátne daňové správy, v rámci ktorých posudzujú fungovanie smernice a automatickú výmenu informácií ako takú.

Hodnotenie bude vychádzať z externej štúdie o smernici, z výsledkov verejnej konzultácie, z údajov od členských štátov, ich daňových správ, a prípadne aj iných relevantných tretích strán, ako aj od širokej verejnosti cez verejnú konzultáciu. Cieľom je získať čo naj dôveryhodnejší a najpresnejší obraz o fungovaní smernice, identifikovať problémy, ich dôvody a ich vplyv na zainteresované strany.⁹

Problémové aspekty smernice DAC v zmysle odpovedí subjektov¹⁰

1. Zabezpečenie vhodného a efektívneho využitia dát a vyhnutie sa zneužitiu dát

Prínosnosť informácií získaných v rámci výmeny informácií závisí od ich využitia členskými štátmi. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť aj správu Európskeho dvora audítorov z roku 2021, v ktorej sa uviedlo, že členské štáty získavajú obrovský objem

⁹ Európska komisia, Výzva na predkladanie podkladov na účely hodnotenia/kontroly vhodnosti, Ref. Ares(2024)3338658 - 07/05/2024, dostupné aj na: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13678-Cooperation-on-direct-taxation-evaluation_en

¹⁰ Feedbacks: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13678-Cooperation-on-direct-taxation-evaluation/feedback_en?p_id=32869581

informácií a informácie nie sú vo všeobecnosti dostatočne využívané. Len dva z piatich členských štátov vykonali štruktúrovanú analýzu rizík prichádzajúcich dát.¹¹ V niektorých prípadoch sa získané informácie nevyužívajú správne – napr. pri DAC 2 niektoré členské štáty chybné využívajú oznámené informácie o zostatkoch na účtoch k 31.12. alebo hrubé tržby z predaja za predchádzajúci rok za základ dane konkrétneho daňovníka.

Vzhľadom na investície, ktoré boli vyčlenené na implementáciu automatickej výmeny informácií zo strany daňových správ, ale aj iných zainteresovaných strán, napr. finančných inštitúcií, členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa získané informácie z výmeny informácií využili čo možno najviac efektívne a primerane.

Mnohé subjekty vyžadujú, aby Komisia zozbierala od členských štátov informácie, ako daňové orgány členských štátov informácie z výmeny využívajú, a aby uviedli aj vyhodnotenie efektívnosti existujúcich nástrojov, aké (finančné) benefity z týchto informácií majú. Ak sú zbierané informácie pre daňové správy neaktuálne, alebo nevhodné, alebo ich nemajú ako použiť, tak tam by bolo žiaduce potrebu zberu týchto informácií z regulácie DAC odstrániť.

2. Lepšia koordinácia medzi DAC a ostatnou reguláciou – napr. AML

Smernica DAC existuje súbežne s inou európskou a medzinárodnou právnou reguláciou. Ich vzájomná korelácia je niekedy nekonzistentná a niekedy protichodná. Napr. DAC odkazuje na AML legislatívu na viacerých miestach. Kým AML legislatíva zavádza povinnosť neoznamovať, nezverejňovať informácie klientovi, ktorý je podozrivý z AML aktivít (vrátane daňového podvodu), DAC 6 vyžaduje, aby finančná inštitúcia pri výmene informácií ohľadne opatrení vytvorených na obchádzanie automatickej výmeny informácií o finančných účtoch a v súlade s GDPR, informovala dotknutého klienta vopred. Dochádza aj k prekryvu pravidiel OECD II. Piliera (GloBE), resp. smernice EU (Pilier II)¹² a nových požiadaviek na správy podľa jednotlivých krajín (CbC reporting) na jednej strane a DAC ustanovení na strane druhej, niektoré ustanovenia DAC sa môžu v dôsledku toho stať neúčinné a nadbytočné. Zmeny v smernici DAC sú viac než vítané a mali by sa sústrediť na odstránenie tých ustanovení, ktoré viac neslúžia svojmu účelu.

¹¹ European Court of Auditors, special report 2021, “Exchanging tax information in the EU: solid foundation, cracks in the implementation”, dostupné na: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_03/SR_Exchange_tax_inform_EN.pdf

¹² Smernica Rady (EÚ) 2022/2523 z 15. decembra 2022 o zabezpečení globálnej minimálnej úrovne zdanenia nadnárodných skupín podnikov a veľkých vnútroštátnych skupín v Únii (Ú. v. EÚ L 328, 22. 12. 2022). Smernica bola implementovaná do vnútroštátneho právneho poriadku SR zákonom č. 507/2023 Z. z. o dorovnávej dani na zabezpečenie minimálnej úrovne zdanenia nadnárodných skupín podnikov a veľkých vnútroštátnych skupín a o doplnení zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

3. Potreba kritického prehodnotenia DAC 6 - pripomienky viacerých subjektov

- Cezhraničné oznamované opatrenia v zmysle DAC 6 sú v mnohých prípadoch vytvárané sprostredkovateľmi, ktorí sú častokrát vylúčení z oznamovania. Preto oznamovania povinnosť padne na finančné inštitúcie, ktoré museli zaviesť extenzívne due diligence procesy, hoci majú veľmi obmedzenú vedomosť o predmetných cezhraničných opatreniach. Výsledkom je, že len málo cezhraničných opatrení je predmetom výmeny informácií zo strany finančných inštitúcií podľa DAC 6. Podľa European Banking Federation (EBF) existuje nerovnováha medzi intenzitou due diligence povinnosťami a nákladmi vynaloženými finančnými inštitúciami ako oznamujúcimi sprostredkovateľmi na jednej strane a relatívne slabými výsledkami získanými daňovými správami. ABBL (Association des Banques et Banquiers, Luxembourg) dopĺňa, že finančné inštitúcie nie sú daňovými poradcami a nie sú v najlepšej pozícii vyhodnotiť predmetné opatrenie.
- Subjekty v rámci verejnej konzultácie tvrdia, že DAC 6 legislatíva sa síce zameriava na potenciálne agresívne štruktúry daňového plánovania, avšak rozsah tejto legislatívy je v skutočnosti veľmi široký. Povinnosť oznamovania vyžaduje preskúmanie každého jedného daňového opatrenia. Daňoví poradcovia tvrdia, že povinnosti vyplývajúce z DAC 6 majú v praxi veľmi obmedzený efekt, keďže veľmi málo z obrovského množstva získaných informácií je následne využitých v rámci daňového alebo súdneho konania. Neefektivita môže vyplývať aj z nejasných právnych termínov v rámci smernice, ako napr. cezhraničné opatrenie, osoby zúčastnené na opatrení, znak/hallmark, hlavný test účelu, ako aj sprostredkovateľ. FISC Subcommittee¹³ si v marci 2022 dala vypracovať štúdiu¹⁴, ktorá ukazuje, že DAC6 nespĺnila očakávania, ktoré boli prezentované Komisiou. V praxi zostáva stále nie dostatočne zrejmé čo presne je potrebné oznamovať, keďže ustanovené znaky/hallmarks sú príliš vágne. Ako reakcia na to, niektoré členské štáty vypracovali vlastné doplnujúce definície, čoho následkom je, že sa oznamujú a vymieňajú informácie rôznej kvality a kvantity.
- Niektoré subjekty tvrdia, že DAC 6 je zastaralý nástroj. OECD Pilier II/smernica Pilier II obmedzuje schopnosť multinárodných spoločností benefitovať z nízko daňových režimov a zapájať sa v rámci praktík agresívneho daňového plánovania – čo znižuje potrebu pre DAC 6. V zmysle prijatia Piliera II - veľké spoločnosti budú platiť minimálne 15% daň v každej jurisdikcii, v ktorej pôsobia. Preto sa relevantnosť DAC 6 bude znižovať. Niektoré subjekty (napr. International Chamber

¹³ Ide o podkomisiu zaoberajúcej sa daňovými otázkami – subcommittee on tax matters of the European Parliament. Podkomisia je súčasťou Komisie pre ekonomické a menové otázky – Committee on Monetary and Fiscal Affairs (ECON). Komisia aj podkomisia sú súčasťou Európskeho parlamentu.

¹⁴ HASLEHNER, W., PANTAZATOU, K., 2022, Assessment of recent anti-tax avoidance and evasion measures (ATAD & DAC 6), Publication for the Subcommittee on tax matters (FISC), Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg

of Commerce, ako aj American Chamber of Commerce) odporúčajú tieto veľké spoločnosti, ktoré spadajú pod Pilier II, vyňať z povinností zakotvených DAC6. Preto by sa v rámci hodnotenia malo zamerať na preskúmanie kompatibility a prekryvu DAC 6 a OECD Piliera II/ako aj smernice Pilier 2, hlavne aj z toho dôvodu, aby sa zamedzilo viacnásobným oznamovaniam zo strany spoločností. Pre neproporciu medzi prínosmi a nákladmi, ako pre právne neistoty a prekryvy s niektorými právnymi aktami EÚ sa navrhuje Komisii úplne odstrániť oznamovacie povinnosti podľa DAC 6 z textu smernice, prípadne zmodernizovať tieto povinnosti – napr. limitovať rozsah aplikácie DAC 6, zlepšiť definície pojmov, a zlepšiť digitálne procesy za účelom zníženia dvojitej/identickéj notifikácie.

- V súvislosti s DAC 6 bol optimizmus, že by DAC6 umožnila členským štátom pohotovo reagovať na odstránenie medzier využívaných na daňové úniky prijatím príslušných právnych predpisov alebo vykonaním cielených hodnotení rizík a vykonaním daňových kontrol. Je veľmi otázne, či DAC 6 priniesla očakávané benefity, keďže subjekty v rámci verejnej konzultácie uviedli, že takmer žiadne daňové kontroly neboli začaté v dôsledku informácií získaných z DAC6 správy. Rovnako, ako nie je zrejmé, či DAC 6 dopomohla k vyriešeniu právnych medzier. Zavedenie smerníc ATAD viedlo k prirodzenému zníženiu počtu oznamovaných cezhraničných opatrení. To znamená, že relevantnosť DAC 6 sa v priebehu času znižuje, a do popredia sa dostávajú iné nástroje.
- Transpozícia, interpretácia a aplikácia požiadaviek smernice DAC6 členskými štátmi je rozdielna, čo určite neprospieva ku koherentnosti smernice. DAC 6 je implementovaná veľmi nejednotne, chýbajúca harmonizácia spôsobuje odlišnosti pri implementácii kľúčových pojmov. Nekonzistentná implementácia a uplatňovanie DAC 6 zvýšili úsilie a náklady na dodržiavanie predpisov zo strany zainteresovaných strán. Nedostatočná jasnosť oznamovacích povinností, definícií, znenia znakov vedú k nadbytočnému podávaniu správ ohľadne toho istého oznamovaného opatrenia. V prípade DAC 6 určite absentuje jednotné usmernenie zo strany EÚ, na rozdiel od DAC 2, kde je veľmi extenzívny komentár vytvorený OECD vo vzťahu k CRS (common reporting standard), z ktorého DAC 2 vychádza.
- Viacero subjektov v rámci verejnej konzultácie tvrdí, že EÚ má dostatok právnych nástrojov na znižovanie škodlivých daňových štruktúr a na zvýšenie daňovej transparentnosti. Okrem smernice DAC, sú to aj smernice ATAD 1, ATAD2, Pilier II smernica – ktoré poskytujú dostatočný odstrašujúci účinok pre agresívne daňové plánovania spoločností. Komisia vypracovala aj návrh smernice ATAD 3, ktorej cieľom je stanoviť pravidlá, ktoré zabránia zneužívaniu schrámkových spoločností, t. j. subjektov bez dostatočnej ekonomickej aktivity, na uplatňovanie výhodnejších sadzieb pri zdaňovaní vybraných príjmov.

Komisia na základe podkladov z verejnej konzultácie, cielených konzultácií, informácií od daňových správ, členských štátov a pod. vypracuje a prijme finálnu hodnotiacu správu predpokladovo v 3.- 4. kvartáli 2024. Aj správa z roku 2019 bola prijatá až v decembri 2019.

Záver

Smernica DAC prináša nepochybne veľa benefitov pre členské štáty EÚ ochraňujúce svoje daňové príjmy, bojujúce proti vyhýbaniu sa daňovým povinnostiam a daňovým únikom. Zo všetkých nástrojov administratívnej spolupráce v oblasti priamych daní považujem za najefektívnejšiu automatickú výmenu informácií. Zavedenie tohto nástroja bolo finančne, administratívne, personálne náročné, ale výsledky v podobe dodatočných daňových príjmov získaných práve na základe informácií z automatickej výmeny informácií sa pomaly stávajú čoraz viditeľnejším. Efektivita, účinnosť smernice a jej nástrojov závisí od efektivity a dobrého nastavenia daňovej správy každého členského štátu. Síce smernica je implementovaná v každom členskom štáte EÚ, ale každý členský štát má rôznu mieru využívania informácií, ale aj spôsob. Niektorým štátom sa darí efektívne a vo veľkom rozsahu identifikovať daňovníkov, ktorí si znížili svoj základ dane, teda si znížili svoju daňovú povinnosť a teda štát vykoná ich dodanie. Niektoré štáty vedú úspešné „awareness“ programy, v rámci ktorých informujú svojich daňovníkov o získavaní informácií o ich zahraničných príjmoch/majetkoch a tým pádom pôsobia na nich preventívne, aby sa zdržali konania, v rámci ktorého by utajili príjem/majetok alebo jeho časť. Hlavná výzva spočíva určite v správnom spárovaní informácií s konkrétnym daňovníkom, s identifikáciou daňovníka. Je potrebné povedať, že daňové správy získavajú obrovské množstvo informácií a je veľmi náročné až nemožné ich všetky preskúmať.

V rámci hodnotenia z roku 2019 Slovenská republika nebola dobre hodnotená. *Summa summarum*, v hodnotiacej správe z roku 2019 sa hodnotili len DAC 1- DAC 3, a vo všetkých troch prípadoch sa v prípade Slovenskej republiky uviedlo, že Slovenská republika vynaložila veľké finančné prostriedky na implementáciu daného druhu výmeny informácií, ale reálny efekt v podobe dodatočných daňových príjmov do štátneho rozpočtu z využívania informácií bol minimálny, až žiadny a to z dôvodu, že Slovenská republika tieto informácie nevedela efektívne využiť, spárovať. Situácia sa v priebehu rokov omnoho zlepšila a Slovenská republika využíva dáta z výmeny informácií efektívnejšie a dosahuje aj dodatočné daňové príjmy. Finálnu situáciu však uvidíme vyhodnotenú v rámci hodnotiacej správy Komisie, ktorá bude pravdepodobne zverejnená do konca roka 2024.

Z pripomienok získaných z verejnej konzultácie vyplýva, že najväčším problémom je samotná smernica DAC 6, nekonzistencia až protichodnosť právnej regulácie zakotvenej v smernici DAC s inou právnou reguláciou EÚ, napr. AML legislatívou, a neefektívne využívanie, resp. zneužívanie informácií získaných z automatickej výmeny informácií. Pri smernici DAC 6 sa javí ako problém nejednotná implementácia smernice

do vnútroštátnych právnych poriadkov členských štátov v dôsledku nejednoznačných a vágnych definícií pojmov, hlavných znakov, nevyužívanie informácií získaných z DAC 6 na vyriešenie a odstránenie právnych medzier využívaných na daňové úniky a ani na začatie daňových kontrol, neexistujúce jednotné usmernenie zo strany EÚ, znižovanie relevantnosti DAC 6 v nadväznosti na novo prijaté, resp. prijímané právne akty EÚ – napr. smernica Pilier II, ATAD (1-3) a pod.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Literatúra:

KNAPP, V: Vědecké propedeutika pro právníky. Praha: EUROLEX BOHEMIA. 2003, s. 67

SZAKÁCS, A., Využívanie informácií finančnou správou získaných v rámci automatickej výmeny daňových informácií, In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2019 [elektronický dokument]. - : 1. vyd. ISBN 978-80-7160-517-1. - Bratislava : Právnická fakulta UK, 2019. - S. 250-258

Dokumenty

HASLEHNER, W., PANTAZATOU, K., 2022, Assessment of recent anti-tax avoidance and evasion measures (ATAD & DAC 6), Publication for the Subcommittee on tax matters (FISC), Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg

European Court of Auditors, special report 2021, “Exchanging tax information in the EU: solid foundation, cracks in the implementation”, dostupné na: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_03/SR_Exchange_tax_inform_EN.pdf

European Commission, Evaluation of Administrative Cooperation in Direct Taxation, Final report, 24.april 2019, dostupné na: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2019-09/2019_evaluation_study_on_dac_kp0219284enn.pdf

European Commission, SWD(2019) 327 final, EVALUATION of the COUNCIL DIRECTIVE 2011/16/EU on administrative cooperation in the field of taxation and repealing Directive 77/799/EEC, dostupné na: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2019_09/2019_staff_working_document_evaluation_on_dac.pdf

Právne predpisy:

Smernica Rady 2011/16/EÚ o administratívnej spolupráci v oblasti daní a zrušení smernice 77/799/EHS, tzv. DAC 1

Smernica Rady 2014/107/EÚ z 9. decembra 2014, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ, pokiaľ ide o povinnú automatickú výmenu informácií v oblasti daní, tzv. DAC 2

Smernica Rady (EÚ) 2015/2376 z 8. decembra 2015, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ, pokiaľ ide o povinnú automatickú výmenu informácií v oblasti daní, tzv. DAC 3

Smernica Rady (EÚ) 2016/881 z 25. mája 2016, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ, pokiaľ ide o povinnú automatickú výmenu informácií v oblasti daní, tzv. DAC 4

Smernica Rady (EÚ) 2016/2258 zo 6. decembra 2016, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ, pokiaľ ide o prístup daňových orgánov k informáciám získaným v rámci boja proti praniu špinavých peňazí, tzv. DAC 5

Smernica Rady (EÚ) 2018/822 z 25. mája 2018, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ, pokiaľ ide o povinnú automatickú výmenu informácií v oblasti daní v súvislosti s cezhraničnými opatreniami podliehajúcimi oznamovaniu, tzv. DAC 6

Smernica Rady (EÚ) 2021/514 z 22. marca 2021, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ o administratívnej spolupráci v oblasti daní, tzv. DAC 7

Smernica Rady (EÚ) 2023/2226 zo 17. októbra 2023, ktorou sa mení smernica 2011/16/EÚ o administratívnej spolupráci v oblasti daní. Tzv. DAC 8

Smernica Rady (EÚ) 2022/2523 z 15. decembra 2022 o zabezpečení globálnej minimálnej úrovne zdanenia nadnárodných skupín podnikov a veľkých vnútroštátnych skupín v Únii (Ú. v. EÚ L 328, 22. 12. 2022)

Zákon č. 507/2023 Z. z. o dorovnávejacej dani na zabezpečenie minimálnej úrovne zdanenia nadnárodných skupín podnikov a veľkých vnútroštátnych skupín a o doplnení zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Internetové zdroje:

Európska komisia, Cooperation on direct taxation – evaluation, dostupné na: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13678-Cooperation-on-direct-taxation-evaluation/feedback_en?p_id=32869581

Európska komisia, Ohľadne predmetnej iniciatívy, dostupné na: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13678-Cooperation-on-direct-taxation-evaluation_en

Európska komisia, Výzva na predkladanie podkladov na účely hodnotenia/kontroly vhodnosti, Ref. Ares(2024)3338658 - 07/05/2024, dostupné aj na: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13678-Cooperation-on-direct-taxation-evaluation_en

Feedbacks: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13678-Cooperation-on-direct-taxation-evaluation/feedback_en?p_id=32869581

Aktuálne otázky právnej vedy a aplikačnej praxe
Recenzovaný zborník vedeckých príspevkov

Recenzenti (Reviewers) : doc. JUDr. Vierošlav Júda, PhD.
doc. JUDr. et PhDr. mult. Libor Klimek, PhD., Dr. h. c.
doc. JUDr. Soňa Kubincová, PhD.
doc. JUDr. Ivana Šošková, PhD.
JUDr. Miloš Levrinc, PhD.
JUDr. Ľubica Saktorová, PhD., LL.M., MA.

Zostavovatelia (Editors) : JUDr. Tatiana Jamrichová, PhD.
JUDr. Michal Úradník, PhD.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela
v Banskej Bystrici

Edícia: Právnická fakulta UMB

Rok vydania: 2024

Počet strán: 117

ISBN 978-80-557-2211-5

EAN 9788055722115

<https://doi.org/10.24040/2024.9788055722115>

ISBN 978-80-557-2211-5

9 788055 722115